

Belgisch Militair Tijdschrift Revue Militaire Belge

OPERATIONELE MILITAIRE GENEESKUNDE: QUO VADIS?

Geneesheer generaal-majoor Laire

Opérations F-16 en Afghanistan : un appui aérien rapide, flexible et efficace

Lieutenant-colonel aviateur Cédric Kamensky

Het Chicago Defence Package

Kolonel Didier Audenaert

Le militaire dans les structures européennes de gestion des crises

Lieutenant-colonel Alain Spoiden

Oorlogschirurgie in Afghanistan

Geneesheer majoor Bart Vanderheyden

European Bilateral Network Officer (EBNO): status quaestionis

Kolonel Guido Maene

De ogen en oren van de Landcomponent

Luitenant-kolonel Jan Abts

La recherche scientifique et technologique à la Défense

Kolonel Richard Marchal

Kolonel Michel Dirickx

De droom van president Obama en de non-proliferatie agenda

Kapitein-commandant van het vliegwezen Bart Smedts

ATHENA-mechanisme

Luitenant-kolonel Leon Symoens

Publiek-publieke en publiek-private Samenwerkingen in het kader van de upgrade van het Wide Area Network van Defensie (PPS WAN)

Kapitein van het vliegwezen Davy Boddez

Belgisch Militair Tijdschrift

Revue Militaire Belge

N^r/N° 5 – Jaargang/Année 2012 – December/Décembre 2012

Het *Belgisch Militair Tijdschrift* is een periodiek informatietijdschrift dat zich richt tot officieren en tot militaire en burgerlijke autoriteiten. De artikelen vallen inhoudelijk volledig onder de verantwoordelijkheid van de auteurs. Hun standpunt komt niet noodzakelijk overeen met dat van de militaire overheid. De artikelen worden in principe gepubliceerd in de moedertaal van de auteurs.

La *Revue Militaire Belge* est une revue périodique d'information qui s'adresse aux officiers et aux autorités militaires et civiles.

Les articles qu'elle présente n'engagent que la responsabilité de leurs auteurs. Ils ne reflètent donc pas nécessairement le point de vue des autorités militaires.

En principe, ils sont écrits dans la langue maternelle de l'auteur.

Redactiecomité – Comité de rédaction :

- Hendrik Jennart, luitenant-generaal buiten dienst
- Jacques Rosiers, amiral de division honoraire
- Jo Coelmont, ere brigadegeneraal van het vliegwezen
- Corinne Faut, colonel d'aviation brevetée d'état-major

BMT-RMB@mil.be

Vormgeving – Infographie : DG Com/DivCréa/Layout

Drukkerij – Imprimerie : PHD

Verantwoordelijke uitgever – Éditeur responsable :

Corinne Faut, colonel d'aviation brevetée d'état-major

Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie – Institut Royal Supérieur de Défense

Campus Renaissance – Avenue de la Renaissancelaan 30

Brussel 1000 Bruxelles – België / Belgique

www.irsd.be – www.khid.be – www.rhid.be

Voorwoord

In zowat alle Europese landen wordt momenteel sterk bezuinigd op defensie. Om alsnog over betekenisvolle militaire capaciteiten te beschikken, spitsen al deze landen zich meer dan ooit toe op “Pooling and Sharing”. Ontegensprekelijk maakt een verhoogde militaire samenwerking deel uit van de oplossing. In deze editie wordt daarop teruggekomen in meerdere artikels.

Hierbij evenwel enkele aantekeningen. In vele gevallen vergt een verhoogde multinationale samenwerking in een eerste fase bijkomende investeringen, alvorens besparingen kunnen gerealiseerd worden. Dit is uiteraard geen reden om te aarzelen of aan de rem te trekken, integendeel. Het is verheugend vast te stellen dat intussen zowat overal in Europa initiatieven tot stand komen. Ook in ons land wordt onze lange traditie van “Pooling and Sharing” verder uitgebouwd. Concreet worden bijkomende projecten uitgewerkt in Benelux-verband, maar evenzo met de andere partners, zoals Frankrijk. Ook dit komt aan bod in deze editie.

Maar de besparingen die op Europees vlak jaarlijks kunnen gerealiseerd worden met al deze nieuwe samenwerkingsinitiatieven, maken slechts een fractie uit van de globale budgetverminderingen die de diverse Europese landen in het afgelopen jaar hebben doorgevoerd voor hun defensieapparaat. Niet verwonderlijk dat de lacunes aan strategische capaciteiten, die bij de Europese partners werden vastgesteld tijdens de operatie in Libië, momenteel niet worden opgevuld, integendeel. Voor Libië diende de VS bij te springen. Intussen is het signaal vanuit Washington duidelijk: de Europese landen moeten voortaan zelf bepaalde crisissen oplossen, inclusief het militaire aspect.

Het is dan ook niet verwonderlijk dat nu in zowat alle Europese hoofdsteden fundamentele vragen rijzen en dat gewezen wordt op de nood aan een globale politieke visie. Verheugend is dan weer het feit dat de heer Van Rompuy, voorzitter van de Europese Raad, het defensievraagstuk – en in het bijzonder de ontwikkeling van de benodigde militaire capaciteiten – op de agenda heeft geplaatst van de Raad, eind 2013.

Terug naar ons land. De kerntaak van Defensie is het deelnemen aan buitenlandse opdrachten. Borg staan voor het vervullen van alle voorwaarden om elke opdracht tot een goed einde te brengen, is waar het op aankomt. Vele factoren spelen hierbij een rol. Bij een militaire operatie is elke schakel even belangrijk.

En dat geldt ook voor de operationele medische ondersteuning, die centraal staat in deze editie. Zowel de globale problematiek als de lessen die uit specifieke terreinervaring kunnen getrokken worden, komen aan bod.

Daarnaast gaat traditiegetrouw de aandacht naar een lopende operatie, ditmaal de inzet van F-16's in Afghanistan, alsook naar enkele opmerkelijke evoluties die binnen de EU en de NAVO zichtbaar worden. Verder komen uiteenlopende artikels aan bod die aantonen dat Defensie vaak wordt geconfronteerd met gevarieerde en complexe vraagstukken, waarbij het uitwerken van inventieve oplossingen een “must” is.

Met deze vijfde uitgave wordt aldus een bijkomende stap gezet in de richting van een gevestigde traditie. De doelstelling blijft een zeer breed lezerspubliek te informeren over de onderliggende strategische aspecten waarop een moderne defensie dient te steunen. De invalshoek is het woord te verlenen aan auteurs die goed geplaatst zijn om op basis van hun analyse tevens kritische vragen te stellen, eigen inzichten te vertolken en deze aan te vullen met concrete suggesties om het hoofd te bieden aan huidige en toekomstige uitdagingen. Wij wensen u veel leesgenot.

Het redactiecomité

Avant-propos

Pratiquement tous les pays européens opèrent actuellement des coupes sombres dans leur budget de défense. Afin de disposer de capacités militaires encore significatives, ces pays envisagent plus que jamais de recourir activement au concept de « *Pooling and Sharing* », ou « mutualisation et partage ». Une coopération militaire renforcée est incontestablement un élément de solution, comme il transparaît de plusieurs articles de cette édition.

Notons tout de même quelques remarques à ce propos. Dans de nombreux cas, une coopération multinationale renforcée requiert dans un premier temps des investissements supplémentaires avant que des économies puissent être réalisées. Cela n'est bien sûr pas une raison pour hésiter ou tergiverser, bien au contraire. Plusieurs initiatives ont entre-temps vu le jour aux quatre coins de l'Europe ; on ne peut que s'en réjouir. Notre pays aussi poursuit sur la voie de la mutualisation et du partage, une longue tradition en Belgique. Concrètement, nous mettons au point de nouveaux projets dans le cadre du Benelux, mais également avec d'autres partenaires tels que la France. Ces projets sont aussi abordés dans cette édition.

Mais les économies annuelles potentiellement réalisables au niveau européen grâce à l'ensemble de ces nouvelles initiatives de coopération ne représentent qu'une fraction des réductions budgétaires globales auxquelles les divers pays européens ont procédé dans le secteur de la défense. Rien d'étonnant dès lors à ce que les lacunes en matière de capacités stratégiques, constatées dans le chef des partenaires européens lors de l'opération en Libye, ne soient pas comblées. Dans le cas libyen, les États-Unis ont dû intervenir. Dorénavant le signal envoyé par Washington est clair : les Européens doivent eux-mêmes résoudre certaines crises, y compris sur le plan militaire.

Il n'est donc pas surprenant non plus que des questions fondamentales se posent et que le besoin d'une vision politique globale se fasse sentir dans pratiquement toutes les capitales européennes. À cet égard, on ne peut que se réjouir du fait que monsieur Van Rompuy, président du Conseil européen, ait inscrit la question de la défense – et en particulier, du développement des capacités militaires nécessaires – à l'agenda du Conseil, fin 2013.

Mais revenons-en à notre pays. L'essence même des tâches de la Défense réside dans la participation aux opérations à l'étranger. Dans cette optique, elle se doit

de garantir le respect de toutes les conditions pour mener à bien chaque mission. De nombreux facteurs entrent ici en ligne de compte. Dans une opération militaire, chaque maillon de la chaîne a son importance, et cela vaut également pour l'appui médical aux opérations, thème central de cette édition. Tant la problématique dans son ensemble que les leçons pouvant être tirées d'expériences de terrain spécifiques y seront abordées.

Comme de coutume, notre attention se portera également sur une opération en cours. Cette fois, ce sera l'intervention des F-16 en Afghanistan qui sera mise à l'honneur, ainsi que certaines évolutions notables qui se font jour au sein de l'Union européenne et de l'OTAN. Par ailleurs, divers articles illustreront les questions complexes et variées auxquelles la Défense est souvent confrontée et qui requièrent des solutions inventives.

Cette cinquième édition est donc une étape supplémentaire vers l'établissement d'une certaine tradition. Le but de la *Revue militaire belge* demeure l'information d'un très large lectorat quant aux aspects stratégiques sous-jacents sur lesquels doit s'appuyer une défense moderne. À cette fin, nous laissons la parole à des auteurs bien placés pour, sur base de leur analyse, à la fois poser des questions critiques, exprimer leurs points de vue et les compléter par des suggestions concrètes pour relever les défis présents et futurs.

Nous vous souhaitons une agréable lecture.

Le Comité de rédaction

Inhoud – Sommaire

Operationele militaire geneeskunde: quo vadis? 11

GENEESHEER GENERAAL-MAJOR LAIRE

Operaties Opérations

Opérations F-16 en Afghanistan : un appui aérien rapide, flexible et efficace 24

LIEUTENANT-COLONEL AVIATEUR CÉDRIC KAMENSKY

NAVO OTAN

Het *Chicago Defence Package* 32

KOLONEL DIDIER AUDENAERT

EU UE

Le militaire dans les structures européennes de gestion des crises 42

LIEUTENANT-COLONEL ALAIN SPOIDEN

Aan u het woord À vous la parole

Oorlogschirurgie in Afghanistan 50

GENEESHEER MAJOR BART VANDERHEYDEN

***European Bilateral Network Officer (EBNO): status quaestionis* 60**

KOLONEL GUIDO MAENE

De ogen en oren van de Landcomponent 68

LUITENANT-KOLONEL JAN ABTS

La recherche scientifique et technologique à la Défense	78
COLONEL RICHARD MARCHAL COLONEL MICHEL DIRICKX	
De droom van president Obama en de non-proliferatie agenda	86
KAPITEIN-COMMANDANT VAN HET Vliegwezen BART SMEDTS	
ATHENA-mechanisme	94
LUITENANT-KOLONEL LEON SYMOENS	
Publiek-publieke en publiek-private Samenwerkingen in het kader van de upgrade van het <i>Wide Area Network</i> van Defensie (PPS WAN)	102
KAPITEIN VAN HET Vliegwezen DAVY BODDEZ	
Persoonlijke ervaringen Expériences personnelles	
De Arabische Lente in Egypte	110
LUITENANT-KOLONEL BART BONNER	
La coopération franco-belge pour la formation de nos pilotes sous le regard du commandant du détachement belge à Cazaux	116
LIEUTENANT-COLONEL AVIATEUR JEAN-FRANÇOIS BALON	
In 't kort En bref	123

Operationele militaire geneeskunde: quo vadis?

GEERT LAIRE

Na een rijk gevuld parcours als operationele eerstelijnsarts, arbeidsgeneesheer, medisch raadgever en stafofficier, werd Dr. Laire in 2005 directeur van het Militair Hospitaal Koningin Astrid. Sinds 2009 is geneesheer-generaal-majoor Geert Laire commandant van de Medische component en vervult tevens de functie medische overheid.

11

Un regard sur le passé aide parfois à mieux comprendre le présent. D'où vient-on et vers où va-t-on en termes de médecine militaire ? Quels défis l'actuel commandant de la composante médicale voit-il pour la Défense belge ? La collaboration multinationale apportera-t-elle une réponse aux défis auxquels nous sommes aujourd'hui confrontés ? Qu'entend-on de nos jours par « un appui médical sur mesure » ? La composante médicale disposera-t-elle dans le futur de suffisamment de personnel bien formé et bien entraîné ?

Dans l'article qui suit, l'auteur approfondit ces questions et bien d'autres. Il invite à réfléchir à l'appui médical que nous voulons offrir à nos militaires.

De militaire geneeskunde is zo oud als de krijgskunst zelf. Hoewel we in Vergilius' *Aeneis* reeds beschrijvingen terugvinden van medische verzorging van krijgers en er in het Oude Rome onder impuls van keizer Augustus reeds een militair medisch systeem werd uitgebouwd met artsen, verplegers en hygiënisch personeel, zullen nog vele eeuwen verstrijken vooraleer men het belang van een georganiseerde militaire medische dienst zal herontdekken. Zo wordt het eerste militaire hospitaal in West-Europa pas in de 16de eeuw in Mechelen opgericht en slechts in het begin van de 18de eeuw begint men echt aandacht te besteden aan het lot en het statuut van gewonde militairen in oorlogstijd. Langzaam maar zeker vinden enkele basisprincipes van militaire gezondheidszorg ingang maar de betere verzorging en bescherming van gewonde militairen is niet van blijvende aard en zal de Franse Revolutie niet overleven. Het ontbreken van een georganiseerde

opvang voor gewonden tijdens de Slag van Solferino trekt in 1859 de aandacht van Henri Dunant en vormt de aanleiding voor de oprichting van het Rode Kruis en de Conventies van Genève. Vervolgens zijn de geschiedenis van de militaire gezondheidsdienst en die van het Rode Kruis een hele periode nauw met elkaar verweven en lange tijd is het Rode Kruis de organisatie die moet instaan voor de verzorging van de gewonden in oorlogstijd. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog is de gezondheidsdienst uitsluitend een aangelegenheid van het landleger en heeft hij te kampen met een kwantitatief tekort aan militaire artsen. Hoewel het om een chronisch tekort ging, hield dit in vreedstijd geen grote problemen in, ... ook toen reeds erkende men immers burgerartsen. Bij de mobilisatie van de gezondheidsdienst op 4 augustus 1914 begint men in allerijl *ambulances* op te richten, wordt er materieel aangekocht en doet de inspecteur-generaal van de gezondheidsdienst, Léopold P.A. Melis, een beroep op geneesheren in de burgerhospitalen. Precies diezelfde dag meldt de vicevoorzitter van het Rode Kruis aan Melis dat hij niet in staat is om zijn verplichtingen na te komen...

De conventie die de samenwerking in oorlogstijd regelt tussen het Belgische Rode Kruis en de Gezondheidsdienst van het Leger zal pas in januari 1932 ondertekend worden.

De internationale en nationale geschiedenis van de militaire gezondheidsdienst is er dus één van vallen en opstaan. Het is een verhaal van progressie en regressie, een aaneenschakeling van hoopvolle evoluties en periodes van achteruitgang en verwaarlozing. Het meer recente verleden toont aan dat daaraan weinig of niets is veranderd.

MULTINATIONALE SAMENWERKING

Een goed werkende militaire medische dienst is heden ten dage een essentieel onderdeel van elke krijgsmacht, maar ook vandaag worden de meeste westerse naties geconfronteerd met capacitaire problemen in het medische domein. In een *NATO capability requirement review* worden de tekorten in het medische domein, voornamelijk het tekort aan veldhospitalen (*Role 2 medical treatment facilities*), aan aeromedische evacuatiemiddelen en aan medisch personeel, als *high-risk shortfalls* bestempeld. De internationale militaire gemeenschap moet dan ook op zoek gaan naar gepaste oplossingen.

In februari 2011 stelde NAVO-secretaris-generaal Anders Fogh Rasmussen het *smart defence concept* voor. Dit concept omvat drie pijlers: multinationale

samenwerking, prioriteiten stellen en specialisatie. Maar wat betekent dit nu binnen de medische wereld?

13

Historisch was het verstrekken van medische steun in NAVO-operaties steeds een nationale verantwoordelijkheid, maar de voorbije jaren is een multinationale benadering een realiteit geworden. In het concept *multinational approach to military healthcare* blijft men er wel van uitgaan dat elke natie haar eigen niveau van engagement bepaalt en flexibiliteit en reversibiliteit zijn twee sleutelbegrippen in de voorgestelde multinationale samenwerking. De *prioritization pillar* moet begrepen worden als een poging tot betere terreinafbakening en een streven naar complementariteit met de civiele sector om zodoende tot een beter gebruik van de beschikbare middelen te komen. De derde pijler, de specialisatie, houdt in dat de naties in een modulair systeem kunnen kiezen tussen een rol als *lead nation*, als *capability specialist* of als *module provider*. Door *pooling & sharing* van de modules beoogt men *multinational medical treatment facilities* te creëren die beantwoorden aan specifieke operationele behoeften.

Begin 2012 ontwikkelde de Europese Unie een gelijkaardig initiatief. Het initiatief *pooling & sharing* van het *Europees Defensieagentschap* voorziet in de oprichting van *modular multinational medical units* (M3U) uitgaande van een matrix bestaande uit *lead nations* en *contributing nations*. In dit concept gaat men ervan uit dat de *lead nation* ook de verantwoordelijkheid op zich

neemt om de *pre-deployment force integration* te organiseren en dat de M3U kan variëren in functie van het politieke kader (EU, NAVO, VN, ad-hoc coalitie) en op maat kan gecreëerd worden in functie van de operationele behoeften. In het Europese initiatief wordt ook de oprichting van een *multinational medical joint training centre* (M2JTC) gepland.

HOE HEEFT BELGIË TOT OP HEDEN OP DEZE ONTWIKKELINGEN GEREAGEERD?

In de regeringsverklaring wordt gesteld dat de Belgische regering naar een grotere militaire samenwerking binnen Europa streeft. Daarnaast omschrijft de Minister van Landsverdediging *pooling & sharing* en multinationaliteit in zijn beleidsverklaring als een noodzaak en in het voorjaar 2012 ondertekent hij een *declaration of intent* over het Europese M3U-project. De houding van de Defensiestaf was tot op heden veeleer terughoudend. Onze deelnemers aan de internationale vergaderingen zetelden tot nu toe als pure *observers*. Vanuit een zeer voorzichtige houding wordt gewezen op potentiële gevaren van specialisatie in niches, zoals het verlies van autonomie en het gevaar dat men onder druk zou kunnen komen te staan om de nichecapaciteit in te zetten in situaties waar België niet wenst tussen te komen.

Het is zeker ook verstandig om aandacht te besteden aan mogelijke achterliggende objectieven bij onze partners. Prioriteiten stellen en de beschikbare middelen beter gebruiken, betekent voor de VS ook de lastenverdeling met Europa herzien. Op de NAVO-website is onder de titel *Smart Defence* onder meer het volgende te lezen: “*In these crisis times, rebalancing defence spending between the European nations and the United States is more than ever a necessity. The other Allies must reduce the gap with the United States by equipping themselves with capabilities that are deemed to be critical, deployable and sustainable, and must demonstrate political determination to achieve that goal. There must be equitable sharing of the defence burdens. Smart defence is NATO’s response to this*”. In dit opzicht is ook een uitspraak van de VS-senator McCain veelbetekenend: “*Smart Defense should not be used as an excuse or as political cover for a continued lack of defense spending by our European allies*”. Het is echter ook niet ondenkbaar dat achter het EU-concept eveneens enkele eerder nationale objectieven schuil gaan. Waakzaamheid blijft dus in beide gevallen geboden!

Bewust van onze nationale beperkingen en rekening houdend met onze internationale ervaring, staat de Medische Component in principe zeer gunstig tegenover

concepten die een multinationale werkwijze beogen. De nieuw voorgestelde multinationale samenwerking is voor de Medische Component ook helemaal niet zo nieuw, maar is eerder een formalisering van een sinds jaren bestaande werkwijze. Het veldhospitaal dat België van 2006 tot 2009 in Libanon ontplooidde, was een *multinational medical treatment facility* “avant la lettre”. Inzake multinationale medische samenwerking zijn we, net als onze partners, zeker niet aan ons proefstuk toe. Dit betekent ook dat de Medische Component in het verleden reeds de kans heeft gekregen om de moeilijkheden en de beperkingen van multinationale samenwerking te onderkennen. Het succesvol inzetten van multinationale *medical treatment facilities* vereist een doorgedreven standaardisatie als noodzakelijke voorwaarde voor interoperabiliteit en een bewuste keuze van geschikte potentiële partners. In de beleidsnota van onze minister is in het kader van multinationale samenwerking sprake van “het behoud of de uitbouw van nationale capaciteiten”, maar in het medische domein moet men zich ervan bewust zijn dat diverse medische capaciteiten op nationaal vlak niet of niet meer bestaan. Het behoud of de uitbouw van nationale capaciteiten om tot *pooling & sharing* te kunnen komen, kan in ons geval op korte termijn dan ook niet altijd tot besparingen leiden, waarmee overigens niet gezegd is dat multinationale samenwerking en *pooling & sharing* niet nodig of niet wenselijk zouden zijn.

Zal de multinationale samenwerking een antwoord kunnen bieden op de paradox tussen stijgende operationele behoeften en dalende defensiebudgetten zoals geformuleerd in de recente beleidsverklaring van onze minister? Defensie zal voor wat betreft de multinationale samenwerking in het medische domein alleszins de actuele Belgische houding (observer zonder engagement) moeten herzien, maar het spreekt voor zich dat dit moet gebeuren met de nodige zin voor realiteit en bewust van de consequenties. Aan de zijlijn blijven staan, zowel in het *multinational medical treatment facilities-concept* (NAVO) als in het M3U-concept (EDA), kan en mag zeker geen optie zijn. Het ontbreken van een duidelijk engagement vandaag bemoeilijkt echter een rol als *contributing nation*, *capability provider* of *module provider* in de toekomst en sluit een rol als lead nation helemaal uit, wat op termijn een bedreiging zou vormen voor de Belgische autonomie in het domein van de operationele medische steun.

HET MEDISCH TECHNISCH KORPS

Multinationale samenwerking laat ongetwijfeld toe om onder de partners tot een lastenverdeling te komen voor de medische steun en om de efficiëntie van inzet van medische capaciteiten te optimaliseren door redundantie te vermij-

den, maar het is zeker geen wonderoplossing voor alle problemen. Een aantal medische capaciteiten moeten om redenen van autonomie op nationaal niveau beschikbaar blijven en wie tot *pooling & sharing* van medische capaciteiten wil komen, moet ook eerst over die capaciteiten beschikken. Dit betekent dat men over de nodige resources moet beschikken en in de medische wereld, waar het jaren duurt om hooggeschoold medisch personeel te vormen, zijn de *human resources* extreem belangrijk.

Vele landen kampen met een tekort aan gekwalificeerd militair medisch personeel. Demografische en maatschappelijke factoren hebben in tal van landen geleid tot een algemene schaarste aan medisch personeel, ook in het civiele gezondheidssysteem. In sommige landen beschikt de militaire medische dienst niet over de nodige instrumenten om de competitie met het civiele systeem aan te gaan. Bovendien beantwoordt het profiel van de hypergespecialiseerde civiele arts vaak niet meer aan de militaire behoeften. Heel wat landen hebben ondertussen corrigerende maatregelen getroffen. Rekruterings- en retentieprogramma's zoals in Canada hebben aangetoond dat men de situatie op relatief korte termijn kan doen kenteren. Canada is erin geslaagd om met een programma gestoeld op drie pijlers (respect, werktevredenheid en markconforme verloning) op een viertal jaar te evolueren van een kritische situatie naar een situatie waar vandaag het aantal kandidaat-militaire artsen groter is dan het aantal beschikbare plaatsen.

In eigen land worden we sinds \pm 20 jaar geconfronteerd met een toenemend tekort aan medisch technisch personeel. Afgezien van enkele lovenswaardige maar spijtig genoeg niet succesvolle pogingen hebben de beleidsverantwoordelijken dit probleem jaren voor zich uit geschoven. De personeelssituatie van de geneesheren is daardoor uitermate kritisch geworden, maar daaraan dient onmiddellijk toegevoegd dat er ondertussen ook tal van andere personeelscategorieën zijn binnen de Medische Component die ons zorgen baren. Defensie zal op het einde van 2012 nog over slechts 17 projecteerbare eerstelijnsartsen beschikken. Sommige luchtmachtbases beschikken vandaag niet meer over een actieve *flight surgeon*. De marine kan voor haar activiteiten op zee en aan wal nog rekenen op exact twee geneesheren en het Competentiecentrum van de Medische Component telt nog welgeteld één geneesheer!

Toen in België de legerdienst nog in voege was, beschikte de medische dienst van Defensie over dienstplichtige artsen die de verzorging van de militairen verzekerden. Ook in de periode van de Koude Oorlog was er al sprake van oorlogschirurgie, NBC-oorlogsvoering en andere specifieke aspecten van de militaire geneeskunde maar, afgezien van de oefeningen en manoeuvres, werd de geneeskunde hoofdzakelijk in de garnizoenen beoefend en die geneeskunde verschilde niet zozeer van de geneeskunde in de civiele sector. De militaire arts was een soort burgerarts in uniform die het werk van de dienstplichtige artsen superviseerde en die zijn werk bij Defensie probleemloos kon afwisselen met een privépraktijk. Met het opschorten van de legerdienst vanaf 1993 ontstond er een tekort aan artsen en werd een grotere beschikbaarheid vereist van de militaire artsen. Omwille van de evoluties in de geneeskunde en de specificiteit van de militaire geneeskunde werd het ook meer en meer duidelijk dat militaire artsen een specifieke opleiding en training nodig hebben. Ook de opkomst van de buitenlandse zendingen, waar de militaire medische wereld geconfronteerd wordt met pathologieën en (oorlogs)verwondingen die men in eigen land niet aantreft, heeft in dit proces een belangrijke rol gespeeld. Het vlot overstappen van militaire naar civiele praktijk werd voor de militaire geneesheer moeilijker. Al deze factoren hadden een invloed op de werktevredenheid.

Het beroep van militaire arts heeft gaandeweg zijn attractiviteit verloren om diverse redenen. Het verlies van aanzien van het militaire medische beroep als onderdeel van een breder maatschappelijk fenomeen, een tekort aan werktevredenheid en een financieel niet aantrekkelijk statuut zijn gekende oorzaken. Maar Defensie is er als organisatie ook niet in geslaagd passend en tijdig in te spelen op de beschreven evoluties.

Het ontbreken van een model op maat en het feit dat men bijgevolg de artsen gedurende jaren liet begaan, hadden als neveneffect dat Defensie geen budgettaire middelen diende te besteden aan noodzakelijke bijkomende opleidingen en trainingen, noch aan een marktconforme verloning. De overgrote meerderheid van de militaire artsen hebben elk voor zich hun eigen weg gezocht en gevonden, maar de som van die individuele oplossingen resulteert niet in een goede, globale oplossing voor Defensie. De negatieve balans (nauwelijks instroom en heel wat artsen die Defensie vroegtijdig hebben verlaten of die de leeftijdsgrens bereiken) heeft geleid tot een situatie met een groot tekort aan artsen die bovendien niet steeds de competenties hebben ontwikkeld waarover ze idealiter zouden moeten beschikken om hun functie binnen Defensie te vervullen.

Het tekort aan medische capaciteit is inmiddels een limiterende factor geworden voor de activiteiten van de andere krijgsmacht delen en de situatie is in die mate kritisch geworden dat de Medische Component anno 2012 kwantitatief niet meer in staat is om de trainingsactiviteiten en de inzet van onze militairen in operaties op alle locaties te steunen.

Het HR-departement van de Belgische Defensiestaf heeft in samenwerking met de Medische Component recent opnieuw een actieplan voorbereid om de situatie te verbeteren. Het nieuwe statuut dat voor het medisch technisch korps wordt voorgesteld, beoogt het verhogen van de attractiviteit, het verbeteren van de retentie, het verhogen van de beschikbaarheid voor de buitenlandse operaties en het creëren van een model dat meer garanties biedt met betrekking tot de vereiste competenties. Door het jarenlang uitblijven van structurele oplossingen is het definitieve verlies van expertise in sommige deelgebieden vandaag zo goed als onvermijdelijk. Hooggeschoold medisch personeel wordt immers niet van vandaag op morgen gevormd. Een snel en daadkrachtig optreden is de enige mogelijkheid om nog groter onheil af te wenden en om in de komende jaren terug een medische capaciteit uit te bouwen die aan de behoeften van Defensie kan voldoen.

Een voldoende rekrutering is een eerste noodzakelijke stap, maar een goede vorming en training zijn zowel voor Defensie als voor de werktevredenheid van het medische personeel een volgende belangrijke stap. De civiele geneeskunde evolueert steeds verder in de richting van hyperspecialisatie en streeft bij zijn personeel een vergaande specialisatie na in diverse subdisciplines. De militaire artsen moeten echter een breed activiteitenprofiel kunnen behouden om zodoende op het terrein met een beperkte ploeg toch een zo breed mogelijke waaier van pathologieën te kunnen behandelen. Dit spanningsveld tussen

civiele en militaire geneeskunde behoort ongetwijfeld ook tot de uitdagingen voor de toekomst.

De militaire chirurg die we wensen in te zetten in een *forward surgical team* zou over vaardigheden moeten beschikken die zich niet beperken tot één domein van de chirurgie, maar hem opleiden in zowel traumatologie, abdominale en thoracale heelkunde, alsook in vasculaire heelkunde is een weinig realistische doelstelling. Meer en meer komt men tot de vaststelling dat het op elkaar laten volgen van de diverse in de civiele wereld beschikbare opleidingen geen oplossing biedt, want de totale opleidingsduur wordt onaanvaardbaar lang en het gehele opleidingstraject is ook te weinig afgestemd op de specifieke behoeften van de militaire geneeskunde. Opleidingen *tailored to the mission*, militaire eerstelijns geneeskunde en militaire chirurgie als apart vak zijn een mogelijk alternatief waarover vandaag wordt nagedacht.

Men moet echter verder denken dan de initiële vorming. Eens de arts gevormd is in diverse domeinen, moet hij nadien getraind blijven in die verschillende domeinen en dit betekent dat we hem, in de periodes waarin hij niet ingezet wordt in operaties, een activiteitenprofiel moeten kunnen aanbieden dat zeer gevarieerd is en waarbij hij het grootste deel van zijn tijd zal moeten besteden aan het onderhouden van zijn competenties. We staan dus nog maar aan het begin van een heel nieuw tijdperk waarin een complex samenspel van activiteiten binnen en buiten Defensie, niet alleen voor artsen maar ook voor tal van andere medische functies, het model is dat ons zal toelaten om te beschikken over goed geschoold en getraind personeel *tailored to the mission*.

EEN MEDISCHE STEUN OP MAAT

De organisatie van een medische steun op maat is steeds gebaseerd op een doorgedreven risicoanalyse, maakt gebruik van de mogelijkheden die internationale samenwerking kan bieden, heeft aandacht voor het principe van middelenbeheer en moet steeds de basisprincipes inzake operationele medische steun naleven. Twee principes die een onmiskenbare invloed hebben op de morbiditeit en de mortaliteit zijn het principe van de tijdigheid en dat van de continuïteit van zorg. Medische zorgen moeten tijdig kunnen verstrekt worden, want door het inkorten van de interventietermijn stijgen de overlevingskansen van de patiënt en beperkt men de blijvende schade. Bovendien mag het toedienen van zorgen niet door leemtes onderbroken worden. Doorheen de medische evacuatieketen moet men de continuïteit van de zorgen kunnen garanderen.

DIG Com

Klassiek wordt gewerkt met een geëchelonnerde structuur waarbij de techniciteit van de zorgen toeneemt naarmate een patiënt de evacuatieketen doorloopt. Op de plaats van de verwonding zal, indien mogelijk, het slachtoffer zelf eerste handelingen uitvoeren (*self aid*), hierbij geholpen door zijn kameraden (*buddy aid*). Vervolgens zal een ploeghelfer (nieuwe terminologie: *aidman*) de eerste zorgen toedienen. Inmiddels is de medische keten geactiveerd en een ambulancier van de Medische Component zal de taken van de *aidman* overnemen, bijkomende zorgen

verstrekken en de patiënt conditioneren voor evacuatie. Het eerste echelon van de medische hulpverlening (Role 1) biedt *advanced trauma life support* (ATLS) en bereidt de evacuatie voor naar een Role 2-infrastructuur, waar het slachtoffer de meest essentiële en dringende heelkunde zal kunnen ondergaan (*life and limb saving surgery*). Later zal het slachtoffer overgebracht worden naar een Role 3-MTF (*medical treatment facility*), waar meer gespecialiseerde zorgen kunnen toegediend worden in afwachting van aeromedische evacuatie. Voor de voorwaartse evacuatie beschikt de Belgische Defensie over ambulancevoertuigen aangepast aan de tactische situatie (UNIMOG, PANDUR, MPPV, AIV). Omwille van tal van beperkingen is de A109-helikopter (in Medevac-configuratie) geen vector waarmee op professionele wijze aan voorwaartse medische evacuatie kan worden gedaan. In de operatietheaters waar we vandaag actief zijn, wordt daarom voor de voorwaartse aeromedische evacuatie gerekend op de middelen van de andere participerende naties.

Welke vaststellingen doen we vandaag met betrekking tot deze manier van werken? Welke evoluties zien we en welke conclusies moeten we daaruit trekken voor de Belgische Defensie?

In Afghanistan zien we dat het slachtoffer zelden nog de hoger beschreven evacuatieketen helemaal doorloopt en niet steeds naar het dichtstbijzijnde, maar steeds vaker naar het best uitgeruste hospitaal wordt overgebracht. *Medical emergency response teams* (MERT), met inbegrip van een urgentiearts, bereiken per helikopter zeer snel het slachtoffer en na een goede initiële stabilisatie wordt soms beslist het nabije Role 2-hospitaal te overvliegen en de patiënt onmiddellijk naar het gespecialiseerde Role 3-hospitaal te brengen.

Op basis van de ervaringen in recente conflicten is er ook een evolutie met betrekking tot bepaalde inzettermijnen en inmiddels hebben de medische diensten van de NAVO-landen hierover een consensus bereikt. De klassieke 1-2-4-regel (1 uur, 2 uur, 4 uur) is vervangen door de 10'-1-2-regel (10 minuten, 1 uur, 2 uur):

- doorgedreven eerste zorgen en sommige levensreddende spoedprocedures moeten kunnen uitgevoerd worden binnen de eerste tien minuten na het incident, en dit door goed getraind en uitgerust niet-medisch personeel. In het vakjargon spreekt men over de *platinum 10 minutes* en de taken van de *non-medical first responders*. In de Belgische Defensie zijn dat de ploeghulpers die voortaan *aidman* genoemd worden;
- ten laatste 1 uur na het optreden van de verwondingen moet getraind medisch personeel het slachtoffer kunnen bereiken met een evacuatiemiddel en moet er *advanced trauma life support* (ATLS) kunnen verstrekt worden;
- slachtoffers die een heelkundige ingreep moeten ondergaan, moeten binnen de twee uur na het incident een hospitaal bereiken waar ze hun eerste heelkundige behandeling kunnen krijgen.

Het is duidelijk dat de capaciteit die vereist is om een door een *first responder* initieel gestabiliseerd slachtoffer binnen een aanvaardbaar tijdsbestek te evacueren en vervolgens een heelkundige behandeling te bieden, vandaag onvoldoende aanwezig is binnen de Belgische Defensie. De Belgische Defensie moet hiervoor stelselmatig een beroep doen op partners. Bovendien laat het klassieke model van een Role 1 met zijn organieke personeel en zijn wielvoertuigen niet in alle omstandigheden toe om de vereiste zorgen tijdig te verstrekken. Indien België in staat wil zijn om op autonome wijze operaties te voeren in het buitenland, denken we bijvoorbeeld maar aan operaties in Afrika of NEO-operaties, dan zal een beperkte voorwaartse gemedicaliseerde helikoptercapaciteit op termijn moeten ontwikkeld worden, althans indien men medische zorgen wil verstrekken volgens de actueel geldende normen. Doet men dit niet, zal men steeds in een situatie van afhankelijkheid van partners terechtkomen en verliest men in belangrijke mate de vrijheid van handelen. Aangaande de helikoptercapaciteit

denkt de Medische Component niet aan vectoren die exclusief voorbehouden blijven voor patiëntentransport, maar veeleer aan vectoren die kunnen getransformeerd worden in een Medevac-versie, net zoals dat vandaag ook gebeurt in het domein van de strategische aeromedische evacuaties.

Het medische personeel dat ingezet wordt op het terrein in directe steun van de troepen, hetzij voor een voorwaartse evacuatie per helikopter, hetzij voor de dagelijkse eerstelijns geneeskunde in de compound (*primary health care*), moet telkens over de juiste competenties beschikken. Voor wat het eerste echelon van de operationele hulpverlening betreft (Role 1), was er in het verleden nood aan bijkomende vorming in urgentie geneeskunde, maar de competenties in klassieke eerstelijns geneeskunde (huisart geneeskunde) moeten ook behouden blijven.

Uit de recente evoluties blijkt ook heel sterk het toegenomen belang van de medische interventies die nodig zijn vooraleer de medische component tussenkomt, met andere woorden de handelingen die verricht moeten worden door de *first responders*, ook wel *combat life savers* genoemd. Deze militairen behoren niet tot de Medische Component en worden naast hun normale taak ook opgeleid om eerste zorgen te verlenen in die zo belangrijke eerste *10 platinum minutes*. Vele jaren heeft men voor de eerste opvang en de stabilisatie van slachtoffers te veel gerekend op het medische personeel, wat zich vandaag ook vertaalt in een tekort aan *combat life savers* en een opleiding die aan herziening toe is. Het bewustwordingsproces is lopende en de capaciteit waarover het Competentiecentrum van de Medische Component beschikt om de *first responders* van de andere componenten te vormen, dient in de toekomst verder ontwikkeld en uitgebouwd te worden.

Voor de komende jaren ontbreekt het dus niet aan uitdagingen en staan er ons ongetwijfeld boeiende tijden te wachten. De slagkracht van de Medische Component is vandaag echter niet in overeenstemming met het ambitieniveau van Defensie. Hoewel Defensie overtuigd is van het belang en de mogelijkheden van meer internationale samenwerking, zal internationale samenwerking als enige remedie onze problemen niet oplossen. Wanneer niet snel en ingrijpend wordt opgetreden, zullen er op korte termijn waardevolle medische deelcapaciteiten onherroepelijk verloren gaan. In het belang van de militairen, van onze potentiële patiënten, moeten de beleidsverantwoordelijken op structureel, personeel en materieel vlak snel de juiste beslissingen nemen. De Medische Component is, voor zover dit al niet gebeurd is, klaar om hen hierin te adviseren.

Tot slot nog enkele beschouwingen die u als lezer misschien kunnen aanzetten tot verdere reflectie.

DG Com

De mannen en vrouwen die voor Defensie werken en die beslist hebben om hun capaciteiten ten dienst te stellen van onze organisatie, stellen ons hun kennis, hun vaardigheden, hun ervaring,... ter beschikking. Niet hun gezondheid of hun leven. Het is onze collectieve verantwoordelijkheid om maximaal preventieve maatregelen te nemen om dit menselijke kapitaal te beschermen. De Medische Component moet daarenboven alles in het werk stellen om hen in geval van ziekte of verwonding tijdens operaties zo snel mogelijk de best mogelijke verzorging te bieden.

Of we daarin slagen, hangt niet alleen af van de inspanningen die het personeel van de Medische Component levert, maar wordt in belangrijke mate ook bepaald door het belang dat Defensie aan de medische steun en aan de Medische Component hecht. Men kan lange discussies voeren over de opportuniteit van het gewenste type medische steun, medische steun al dan niet als prioritair beschouwen en in meerdere of mindere mate rekening houden met ethische aspecten, maar het is mijn diepe overtuiging dat hoe dan ook elke natie, *in fine*, de militaire medische dienst zal krijgen die ze verdient.

□

Opérations F-16 en Afghanistan : un appui aérien rapide, flexible et efficace

CÉDRIC KAMENSKY

Le lieutenant-colonel aviateur breveté d'état-major Cédric Kamensky a commandé en 2009 un détachement opérationnel à Kandahar dans le cadre des opérations F-16 en Afghanistan. Récemment, fort de ses 13 années d'expérience aux commandes du F-16, il rejoint pour un mois le centre de commandement des forces aériennes de l'opération *Unified Protector* à Poggio Renatico pour y coordonner les opérations belges au-dessus de la Libye.

Sinds 1 september 2008 leveren de Belgische F-16's van de Luchtcomponent, binnen het kader van de operatie Guardian Falcon, succesvol luchtsteun aan NAVO-grondtroepen vanuit Kandahar in Afghanistan. Dit artikel biedt de lezer een analyse van de verscheidene factoren die bijdragen tot het welslagen van een dergelijke missie en toont het nut aan van moderne gevechtsvliegtuigen binnen een hedendaags asymmetrisch conflict.

Dans le cadre des opérations menées en Afghanistan à la suite des événements du 11 septembre 2001, il est décidé à la conférence de Bonn en décembre 2001 de mettre en place un gouvernement intérimaire afghan qui sera épaulé par une Force internationale d'assistance à la sécurité (FIAS/ISAF), dont la légitimité est confirmée par la résolution 1386 des Nations unies. Alors que ce contingent international est dans un premier temps dirigé à tour de rôle par une nation participante, l'OTAN reprend officiellement le commandement de l'ISAF le 11 août 2003.

En 2005, la Belgique décide d'y engager quatre appareils F-16 à partir de Kaboul dans le cadre du renforcement temporaire des forces de sécurité pour les élections parlementaires du 18 septembre 2005. Cette première opération belge en Afghanistan, baptisée *Eastern Eagle*, débutera le 14 juillet 2005 pour une

période de six mois et ne sera pas prolongée. Trois ans plus tard, les cocardes belges réapparaissent dans le ciel azur de la région avec l'opération *Guardian Falcon* qui est lancée à partir de la base de Kandahar le 1er septembre 2008.

Le conflit en Afghanistan se distingue d'un conflit classique : sur le terrain, les troupes de l'OTAN font face à une guérilla livrée sans merci par les insurgés qui tentent de semer la terreur et ainsi déstabiliser le régime en place. Face à ce type de guerre asymétrique, seule une approche holistique permet de l'emporter. Uniquement combattre les insurgés ne suffit pas, gagner les cœurs de la population locale, convaincre le peuple du bienfait de notre action en lui reconstruisant des bases saines pour un avenir meilleur est ici bien plus important. Notre mandat est donc clair. Les avions de combat doivent fournir un appui direct aux troupes de l'OTAN déployées sur le territoire afghan qui ont pour mission de sécuriser l'environnement dans lequel travaillent les équipes de reconstruction du pays. Cette tâche doit être menée avec la plus grande précaution afin d'éviter que la population locale ne subisse de dommages collatéraux, car cela aurait des effets désastreux au niveau stratégique.

Cet appui direct aux troupes au sol, appelé dans le jargon professionnel de l'aviateur militaire « *Close Air Support* » (CAS), est une mission extrêmement délicate et plus particulièrement dans les conflits asymétriques. Tout d'abord, elle implique de par sa nature une coordination étroite entre le vecteur d'appui (ici, notre avion de combat) et l'élément au sol *Forward Air Controller* (FAC), qui contrôle cet appui aérien. De plus, ce type de mission requiert une attention particulière au niveau de l'identification. En effet, la proximité des troupes soutenues mais parfois aussi celle des populations locales dans lesquelles s'immiscent les insurgés dépourvus d'uniforme rend la tâche réellement complexe. Enfin, le caractère dynamique de la mission CAS, où chaque intervenant doit constamment faire face à l'imprévu et réagir dans des délais extrêmement courts de manière coordonnée et mesurée est également un facteur qui la rend si ardue. Pour parvenir à réaliser cela de manière efficace et sans bavure, il est donc indispensable de former correctement son personnel avec un entraînement de qualité (nombre suffisant d'heures de vol attribuées, participation à des exercices d'entraînement internationaux à haute valeur ajoutée, préparation physique et mentale), mais aussi de l'encadrer avec une structure de commandement adaptée et enfin, de mettre à sa disposition du matériel de haute qualité.

Conscientisés sur l'importance de leur mission en Afghanistan, les pilotes F-16 belges sont quotidiennement entraînés, éduqués à respecter sans équivoque toutes les règles d'engagement, drillés pour vérifier avec minutie si toutes les

DG Com

conditions qui justifient une intervention sont remplies avant d'agir, formés pour juger de la réponse adéquate à apporter dans chaque situation afin d'éviter les débordements ou les effets contraires. Aujourd'hui, cette attitude professionnelle de nos pilotes est une valeur fortement appréciée auprès de nos collègues internationaux et qui a fini par devenir une référence pour l'ensemble de la communauté ISAF. Pour conserver un tel niveau, il est impératif de maintenir un plan de vol individuel suffisant pour chaque pilote et de continuer à participer aux grands exercices d'entraînement internationaux qui permettent par la suite d'opérer en coalition de manière fluide et efficace.

Vu la sensibilité de la mission et les conditions de stress souvent difficiles dans lesquelles elle est exécutée, un encadrement de qualité est également essentiel. Pour épauler le commandant de détachement et son personnel-clé à Kandahar, la Belgique a décidé de mettre en place un élément de liaison très important dans la structure de commandement OTAN. Le *Red Card Holder* (RCH) est un officier supérieur avec une expérience récente sur F-16 chargé de supporter le commandant de détachement depuis l'*ISAF Joint Command* (IJC) installé à Kaboul, mais aussi de filtrer et valider les ordres de mission envoyés vers l'unité pour exécution. Ce processus permet de garantir que les missions effectuées par nos appareils respectent en permanence les restrictions nationales imposées par le monde politique belge. Cette approche qualitative exigeante au niveau de l'encadrement requiert bien évidemment

un réservoir de candidats potentiels bien garni, plus particulièrement lorsque deux opérations simultanées sont en cours comme ce fut le cas en 2011 avec l'intervention en Libye. Il est donc indispensable de maintenir un nombre suffisant d'officiers d'état-major qualifiés sur F-16. Sabrer dans cette qualité de l'encadrement aurait sans doute des conséquences néfastes sur la qualité du travail fourni en bout de course.

Évoquons maintenant la qualité du matériel qui joue également un rôle extrêmement important dans cette combinaison gagnante. Aujourd'hui, l'appui aérien en Afghanistan s'avère essentiel pour assurer un niveau de sécurité acceptable aux troupes de l'OTAN, pour autant qu'il soit utilisé avec la justesse et la précision nécessaires. Dès le début de notre participation, le support fourni par nos appareils F-16 au profit des troupes de l'alliance fut très largement apprécié et il est aujourd'hui réputé par tous d'une excellente qualité. Cette réputation est partiellement due à l'excellent matériel mis à la disposition du pilote. Le F-16, acquis en 1976, a en effet été constamment modernisé mais aussi récemment doté de nouveaux outils de dernière génération comme le *Sniper pod*, l'armement à guidage laser ou encore l'armement à guidage GPS. Toutes ces modifications judicieuses qui font du F-16 belge un outil performant pour remplir la mission ne furent possibles que grâce à une réduction des coûts individuels au travers du partenariat EPAF (*European Participating Air Forces*) qui réunit le Danemark, la Norvège, les Pays-Bas, le Portugal et la Belgique opérant une

plateforme identique. Cette coopération internationale nous permet en effet de maintenir notre F-16 à la pointe de la technologie ainsi que de réduire les frais d'exploitation sous le concept EEAW (*EPAF Expeditionary Air Wing*) et est sans conteste la voie à suivre pour l'avenir.

Grâce à l'acquisition de ces nouveaux outils, le F-16 belge est devenu extrêmement polyvalent et peut aujourd'hui couvrir un large spectre des missions aériennes. La capacité NTISR (*Non-Traditional Intelligence Surveillance and Reconnaissance*) qui est née avec l'apparition des *targeting pods*, nacelle embarquant de puissants senseurs et un système de désignation laser pour le guidage de bombes à haute précision, est aujourd'hui devenue une capacité fondamentale, indispensable pour participer de manière efficace dans les conflits modernes. Elle permet d'appuyer les troupes terrestres avec une information en temps réel d'une valeur inestimable pour leurs choix tactiques lors des progressions au sol et sauve des vies de manière quotidienne. En appui aux opérations au sol en Afghanistan, notre *Sniper pod* permet en effet au pilote de surveiller une position stratégique afin d'en extraire de l'information, d'identifier un objet ou un individu pouvant représenter une menace dans une zone particulière, ou encore de détecter des embuscades ou des engins explosifs enfouis dans le sol en amont d'un convoi, ceci de jour comme de nuit. Cette information visuelle transmise en direct aux troupes au sol équipées du matériel adéquat devient en quelque sorte celle d'un troisième œil logé dans le ciel et leur permet de voir au-delà des obstacles. Dans un avenir proche, dotés d'un algorithme spécifique, nos *Sniper pods* devraient disposer de fonctions supplémentaires et ainsi rivaliser avec les performances des systèmes embarqués actuels de reconnaissance. Cette modification du logiciel permettra d'élargir encore notre polyvalence en contribuant au processus global de *targeting* avec une capacité de renseignement visuel IMINT (*Imagery Intelligence*) disponible sur tous nos appareils en opérations. Cette capacité additionnelle pourrait aussi s'avérer très utile si le monde politique désirait s'engager dans une opération future avec nos avions de combat sans pour autant prendre part aux frappes armées. Il est donc impératif de se doter d'un nombre suffisant de ce type de nacelles en basant son raisonnement sur le niveau d'ambition opérationnel, ceci afin de pouvoir continuer à se profiler comme un partenaire fiable au sein de l'Union européenne et de l'OTAN dans tout type de conflit.

Mais l'appui de nos F-16 aux troupes au sol en Afghanistan ne se limite pas à la mission NTISR. Ils sont également prêts à intervenir en cas d'accrochage entre les troupes de l'OTAN et les insurgés, appelé TIC (*Troops In Contact*) dans le

jargon de l'ISAF. Ici, l'avion de combat se profile comme un outil extrêmement flexible pour répondre à longue distance de manière rapide et adaptée à toute situation de crise sur le terrain. Nos F-16 sont en effet capables d'intervenir sur l'entièreté du territoire afghan dans des délais relativement courts et se distinguent en ce sens par rapport à d'autres vecteurs bien plus lents (la vitesse maximale d'un drone n'est que de 130 km/h, celle d'un hélicoptère de combat, 350 km/h) ou disposant d'un rayon d'action bien plus limité. Les nombreuses possibilités au niveau du profil d'intervention pour obtenir les effets escomptés et éviter ceux non désirés représentent également un avantage indéniable par rapport à d'autres plateformes. Ainsi toute intervention pour calmer la situation au sol se déroulera de manière progressive. Dans la plupart des cas, un simple survol à haute vitesse suffira à faire taire les insurgés. Sinon, un tir d'avertissement avec le canon de bord sera probablement décisif. Enfin, si la situation perdure et qu'un retrait des troupes engagées n'est pas possible, l'emploi des armes ne pourra pas être évité, mais ici aussi, une large palette de moyens avec des rayons létaux différents (canon, bombe à guidage laser ou bombe à guidage GPS) est à la disposition du pilote et du FAC pour obtenir l'effet souhaité tout en réduisant au minimum le risque de dommage collatéral.

L'avion de combat moderne est et restera donc encore longtemps la solution la plus adaptée pour répondre de manière efficace à la menace dans tout conflit asymétrique.

Mais la performance a effectivement un prix, maintenir un détachement F-16 opérationnel à une distance de plus de 5 000 kilomètres dans un environnement hostile n'est pas une chose aisée et demande beaucoup de moyens. Dans un environnement international, la meilleure manière de diminuer considérablement les coûts réside dans un système de *Pooling and Sharing* avec des partenaires de la coalition. Il est donc essentiel d'identifier ces partenaires de choix, de construire des relations privilégiées et durables et enfin, de saisir toutes les opportunités qui permettront de créer un nombre important de synergies. Dans ce cadre, une analyse approfondie d'éventuelles nouvelles opportunités doit être menée à la suite de la récente arrivée de plateformes F-16 additionnelles à Kandahar. Enfin, la décision du Danemark de s'engager dans l'opération ISAF est une occasion à saisir. Une collaboration étroite au travers du partenariat EEAW permettra des économies d'échelle et mettra ainsi en exergue les énormes avantages de telles coopérations.

À ce jour, la composante aérienne a effectué plus de 4 000 sorties F-16 dans le cadre de la mission *Guardian Falcon* à partir de Kandahar, comptabili-

Stephan Boonen

sant ainsi plus de 12 000 heures de vol au-dessus de l'Afghanistan au profit des troupes de l'OTAN. Durant cette période, nous avons dû intervenir à 86 reprises avec de l'armement sans jamais causer de dégâts collatéraux. Ces excellents résultats n'auraient pas pu être obtenus sans un personnel motivé et bien entraîné, des outils à la pointe de la technologie, mais aussi la participation active de nombreux acteurs-clés au sein de la Défense pour soutenir l'opération à distance.

Mots clés : *Guardian Falcon* – appui aérien Kandahar – opération F-16

OCEANVS AE THIOPICVS.

EUROPA

AFRICA.

Tartaria

Arabia.

Manicon

Melinde

Proti. Terr. Australs

Tristan de Acuña
Gonsalo Aluares

Los Romeros

Noua Zemla.

Island

Frieslant

Irlant

Brasil

Vlaenderen

Las Acores

Canariense

C. Blanca

C. Verde

C. de S. Croce

Fernade de Lorono.

S. Matheo

Ascension

S. Maria

Yslas de Minuas.

S. Apollonia

Luan de Lisboa.

C. de las bueltas.

C. de S. Antonio

C. de las uacas.

C. Bone Jheri

Noruegia

Suedia

Bergen

Paris

Lion

Alger

Tunis

Marocco

Haur Targa.

Darin

Tom boru.

C. de 3. puntas.

Principe

S. Tomas.

Nabon

C. Iedo

C. de arcas

C. Negro

Zimbro

G. de S. Antonio

C. de las uacas.

C. Bone Jheri

Sofia

S. Nicolas

Nougrad.

Cracow

Villegrod

Buda

Ragusa

Sicili

Tripoli

Berdoa

Borno.

Guan guara

Benin

Biafar

R. Dangler

C. Iedo

C. de arcas

C. Negro

Zimbro

G. de S. Antonio

C. de las uacas.

C. Bone Jheri

Pine go.

S. Nicolas

Volga fl.

Moskow

Don fl.

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Obca

Wiliki

Calami

Marmo: rea.

Bulgar

Cogia

Carraca

Armenia

Alepo

Geogan

Nubia

Zigute

Ambia

Abissini

Gaga

Caigra

Dan: gara.

Leonia

Gobage

Buro

Punta de S. Maria

C. de las uacas.

Het *Chicago Defence Package*

DIDIER AUDENAERT

Kolonel stafbrevethouder Didier Audenaert is sinds 2009 de defensieraadgever bij de Permanente Vertegenwoordiger van België bij de NAVO (BELOTAN) en maakte zowel de onderhandelingen voor het Strategisch Concept en de Political Guidance als de NAVO-topontmoetingen van Lissabon en Chicago mee.

33

Les sommets de Lisbonne et de Chicago ont montré aux Alliés la voie pour la prochaine décennie. Entre-temps, l'Occident a observé l'émergence de nouvelles puissances et une modification de l'équilibre géostratégique. La situation financière de nombreux Alliés est difficile. Les opérations au-dessus de la Libye ont démontré la capacité de l'Alliance à réagir efficacement, néanmoins les Alliés européens ont dû constater certaines lacunes capacitaires critiques. L'ère post-ISAF s'annonce et avec elle, l'Alliance s'attend à un rythme opérationnel moins soutenu. Ce sont ces quatre facteurs qui ont déterminé le cadre qui a conduit au « paquet défense » entériné par les chefs d'État et de gouvernement à Chicago.

In 2010 keurde premier Letermé met de andere 27 Staatshoofden en Regeringsleiders (S&RL's) het nieuwe Strategisch Concept van de NAVO goed. Dit was bijna 10 jaar na 9/11 en in een nieuwe context van oorlogen in Irak en Afghanistan. In Lissabon keurden ze eveneens een *critical capability package* goed, dat 11 capaciteiten aanduidt die prioritair moeten worden in collectieve en nationale planning. Het was een eerste initiatief opdat de beschikbare middelen naar de echte prioriteiten zouden gaan en dus beter besteed zouden worden. Het gaat hier om behoeften voor de huidige operaties (zoals de strijd tegen geïmproviseerde bembommen in Afghanistan (C-IED)), capaciteiten zoals *cyber defence* en *Ballistic Missile Defence* (BMD) en kritische *enablers* (zoals *Joint Intelligence Surveillance & Reconnaissance* (JISR), *Air Com-*

mand & Control System (ACCS) en *Alliance Ground Surveillance (AGS)*). De Top van Lissabon heeft met het Strategisch Concept en het *Lisbon Package* zonder enige twijfel de koers van de NAVO bepaald voor het huidige decennium.

HET TRAJECT VAN LISSABON (2010) NAAR CHICAGO (2012)

Onmiddellijk na de topontmoeting van Lissabon werd de *Political Guidance* onderhandeld. Dit is een belangrijk document voor de nationale en collectieve defensieplanning, aangezien de *Political Guidance* de politieke doelstellingen van het Strategisch Concept vertaalt in concretere ambities, die nadien op hun beurt aangewend worden in het NAVO Defensie-Planning Process (NDPP). Dit document omschrijft nauwkeurig tot wat de militaire capaciteiten van de lidstaten en van de NAVO in staat moeten zijn.

Voor de 11 capaciteiten van Lissabon hebben in de tijd tussen de twee topontmoetingen veel aandacht gekregen. Het duurde bijzonder lang eer het geladen dossier van *Alliance Ground Surveillance* (onbemande vliegtuigen) door de NAVO-Raad aanvaard kon worden. Aan andere dossiers werd gestaag gewerkt. Het is een publiek geheim dat BMD de meeste aandacht kreeg. Dit leidde overigens ertoe dat de S&RL's in Chicago (2012) de *interim capability* van BMD konden afkondigen.

Secretaris-generaal Rasmussen verraste tijdens de *Sicherheitskonferenz* in München (2011) met een oproep voor *Smart Defence*. Hij benadrukte de noodzaak om zo effectief mogelijk de beschikbare middelen aan te wenden. Volgens Rasmussen moeten landen de krachten bundelen in multinationale initiatieven, een strikte prioriteitenstelling hanteren en beter coördineren met elkaar. Hij stelde naderhand twee Speciale Gezanten aan die de hoofdsteden van de Alliantie aandeden om projecten en voorstellen voor multinationale

samenwerking los te weken bij CHOD's en Defensie ministers. Dit werk wordt vandaag nog steeds voortgezet en krijgt met het *Chicago Defence Package* een coherent kader en een nieuw elan.

Op de *Sicherheitskonferenz* 2012 lanceerde Rasmussen zijn tweede initiatief: het *Connected Forces Initiative*, waarop we later terugkomen.

Het *Chicago Defence Package* bevat in grote lijnen de twee ideeën die Rasmussen voordien in München gelanceerd had om de NAVO als relevante wereldspeler en bezorger van veiligheid te vrijwaren voor de toekomst. Niets nieuws dus? Dé belangrijke nuance is wel dat het allerhoogste politieke niveau van de 28 Lidstaten de ideeën van Rasmussen in Chicago onderschreven heeft. Premier Di Rupo en zijn 27 collega's hebben zich geëngageerd om het *Chicago Defence Package* te realiseren.

DOELSTELLING VAN HET *CHICAGO DEFENCE PACKAGE*: NATO FORCES 2020

S&RL's gaven een verklaring¹ uit om het *Package* te vulgariseren. Ze duiden the goal of *NATO Forces 2020: modern, tightly connected forces equipped, trained, exercised and commanded so that they can operate together and with partners in any environment*. Elk woord heeft zijn belang: de 28 Bondgenoten willen moderne (versta: het behoud van het technisch voordeel van het Westen, *the edge*) ontplooibare, ondersteunbare en interoperabele strijdkrachten hebben, die coherent met elkaar verbonden zijn, die beschikken over de allerbeste uitrusting, die samen getraind en geoefend hebben (lees: in NAVO-oefeningen) en die door de beste bevelvoerders geleid worden (lees: door de NAVO Commando Structuur (NCS)), die in staat moeten zijn met elkaar en met partners (versta: partners die in operaties echte complementariteit verzekeren zoals Australië, Finland, Zweden,...) te kunnen opereren in om het even welke omgeving. Deze initieel Britse insteek werd tijdens de onderhandelingen op geen enkel ogenblik in vraag gesteld of aangepast.

NATO

Staatshoofden en Regeringsleiders in Chicago

Waarom slechts een horizon van 2020, terwijl we voor defensieplanning toch verder kijken? Tijdens de besprekingen werd gedurende een tijdje 2020 *and beyond* gehanteerd. Het *Package* richt zich echter op de post-ISAF-periode. De NAVO is bezorgd dat de interoperabiliteit die daar in de praktijk gebracht wordt na 2014 zou kunnen verloren gaan. Dit heeft ertoe geleid dat het *Package* een doelstelling voor slechts de middellange termijn definieert en dat daarom 2020 volstaat.

SMART DEFENCE

Met het eerste luik van het *Chicago Defence Package* wil de NAVO de Bondgenoten aanzetten om 1) hun investeringen en hun nationale prioriteiten af te stemmen op die van de NAVO, 2) door meer consulteren te komen tot afspraken over specialisatie, en 3) een kader te creëren voor het gebruik door de NAVO van (nationale en) multinationale capaciteiten. Vooral het tweede onderdeel is belangrijk indien de Alliantie wenst te vermijden dat de lidstaten ongecoördineerd en wild blijven snoeien in hun nationale defensie. Beter is om afspraken te maken en zo te komen tot *specialisation by design*, waarbij de Naties steunen op hun nationale sterkte en waarbij ze elkaar en de NAVO in een vroeg stadium consulteren over wijzigingen aan hun defensieprogramma's.

Smart Defence bouwt verder op het werk van de beide Speciale Gezanten: vandaag hebben 24 multinationale projecten telkens een Natie, die zich engageert met betrekking tot hun realisatie, en bestaan er een paar honderd geïdentificeerde voorstellen. Voor ons land neemt onze Defensie deel aan 3 projecten: *pooling and sharing of multinational medical treatment facilities* (Role 2), *immersive training environments (virtual battlespace software)*, *remote controlled vehicles for route clearance operations*.

Ballistic Missile Defence is een tweede voorbeeld van samenwerking, waarbij naties op vrijwillige basis met hun capaciteiten bijdragen tot de bescherming van de Europese bevolkingen en hun territorium. BMD is van vitaal belang in het kader van collectieve verdediging.

De oorlog boven Libië heeft de hoge nood aan JISR bevestigd: AGS en AWACS² komen hieraan deels tegemoet, een ruimer multinationaal JISR-initiatief, dat in Chicago gelanceerd werd, zal de verzameling, de analyse en de verspreiding van informatie binnen NAVO direct verbeteren.

Een vierde as van multinationale samenwerking is de opdracht van *NATO Air Policing*, waarbij bijvoorbeeld onze luchtmacht de verdediging van het Luxemburgse luchtruim verzekert terwijl het Groothertogdom zijn middelen *smarter* kan investeren in capaciteiten die een reële aanvulling betekenen voor de collectieve NAVO-behoefte.

CONNECTED FORCES INITIATIVE (CFI)

Met het tweede luik van het *Chicago Defence Package* beoogt de NAVO de lidstaten aan te zetten om de interoperabiliteit van hun (steeds kleinere) strijdkrachten te blijven verzekeren, zeker in de post-ISAF-periode.

De Alliantie wil dit in de eerste plaats doen door voor individuen en kleinere groepen in meer NAVO-onderwijs en -training te voorzien. Een tweede element bestaat uit grootschalige en intensieve *exercices* om de strijdkrachten samen te laten oefenen, om training te valideren en om hoofdkwartieren of eenheden te certifiëren. Beter gebruik van technologie vormt het derde element van CFI (“*the edge*”).

De snelle interventiemacht van de NAVO (NRF) en *Special Operations Forces* spelen een sleutelrol en worden als kader aangezien waarin de drie elementen van CFI kunnen gerealiseerd worden. De Noorse vraag naar een beter gedefiniëerde band tussen sommige nationale (NFS) en NAVO-hoofdkwartieren (NCS) moet ook helpen om die connectiviteit te verbeteren in die regio.

Onnodig te vermelden dat procedures en mechanismen voor *cyber defence* veel aandacht krijgen in het *Package*.

ANDERE ELEMENTEN IN HET *CHICAGO DEFENCE PACKAGE*

Wat gaat dit kosten? A priori gaat dit niet meer kosten dan we zelf willen. Het *Package* bevordert het overleg tussen de Lidstaten zodat ze coherent investeren in de juiste vereiste capaciteiten (en niet meer uit gewoonte voor strikt nationale behoeften). Een belangrijk onderdeel van het *Package* is dat elke kostenimplicatie op het niveau van de NAVO de consensus moet krijgen van de 28 Bondgenoten. De NAVO moet bovendien haar hervormingsproces (NCS, agentschappen, het hoofdkwartier van Evere, procedures,...) intensifiëren om financiële ademruimte te creëren indien ze het *Chicago Defence Package* wil realiseren.

We vinden het zeer belangrijk om te benadrukken dat de opgesomde initiatieven en activiteiten geen losse ideeën of geïsoleerde initiatieven zijn. Integendeel, ze zijn alle in één coherent kader geplaatst, met name het NDPP, dat de bijbel is voor defensieplanning binnen de NAVO, maar dat overigens voor de meeste Lidstaten de hoeksteen voor hun nationale planning vormt. *Smart Defence* en *CFI* zullen volgende zomer via het NDPP ook ons land zeer waarschijnlijk om capaciteiten vragen.

EN WAT BETEKENT DIT *CHICAGO DEFENCE PACKAGE* VOOR ONZE DEFENSIE?

Het regeerakkoord van december 2011 vroeg o.a. dat “de regering *niches of excellence* zou bepalen, waarin ons leger zich zou specialiseren in overleg met onze Europese en NAVO-partners. Nog in deze context zal, waar mogelijk, een maximale *pooling en sharing* met onze Europese en NAVO-partners georganiseerd worden”. Dit is eigenlijk *Smart Defence* avant la lettre; de vorming van onze piloten met Frankrijk, de samenwerking met de Nederlandse marine, ons engagement in de AWACS-vliegtuigenvloot zijn enkele goede voorbeelden van nationale *Smart Defence*. In de geest van het *Defence Package* zou nog meer werk moeten gemaakt worden van verbreding en verdieping van de multinationale samenwerkingen.

Defensie ministers vergaderden in oktober

Het einde van de ISAF-operatie nadert snel, de NAVO bereidt vandaag al actief de operatie *International Training Advisory & Assisting Mission* (ITAAM) voor met betrekking tot de steun aan Afghanistan vanaf 2015. Als we onze opgedane operationele ervaring willen verankeren, als we willen dat onze strijdkrachten in de toekomst op hoog niveau kunnen blijven opereren met onze Bondgenoten en partners, kunnen we ook best in onze nationale planning de politieke oriëntaties opnemen die ook wij in Chicago onderschreven hebben. De Belgische Defensie is vandaag voor de NAVO een relevante en geloofwaardige partner, zoals vergelijkende outputindicatoren recent bevestigden. Het geheel van de *Package* kunnen we best zien als een welkome opportuniteit, een uitdaging, en niet zozeer als een last.

HET EINDE VAN HET VERHAAL IS NOG LANG NIET IN ZICHT...

Het is inderdaad raadzaam nationaal werk te maken van dit *Package* om onze transformatie blijvend te laten aansluiten bij die van de NAVO en van de belangrijkste Bondgenoten, maar ook de 28 Bondgenoten samen hebben nog heel wat werk om het *Package* mogelijk te maken.

De rol van partners ligt zeer delicaat bij één Bondgenoot, die o.a. vindt dat de Alliantie voor haar collectieve verdediging moet kunnen rekenen op de capaciteiten van de Bondgenoten, wat met de grotere inbreng van partners minder vanzelfsprekend is. Deze Bondgenoot wenst absoluut sluitende afspraken. Ook de complementariteit met *Pooling & Sharing* van de EU, *the unique and essential partner* voor de NAVO, moet hier uitgeklaard worden. Dit is echter niet evident met een verschillend lidmaatschap voor de beide organisaties, waarvan de bereidheid tot samenwerking niet altijd in gelijke mate wederkerig is.

Consultatie over nationale defensieplannen behoort tot de kern van *Smart Defence*. Wat dit in de praktijk zal betekenen, moet nog overlegd worden. Een enkele Bondgenoot vindt zeker coördinatie, maar in zekere zin zelfs consultatie een onaanvaardbare aantasting van de nationale soevereiniteit. Dit standpunt lijkt ons echter moeilijk vol te houden in de huidige economische omstandigheden: zeker voor Europese landen is er geen andere weg meer dan die van samenwerking en coördinatie/consultatie.

De rol die gemeenschappelijke financiering van de NAVO kan spelen om het *Chicago Defence Package* te ondersteunen, werd in oktober al uitvoerig aangekaart door Defensie ministers tijdens een zeer informeel werkdiner. De meeste

NATO

Minister De Crem begeleidt SecGen Rasmussen en SOD Panetta naar het diner in het Koninklijk Legermuseum

Bondgenoten bleken bereid om te willen nadenken over een alternatieve aanwending van de gemeenschappelijke financiering, zodat de beschikbare middelen beter besteed worden om het *Chicago Defence Package* in de praktijk te kunnen brengen. Dit sluit nauw aan bij het debat over *availability for use by NATO* van capaciteiten: kleinere strijdkrachten zijn meer afhankelijk van elkaar, zodat Bondgenoten in toenemende mate op elkaar moeten kunnen rekenen voor gespecialiseerde en kritische capaciteiten. Ook in dit debat ziet alvast één Bondgenoot dit fundamenteel anders dan de anderen.

Half oktober is de grote fusie van EADS³ en BAE⁴ afgesprongen, wat voor de Europese defensie-industrie geen goede zaak is. De NAVO wil nochtans meer samenwerken met de industrie, maar we zien in de praktijk dat belangrijke Europese landen, meer dan enkele jaren geleden, hun nationale defensiemarkt afschermen. Het wegwerken van exporthindernissen tussen Bondgenoten onderling en een Europese defensie-industrie blijven belangrijk. Een Bondgenoot zit ook hier op een andere golflengte, omdat het land niet kan aanvaarden dat de NAVO enige invloed op de nationale defensie-industrie zou krijgen.

De komende onderhandelingen zijn noodzakelijk in de huidige geopolitieke en budgettaire context, alhoewel we vrezen dat het zoeken naar een consensus onder de 28 Bondgenoten niet eenvoudig zal zijn. Uit ervaring weten we wel dat de NAVO voldoende dynamisch is om pragmatische oplossingen te vinden voor bijna onmogelijke uitdagingen. Ook ons land heeft zich ingeschreven in de dynamiek en de doelstellingen van het *Chicago Defence Package* en als “goede bruggenbouwer” zullen we ons constructief opstellen in de komende onderhandelingen.

Tegen hun volgende bijeenkomst in februari rekenen de NAVO-Defensie ministers op concrete resultaten voor elk van de aspecten van dit dossier, dat de Transformatie in het komende decennium zal bepalen.

Trefwoorden: Lissabon – Chicago – Transformatie

¹ http://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_87594.htm?mode=pressrelease

² NAEW&C: *NATO Airborne Early Warning & Control* / AWACS: *Airborne Warning And Control System*

³ EADS: *European Aeronautic Defence and Space Company N.V.*

⁴ BAE: Systems plc – Britse Multinationale op gebied defensie, veiligheid en luchtvaart

Le militaire dans les structures européennes de gestion des crises

ALAIN SPOIDEN

Artilleur antiaérien, le lieutenant-colonel breveté d'état-major Alain Spoiden a servi au Service général du renseignement et de la sécurité, à l'Institut royal supérieur de défense, ainsi qu'au Corps européen, à l'OTAN et à l'ONU. Il est conseiller politico-militaire au sein de la Représentation permanente belge auprès de l'Union européenne.

De Europese Unie beschikt over een waaier aan instrumenten voor crisisbeheer, die vooral onder toezicht van de Europese Dienst voor extern optreden staan. Dit artikel wil aantonen hoe deze instrumenten op elkaar afgestemd zijn, welke instrumenten van militaire aard zijn en wat hun impact op het crisisbeheerproces is. Volgens ons zou de Unie een permanente commando- en controlestructuur voor de militaire operaties moeten oprichten. Bovendien moeten de militairen blijf blijven geven van proactiviteit in de schoot van de Europese instellingen.

Le traité de Lisbonne a donné l'occasion à l'Union européenne (UE) de mettre en œuvre une approche globale de son action extérieure dans tout le spectre des crises.

L'UE possède un éventail unique d'instruments civils et militaires, qui doivent être coordonnés le plus adéquatement afin de garantir le succès de l'engagement extérieur de l'Union. Le Service européen pour l'action extérieure (SEAE) dans son ensemble, et en particulier via les instruments de la politique de sécurité et de défense commune (PSDC), est un acteur clé de cette ambition. Il est placé sous l'autorité directe de Catherine Ashton, la haute représentante de l'UE pour les affaires étrangères et la politique de sécurité, par ailleurs vice-présidente de la Commission européenne (HR/VP), laquelle préside le Conseil des affaires étrangères (CAE).

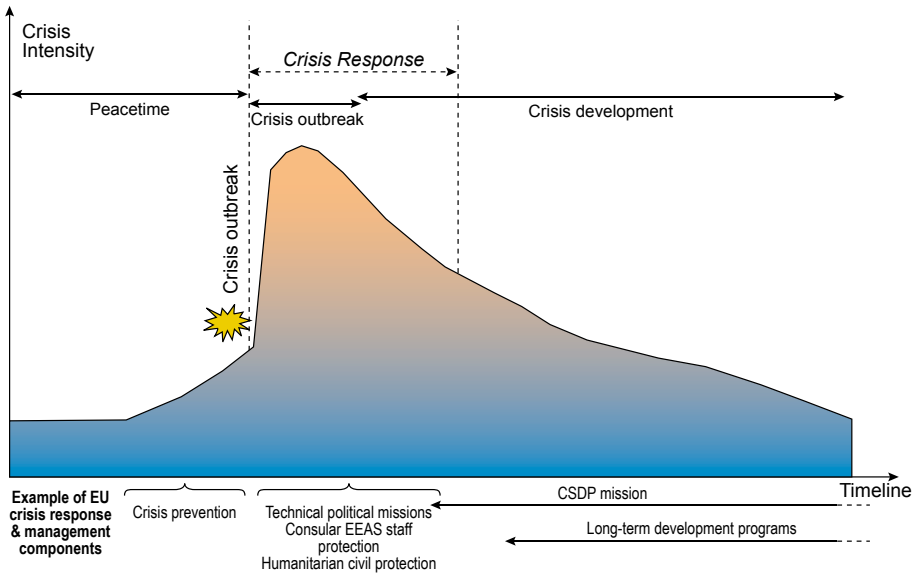
ANTICIPER ET PRÉVENIR

44

Dans la mesure où elle estime que ses intérêts sont menacés, l'UE a l'ambition de prendre toute mesure nécessaire pour éviter qu'une crise n'entre dans un conflit ouvert, empreint de violence et dont les conséquences politiques, économiques, matérielles, écologiques, sociales, culturelles ou psychologiques, pourraient s'avérer très graves.

C'est la raison pour laquelle, afin d'anticiper et de prévenir un tel conflit, les outils d'alerte précoce (*Early Warning – EW*) disponibles doivent être utilisés. L'UE peut tout d'abord compter sur les yeux et les oreilles des quelque 140 délégations (EUDEL) du SEAE dispersées dans le monde entier. Les signaux d'avertissement de l'imminence d'une crise sont généralement basés sur des facteurs politiques, économiques, ethniques ou autres, mais les aspects militaires ne sont pas suffisamment bien appréhendés par le personnel civil. Une réflexion est actuellement engagée pour voir comment doter certaines EUDEL d'experts européens en sécurité et défense, en particulier celles qui sont déployées dans des pays ou régions à risque élevé de crises et conflits, ou bien là où des missions et opérations PSDC sont actuellement conduites. Pour le moment, le financement de ces experts est mis en question. Qui des États membres ou de l'UE doit délier les cordons de la bourse ?

L'EW est aussi fourni par le Centre d'analyse du renseignement (*Intelligence Analysis Centre – INTCEN*) qui joue un rôle fondamental dans le cadre de la prévention des crises via ses évaluations de situation. Les services de renseignement militaires des États membres alimentent également l'État-major de l'Union européenne (EMUE) en renseignements qui, fusionnés avec les analyses de l'INTCEN, dotent l'UE d'une capacité unique d'analyse du renseignement (*Single Intelligence Analysis Capacity – SIAC*). En coopération étroite avec l'INTCEN, le Groupe de prévention des conflits (Conflict Prevention Group – CPG) récolte et revoit sur base régulière l'information d'EW sur les pays et régions à risque potentiel de crises ou conflits. La «*Situation Room*» de l'UE est un organisme en stand-by permanent 24 heures sur 24 et 7 jours sur 7 qui assure une veille mondiale et fournit des services de liaison pour les délégations de l'UE, les représentants spéciaux de l'UE et la PSDC. Enfin, le Centre satellitaire de l'UE (CSUE) participe quant à lui à l'évaluation de la situation par la fourniture d'analyse d'imagerie satellitaire et de données collatérales. Certains États membres disposant de satellites militaires fournissent de l'imagerie au centre à des fins d'EW, ainsi que pour le suivi des crises.

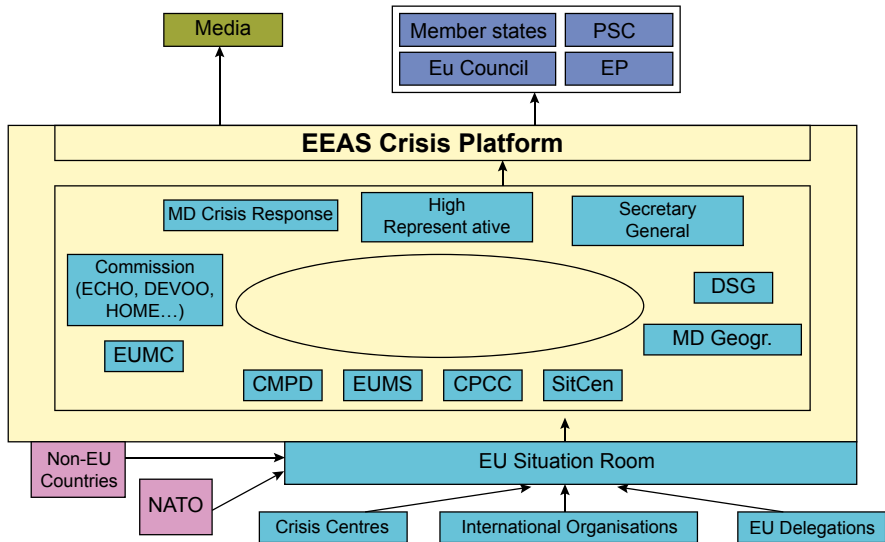
Crisis Response Cycle

PLANIFIER ET GÉRER

Lorsqu'il n'a pas été possible de prévenir une crise, il faut alors la gérer. Pour ce faire, le SEAE dispose de plusieurs outils. Présidé par la HR/VP ou le secrétaire général exécutif du SEAE, le Conseil de gestion des crises (*Crisis Management Board – CMB*) est une entité permanente de haut niveau chargée de considérer tous les aspects transversaux de la réponse aux crises. Le CMB se réunit sur base régulière pour assurer la coordination des actions de l'UE liées à la prévention des conflits, ainsi qu'aux capacités de préparation et de réponse aux crises. Il est très important que l'expertise militaire soit présente aux premiers instants du processus décisionnel pour fournir des appréciations d'opportunité pouvant conduire au lancement d'actions PSDC en général, et militaires en particulier. L'officier général qui préside le Comité militaire de l'UE (CMUE), où siègent les représentants des chefs de la Défense (*Military Representatives – MILREPs*) des États membres¹, participe bien aux

réunions du CMB, de même que le directeur général de l'EMUE. Le président du CMUE fait également part de la position et des avis des chefs de Défense au Comité politique et de sécurité (COPS), où siègent les ambassadeurs permanents des États membres en matière de sécurité, lors des réunions du Conseil des affaires étrangères (CAE), et dans tous les fora de crise (CMB, CP). Le cas échéant, le CMB peut décider d'activer la plateforme de crise (*Crisis Platform – CP*). Celle-ci est essentielle pour appréhender une crise de la manière la plus globale possible et pour coordonner au mieux les composantes du SEAE, y compris les départements géographiques et horizontaux pertinents pour la crise considérée, ainsi que les services de la Commission européenne impliqués : la direction générale pour l'Aide humanitaire et la Protection civile (ECHO), la direction générale pour le Développement et la Coopération (DEVCO), le Service des instruments de politique étrangère (FPI), etc. (voir figure ci-après).

Sur la base de cette coordination au sein de la CP, le SEAE alerte le COPS qui peut à son tour charger la direction Gestion des crises et planification (*Crisis Management and Planning Directorate - CMPD*) du SEAE de développer un concept de gestion de crises (*Crisis Management Concept - CMC*), document clé qui permet le lancement d'une opération militaire ou d'une mission civile.

Le CMPD est responsable de la planification politico-stratégique des missions civiles et des opérations militaires dans le cadre de la PSDC. Ses équipes de planification rassemblent des experts dans les domaines permettant d'appréhender

der les crises de manière globale : judiciaire, policier, de l'état de droit, du genre et des droits de l'Homme. Il est essentiel qu'une expertise militaire y soit aussi présente. Il est vrai que certains collaborateurs du CMPD sont des civils avec un background militaire, mais force est de constater cependant qu'actuellement un seul conseiller militaire, certes de haut rang, assiste le directeur du CMPD...

Lorsqu'une crise éclate et qu'une mission ou opération PSDC est envisagée, il est très important de pouvoir disposer de structures permanentes capables de les planifier et de les conduire. Si cela est bien le cas pour toutes les missions civiles, via la capacité civile de planification et de conduite (CPCC), il n'en va pas de même pour les opérations militaires. Il est vrai que depuis mars 2012, le Centre d'opérations de l'UE a été activé (*Activated OPSCEN*) pour la toute première fois, et ce, afin de coordonner et renforcer les synergies civilo-militaires entre les trois missions PSDC dans la Corne de l'Afrique² et d'appuyer la mission EUCAP NESTOR. Cet *Activated OPSCEN* ne dispose cependant pas de pouvoir de commandement et de contrôle sur les missions. Son activation est considérée par certains États membres comme le prélude à la création d'une structure permanente. D'autres États membres considèrent par contre que cette activation est limitée dans le temps et ne préjuge en rien d'un développement d'une structure permanente militaire de planification et de conduite.

Lors de la création du SEAE, il était important que l'expertise militaire ne fût pas dispersée. L'EMUE fut conservé tel qu'il était auparavant pour continuer à fournir la base de cette expertise, sous la guidance du CMUE. Cette relation exprime le lien essentiel entre les forces armées des États membres et l'UE. L'EMUE se trouve dans une position particulière puisqu'il est à la fois placé sous la guidance du CMUE et sous l'autorité directe de la HR/VP. Sollicité par la HR/VP et le CMUE, qui ont tous deux des rythmes différents, l'EMUE doit constamment s'adapter pour les appuyer comme il se doit. Le directeur général de l'EMUE est présent dans les mêmes enceintes que le président du CMUE. De plus, il participe aux réunions du SEAE pour y fournir l'input militaire pendant le développement des documents du SEAE et, a fortiori, pour les CMC. L'EMUE concourt à l'approche globale du SEAE, à la planification initiale et avancée des opérations militaires, souvent en appui du CMPD.

À travers les étapes du processus de décision et de planification, il est essentiel de disposer de procédures de gestion des crises (*Crisis Management Procedures – CMP*) des plus efficaces. C'est pourquoi le SEAE en a initié une révision. L'EMUE est directement associé à la réflexion et le CMUE veut être impliqué et consulté dans le processus. Les objectifs de cet exercice sont principalement

d'instituer une approche globale dès le départ de la planification, d'harmoniser au maximum les cycles de planification militaire et civil, d'impliquer les futurs chefs de missions civiles et leurs équipes de planification au plus tôt dans la planification opérationnelle, d'assurer la consistance et la standardisation des documents au maximum, et d'améliorer la vitesse de réaction pour le lancement des missions ou opérations.

Dans le cadre de cette révision, il est envisagé qu'aux prémices d'une crise, un document cadre soit rédigé, décrivant le contexte politique, les origines de la crise, les intérêts de l'UE concernés et les raisons d'une éventuelle intervention de l'UE. Ce document cadre pourrait être initié par un État membre (au COPS ou au Conseil) ou la HR/VP (*Corporate Board* du SEAE, CMB et/ou CP). Viendraient ensuite la phase de planification PSDC, puis une phase de mise en œuvre, de révision et de clôture. La voix du militaire sera donc bien présente dans toutes ces phases.

LA DIMENSION MILITAIRE

La dimension militaire a évolué au rythme des ambitions successives de l'UE en matière de politique extérieure, mais aussi en fonction des opérations militaires et civilo-militaires conduites par l'Union.

Nonobstant le succès de ces opérations, le nombre de militaires présents dans les structures reste assez modeste (environ 200) par rapport aux civils (environ 3000) qui arpentent les couloirs des organes du SEAE. Force est de constater qu'il existe des visions très éloignées entre les États membres sur la place qu'il faut accorder aux aspects « défense » dans la PSDC. Certains veulent plus de défense commune, d'autres veulent confiner la PSDC dans une sphère limitée aux opérations de (très) faible intensité.

Les recommandations et les avis formulés par le CMUE au COPS sont pris en compte, mais le COPS, où les considérations de politique étrangère prévalent, dispose du dernier mot en matière de PSDC. Certains États membres marquent leur préférence pour confier les opérations militaires à l'OTAN, comme ce fut le cas pour la Libye. De nombreuses raisons peuvent inciter les décideurs de l'UE à ne pas recourir plus souvent à l'outil militaire. Citons entre autres l'absence de consensus entre les États membres à intervenir dans une région du monde en particulier (ex. : Afrique pour certains, Est de l'Europe pour d'autres, ou encore Moyen-Orient), la crainte des réactions des opinions publiques nationales, le

déploiement de forces militaires à l'étranger sujet à l'aval du parlement national, les budgets de défense de plus en plus restreints, l'insuffisance des capacités militaires nécessaires (ex. : ravitaillement en vol).

À vrai dire, pour que l'UE soit en mesure d'utiliser tous les moyens à sa disposition, il faudrait qu'elle puisse s'appuyer sur une grande stratégie de politique extérieure, laquelle définirait quels sont les intérêts de l'Union dans son ensemble. Seul un véritable consensus entre tous les États membres pourrait aboutir à la création d'une Union politique, capable de jouer un rôle prédominant dans le monde actuel, et en particulier dans la gestion des crises...

CONCLUSIONS

En conclusion, si l'UE a souhaité augmenter son niveau d'ambition pour devenir un acteur global sur le plan de l'action extérieure, elle doit pour ce faire disposer d'une capacité coordonnée d'intervention globale, civile et, le cas échéant, militaire. En ce qui concerne les aspects militaires, elle doit se doter de structures appropriées, notamment d'une structure plus permanente de commandement et de contrôle. Bien sûr, il faudra évaluer sa plus-value (efficacité et rapidité d'intervention, prévention par rapport à un déploiement tardif, crédibilité) par rapport aux coûts qui seront associés à sa création. En ce qui concerne le SEAE, on observe que les militaires ont notamment conservé en son sein l'EMUE en bloc, qu'ils y sont bien présents sauf dans les EUDEL où une expertise militaire est très souhaitable et au sein du CMPD où la capacité militaire de planification stratégique pourrait être renforcée. Les militaires doivent cependant continuer à constamment faire preuve d'assertivité et se montrer proactifs et constructifs pour que leurs recommandations soient prises en compte.

Mots clés : gestion des crises – Union européenne – militaire

¹ Les chefs de la Défense (CHOD) y siègent personnellement au moins deux fois par an.

² EUNAVFOR - Opération ATALANTE (protection des convois d'aide humanitaire et la lutte contre la piraterie au large des côtes somaliennes), *EU Training Mission, Somalia* - EUTM Somalie (entraînement des forces de sécurité somaliennes) et EUCAP NESTOR (aide à l'établissement d'une capacité maritime régionale).

Oorlogschirurgie in Afghanistan

BART VANDERHEYDEN

Geneesheer-majoor Bart Vanderheyden is in 1985 afgestudeerd aan de KUL en vervulde zijn legerdienst in 1987. Bijkomende kwalificaties zijn: huisarts-, sport-, rampen-, tropische en acute geneeskunde. Hij is gespecialiseerd in de algemene heelkunde en, in het bijzonder, in de traumatologie. Deze laatste opleiding volgde hij in Zuid-Afrika. Hij is eenheidsgeneesheer geweest in het 1 Jagers te Paard te Arolsen en nadien gedurende 10 jaar in het 3 Bataljon Parachutisten als gebrevetteerd geneesheer-paracommando. Hij heeft deelgenomen aan 19 buitenlandse operaties, o.a. in Afrika, de Balkan, Libanon en Afghanistan. Als vrijwilliger was hij aan het werk bij de aardbevingen in India in 2001 en Haiti in 2010. Hij is chirurg in het Militair Hospitaal Koningin Astrid te Brussel.

51

L'Afghanistan est toujours en état de guerre. Les troupes de la Force internationale d'assistance à la sécurité (FIAS ou ISAF en anglais) ont encore fort à faire. Les blessés continuent d'affluer et l'OTAN met tout en œuvre pour disposer d'une chaîne d'évacuation médicale digne de ce nom. Celle-ci est organisée dans un cadre international. L'unité médicale multinationale de rôle 3 à la base aérienne de Kandahar (KAF rôle 3) en est un bon exemple. Sous le nom d'opération Green Skander, la Belgique envoie du personnel médical en renfort depuis déjà deux années successives. Durant la saison de combat, c.-à-d. de mai à septembre, le rôle 3 peut obtenir de l'aide et nos forces armées ont même tout intérêt à maintenir les compétences de son corps technique médical à un haut niveau. Le commandement est américain, mais l'organisation est multinationale. Quelles leçons pouvons-nous tirer de cette expérience ?

In Afghanistan is het nog steeds oorlog. ISAF-troepen zijn nog altijd druk in de weer. Er vallen nog steeds gewonden en de NAVO doet alles eraan om een degelijke medische evacuatieketen ter beschikking te hebben. Dit wordt georganiseerd in internationaal verband.

Een goed voorbeeld is de *Multinational Medical Unit Role 3* te *Kandahar Airfield* (KAF Role 3)¹.

52

Onder de naam *Operation Green Skander* stuurt België medisch personeel ter versterking. Dat deed ons land nu al twee opeenvolgende jaren. In het vechtseizoen, van mei tot september, kan de Role 3 hulp gebruiken en ons leger heeft zelf alle baat erbij om de competenties van zijn medisch technisch korps scherp te houden. De VS hebben de leiding, maar het opzet is multinationalaal.

Van mei tot en met augustus zijn de gevechten het meest intens. Gedurende die maanden stuurt ons land hulpverleners ter versterking: dokters, verpleegkundigen en radiotechnici. Er zijn anesthesisten, chirurgen en intensivisten die samen met de Amerikaanse en Australische collega's het werk delen. Tot vorig jaar waren er ook nog Canadese en Nederlandse hulpverleners werkzaam. De hulpverleners werken op de spoedafdeling (*Emergency Room*, ER of *Trauma Bay*), de operatiezaal (*Operating Room* of OR), de afdeling intensieve zorgen (*Intensive Care Unit* of ICU) en in de ziekenzaal (*Intensive Care Ward* of ICW). Er zijn ook radiotechnici die voornamelijk op de *trauma bay* en op de CT-scan werken.

Laat ons een eens blik achter de schermen werpen.

Er worden nogal wat Engelse termen vermeld, maar om redenen van eenduidigheid werden die niet vertaald of werden de afkortingen gebruikt.

Wat zijn *Kandahar Airfield* en Role 3 in feite?

Op die basis leven 30.000 manschappen en in de zuidelijke sector zijn er nog steeds intense militaire activiteiten. Er bestaat in die zone dus wel een belangrijke behoefte aan een hospitaal met een grote capaciteit. Dat hospitaal kreeg de naam KAF Role 3. De installatie werd in 2010 nog volledig vernieuwd en ondergebracht in een prachtig nieuw gebouw. Het hospitaal bevindt zich vlak bij de landingsbaan van de basis. De basis is enorm groot en is in diameter meer dan 5 km breed.

De Role 3 heeft wel 300 manschappen als personeel: zowel medisch en logistiek personeel als een uitgebreide staf die het commando voert. Wat opvalt is dat er heel veel personeel wordt ingezet met beperkte exclusieve functies. Deze goede omkadering maakt dat het geheel zeer goed functioneert en dat het medisch-technisch personeel zich kan concentreren op zijn medische taken. Iedereen is specialist in zijn domein. De kwaliteitsnormen zijn ten top gedreven. De medische staf telt vijf chirurgen, vijf orthopedisten, vijf anesthesisten,

Bart Vanderheyden

Role 3 gebouw KAF

vier urgentieartsen en vier intensivisten. Daarnaast zijn er nog vier algemene dokters die de ziekenzaal voor zich nemen. Er is ook een neurochirurg, twee radiologen, een oogarts en een maxillo-faciale chirurg, een infectioloog en een gynaecoloog. Er is ook een tandartsenafdeling met vier tandartsen.

Er is een spoedafdeling die men de *trauma bay* noemt. Deze heeft twaalf bedden.

Dan is er nog het operatiekwartier (OR) met vier operatiezalen, de afdeling intensieve zorgen (ICU) met twaalf bedden en de afdeling hospitalisatie (ICW) met vijfendertig bedden. Er is ook een laboratorium en een bloedbank met een ruime voorraad. Er wordt ernaar gestreefd om de voorraad aan te vullen tot 120 eenheden bloed, alle bloedgroepen samengeteld. De afdeling radiologie heeft twee CT-scans, een klassiek radiologietoestel en een mobiel RX-toestel. Voor de verdere revalidatie ter plaatse is er buiten de Role 3 nog een wounded warrior programme.

Wat de evacuatie naar het hospitaal betreft, doet men een beroep op de *Airevac Teams* die met *Black Hawk*-helikopters werken. De normen voor kwaliteit en tijdsverloop van de primaire evacuatie zijn scherp. Er wordt gestreefd naar ATLS (*Advanced Trauma Life Support*) binnen het uur en naar DCS (*Damage Control Surgery*) binnen de twee uren. De meeste evacuaties, 90%, zijn pri-

mair. Dat wil zeggen dat de gewonden die toekomen op de Role 3 rechtstreeks van de point of injury komen. Dat is een extra belasting voor de *trauma bay*. De evacuatie moet in dat geval binnen het uur gerealiseerd zijn. De gewonde krijgt ter plaatse TCCC (*Tactical Combat Casualty Care*) en dan ATLS (*Advanced Trauma Life Support*) in de *trauma bay* van de Role 3. Voor de evacuatie van het hospitaal worden CCAT-teams (*Critical Care Air evacuation Team*) ingezet. Deze evacuatie gebeurt na de opvang in de *trauma bay* en na de heelkundige interventie in de Role 3. Men wacht minstens 6 uur na een ingreep om een gewonde verder te evacueren. Dikwijls hebben gewonden daarna nog intensieve zorgen nodig en die teams hebben hiervoor dus de nodige competenties en uitrusting nodig.

De *trauma bay* is de meest levendige afdeling. Daar begint het verhaal van de Role 3.

Er zijn vier *trauma teams* die in een soort beurtrol werken. Wie van eerste wacht is, wordt eerst opgeroepen. Niet zelden, als het echt druk wordt, worden ook de andere teams opgeroepen.

Een *trauma team* bestaat uit een urgentiearts en een aantal verpleegkundigen en paramedici. Ze hebben elk hun taak en voeren samen een protocol uit dat bekend is onder de naam ATLS (*Advanced Trauma Life Support*).

Per dag bieden zich gemiddeld zeven gewonden aan. Dat zijn meestal slachtoffers van een IED-explosie (*Improvised Explosive Device*). Dat zijn er gemiddeld vier per dag. De letsels en de ernst van de verwondingen zijn zeer variabel. Er zijn barotrauma's, stompe trauma's, penetrerende trauma's en brandwonden. Per dag zien we gemiddeld een gewonde met multipele amputaties. Soms zijn dat beide benen en nog een arm, met letsels aan het gezicht, de ogen en ook het perineum, perianaal en genitaal. Als ze levend het hospitaal bereiken, zullen de meeste gewonden overleven. De kwaliteit van het leven na dergelijke verwondingen zal onmiskenbaar laag zijn. We zien ook gemiddeld twee gewonden per dag met schotwonden. Dan is er ook dagelijks wel een gewonde met letsels ten gevolge van een val of een verkeersongeval. Gemiddeld is een op de drie gewonden van Afghaanse herkomst. Dat zijn dan Afghaanse militairen of politiemannen. Het kunnen ook burgerslachtoffers zijn. Gemiddeld twee op de drie gewonden zijn ISAF-militairen. Door het overwicht van het Amerikaanse leger zijn dat meestal Amerikaanse militairen.

In de *trauma bay* worden de gewonden zo veel mogelijk gestabiliseerd. Ze krijgen onmiddellijk een bloedtransfusie en ook bloedplaatjes en plasma. Via een dikke centrale katheter en met een hoogdebietpomp wordt de bloeddruk

van de gewonde weer op peil gebracht. Bij amputaties wordt de bloeding onder controle gehouden met een tourniquet. Als de gewonde stabiel genoeg is, gaat hij vervolgens naar de CT-scan om andere letsels uit te sluiten. Als er inwendige bloedingen zijn of als de gewonde in zware shock is, moet hij onmiddellijk naar het operatiekwartier.

Het operatiekwartier telt vier operatiezalen, waarvan er minstens een onmiddellijk beschikbaar is. Er zijn gemiddeld zes ingrepen per dag. Dat zijn er drie voor orthopedie, twee voor chirurgie en minstens één voor neurochirurgie, maxillo-faciale heelkunde of oogheelkunde. Het grootste deel van de ingrepen, 95%, zijn traumagerelateerd.

In de maand mei 2012 werden de volgende ingrepen uitgevoerd: er waren 180 gewonden, 170 mannelijke en 10 vrouwelijke, waaronder 5 kinderen. Per gewonde zijn er meestal meerdere heelkundige procedures noodzakelijk. Voor algemene chirurgie waren er 173 heelkundige procedures, waaronder 21 laparotomieën en 13 vaatheelkundige ingrepen. Er waren ook 22 appendectomieën. Voor orthopedie waren er 229 procedures waaronder 22 majeure amputaties. Bovendien waren er 26 neurochirurgische, 29 oogheelkundige en 62 maxillo-faciale interventies.

Voor orthopedie zijn dat vooral de ledematenletsels. Indien men moet amputeren, wordt er per lidmaat met twee chirurgen tegelijk gewerkt. De ingreep moet zo kort mogelijk duren. Damage control surgery beoogt een korte ingreep, aangezien dat de minste belasting geeft op de fysiologische reserves van de gewonde: er wordt enkel beoogd de bloeding te stoppen en de contaminatie weg te werken. De wonden worden uiterst zorgvuldig gespoeld. Het gras en de grond wordt tot diep in de weefsels geblazen bij een explosie. Dat geeft ernstige infecties achteraf. Voor ingrepen in de thorax en het abdomen geldt hetzelfde. Meestal zijn het slachtoffers met schotwonden. We beogen geen volledig chirurgisch herstel in de eerste operatietijd. We willen ook hier de bloeding en contaminatie stoppen zonder meer. In een tweede tijd wordt er meer tijd genomen om effectief een darm weer aan elkaar te hechten en om de buik definitief te sluiten. De vaatletsels zijn een aparte categorie. De bloeding moet gestopt worden, maar ook de doorbloeding van de slagader moet gewaarborgd worden. Anders dreigt er alsnog amputatie, in het geval van een slagader in het been. Als het om een halsslagader gaat, dreigt er gevaar dat te weinig bloed naar de hersens stroomt. Men kan als eerste maatregel een shunt plaatsen om het vaatletsel te overbruggen. In een tweede tijd wordt dan het bloedvat weer aan elkaar gehecht. Dat gebeurt meestal door een stukje van een oppervlakkige ader uit het andere been

in de plaats te zetten van de getroffen slagader. De neurochirurg heeft ook de handen vol. De bloedingen ten gevolge van penetrerende letsels zijn vaak fataal. Blijkbaar is er slechts een enkele neurochirurg in heel de zuidelijke sector en dus komen alle schedeltrauma's naar KAF Role 3. Hetzelfde geldt ook voor de oog- en de aangezichtsletsels. Door de explosie zijn er dikwijls schrapnelwonden in het gezicht en de ogen. Vaak zijn er zware fracturen in het gezicht. Die worden gefixeerd door de boven- en onderkaak te fixeren met ijzerdraad. De oogarts kan heel wat redden, maar vaak is een enucleatie onafwendbaar. Zelfs gewoon stof en zand dat wegvliegt bij een IED-ontploffing kan een oog onherstelbaar beschadigen.

Na de operatie gaan de gewonden naar de intensieve zorgen. Vaak zijn zij nog hemodynamisch onstabiel en hebben waarlijk intensieve zorgen nodig. De gewonden dragen de gevolgen van het feit dat zij in zware shock zijn geweest. Doordat zij een tekort aan zuurstof hebben gehad, blijven zij nog uren in kritieke toestand. Vaak kregen zij tien tot twintig eenheden bloed via transfusie. Dat wreekt zich nadien in een abnormale bloedstolling en stofwisseling, en soms is een nieuwe dringende heelkundige interventie nodig. Er wordt getracht om de gewonde maximaal te stabiliseren met het oog op de volgende interventie in de Role 4 te Ramstein. Er vliegt dagelijks een vliegtuig met ICU-apparatuur aan boord over en weer tussen Kandahar in Afghanistan en Ramstein in Duitsland. Zo blijven de bedden zo veel mogelijk vrij voor de volgende lading gewonden. Want elke week krijgen we wel een mascal (incident met massaal aantal gewonden) over ons heen. Dan krijgen we over de vloer tien of twintig gewonden op een uur tijd en is het alle hens aan dek. De bottleneck is dan de capaciteit van

Ingang Role 3 gebouw KAF

de operatiezalen en het aantal ICU-bedden. De CCAT-teams (*Critical Care Airevacuation Team*) zijn van cruciaal belang. Het is personeel dat gespecialiseerd is in intensieve zorgen tijdens de evacuatie naar de hogere echelon en belast wordt met het verzekeren van de continuïteit van de zorgen. Zij zullen de patiënten postoperatief begeleiden tijdens hun evacuatie tussen KAF Role 3 en het hospitaal te Ramstein.

Als de gewonde minder zwaar is toegetakeld, mag hij naar de gewone ziekenzaal. Sommigen zullen zelfs niet worden gerepatrieerd, maar hun herstelperiode op de basis doorbrengen. Daarna keren zij naar hun eenheid terug. Er is buiten het hospitaal een centrum dat Wounded Warrior heet. De meeste gewonden zijn super gemotiveerd om terug te keren naar hun eenheid. De Amerikaanse soldaten zijn een voorbeeld van discipline en motivatie. Sommigen die we hebben verzorgd, werden al twee of drie keer getroffen en blijven maar terugkeren naar hun eenheid. De legerleiding weet zulke manschappen te belonen met een gepaste decoratie: de *Purple Heart*. Dat gaat gepaard met een kleine ceremonie aan bed van de gewonde. Het is een ontroerend tafereel. Als het fout afloopt en de gewonde overlijdt, wordt er met veel respect en met een hele ceremonie afscheid genomen van de gevallen strijder. Met de Amerikaanse vlag eromheen wordt de brancard met de gesneuvelde militair naar buiten gerold. Alle personeelsleden van het hospitaal vormen dan een erehaag en brengen de militaire groet. De aalmoezenier spreekt gebeden die door merg en been snijden en iedereen tot tranen dwingen. Minuten later gaat het werk gewoon door. Als er een vlucht vertrekt met kisten met stoffelijke resten van gesneuvelde militairen, gaat dat inladen van het vliegtuig gepaard met een ceremonie in het bijzijn van honderden militairen die staan opgesteld naast het vliegtuig. Dat gebeurt bijna elke dag, of meestal zelfs 's nachts. Daar aanwezig zijn is het minste wat men kan doen om eer te betuigen, maar ook om het faalgevoel te helpen verwerken. Elke dag gaat het personeel van de Role 3 tot het uiterste, zowel fysiek als mentaal. De Afghaanse gewonden gaan na verzorging naar een hospitaal in Kandahar. Er is zowel een Afghaans militair hospitaal als een Afghaans civiel hospitaal in Kandahar. Deze hospitalen ondergingen een upgrade, mede door hulp van de NAVO.

Het werk in een Role 3 is een zowel verrijking als een beproeving op mentaal en op technisch vlak. Op zes weken tijd opereert een chirurg gemakkelijk een tweehonderdtal gewonden. Men doet hier op korte tijd zeer veel ervaring op. Het werkritme is hoog. Men wordt opgeroepen in een bepaalde volgorde die elke dag wordt gewijzigd, maar niet zelden is iedereen tegelijkertijd in de weer. Men heeft nooit een dag vrij. De chirurg is ook betrokken in de opvang van de ge-

Stephen Boonen

wonden in de *trauma bay*. Daar zal hij tussenkomen indien er een chirurgische luchtweg noodzakelijk is of indien een thoraxdrainage moet geplaatst worden. Hij plaatst ook de centrale lijnen voor de veneuze toegang. Als het echt slecht gaat, zal de patiënt op de *trauma bay* reeds geopereerd worden: emergency room thoracotomy met openhartmassage. Het aantal ingrepen voor een chirurg in KAF Role 3, op zes weken tijd, is indrukwekkend: 199 patiënten met in totaal 322 chirurgische procedures. Er waren 12 laparotomieën voor schotwonden in de buik en 24 laparotomieën voor IED-letsels. Er waren ook nog 6 laparotomieën voor acute buik en 5 patiënten met appendicitis. Dan waren er nog 10 urologische letsels te behandelen ten gevolge van een IED-ontploffing. Bij 18 gewonden moest een vasculair herstel worden uitgevoerd. Er waren bovendien 9 gewonden met letsels in de nek: 5 ten gevolge van een IED en 4 ten gevolge van schotwonden. Bij 10 gewonden moest een thoracotomie worden uitgevoerd en bij 19 werd een thoraxdrain zonder meer geplaatst. Bij 9 gewonden werd een tracheotomie uitgevoerd. De traumachirurg kan ook helpen bij orthopedie, want daar is in aantal dubbel zoveel werk. Als chirurg word je in die periode betrokken bij 30 gevallen voor een externe fixator en voor 8 gevallen voor osteosynthese. Er waren een veertigtal gewonden met multipale amputaties waaraan orthopedisten en chirurgen gezamenlijk werkten. Soms volstaat een uitspoeling van gecontamineerde wonden: 36 gewonden ten gevolge van een IED-ontploffing, 16 met schotwonden, 5 met schrapnelwonden en 8 met brandwonden. Een fasciotomie was van toe-

passing bij 19 gewonden. Als chirurg kan je ook de andere specialisten helpen. Zo word je als chirurg op zes weken tijd vaak gevraagd door neurochirurgie (9 keer), maxillo-faciale heelkunde (13 keer) en oogheelkunde (5 keer).

Oorlogschirurgie is een vak apart. Men kan het moeilijk leren, tenzij on the job. Ons land stuurde nu al twee jaar op rij chirurgen naar KAF

Role 3. De plannen om dit het volgende jaar een derde keer te doen, liggen klaar. De Belgische militaire chirurgen zijn klaar voor de strijd. De ervaring die werd opgedaan zal kunnen benut worden. Ondertussen is er een nieuwe generatie Belgische militaire chirurgen zich aan het voorbereiden. Zij zijn nu nog in opleiding, maar ze zullen worden gecoacht door de huidige generatie. De opgedane kennis is ook van nut bij het moderniseren van het materiaal. Een Belgische Role 2 die moet ingezet worden in operationele scenario's heeft niet alleen competent personeel, maar ook modern materiaal nodig. Actueel wordt een moderne versie van een ultralichte Role 2 geconfigureerd, om ingezet te worden aan boord van een fregat tijdens een operatie om de piraterij te bestrijden in de Golf van Aden. De *Operation Green Skander* kan een succes genoemd worden. Het is een voorbeeld van een win-winsituatie.

□

Trefwoorden: *KAF role 3 – operation green Skander – Multinational Medical Unit Role 3*

Bart Vanderheyden

Overhandiging van 'letter of appreciation' aan de auteur bij zijn vertrek uit Kandahar.

¹ De medische evacuatieketen is ingedeeld in verschillende echelons. Men onderscheidt vijf verschillende niveaus van Role 1 tot en met Role 5. Elke tussenstap is gekenmerkt door een progressief stijgend niveau van medische zorgen: Role 1 betreft de eerste hulp en de Advanced Trauma Life Support, Role 2 betreft Damage Control Surgery en beoogt via een heelkundige interventie de stabilisatie van de fysiologische parameters, Role 3 betreft Primary Surgical Care en beoogt het definitieve anatomische herstel, Role 4 betreft gespecialiseerde zorg en speelt zich af buiten de gevechtszone, Role 5 is het hospitaal in het thuisland met het hoogste niveau van medische zorgen.

Bezoek van de minister van Defensie, dhr. De Crem, aan Bulgarije

European Bilateral Network Officer (EBNO): status quaestionis

GUIDO MAENE

Kolonel stafbrevethouder Guido Maene, Ir., is als EBNO bij het stafdepartement Strategie verantwoordelijk voor de bilaterale relaties met elf landen. Van oorsprong transmissieofficier was hij tijdens zijn loopbaan onder meer militair docent Veiligheid en Defensie bij de hogere stafcursus en sectiechef corporate communicatie- en informatiesystemen bij de Algemene Directie *Material Resources*. Hij is een alumnus van de *International Training Course* bij het *Geneva Centre for Security Policy*.

Depuis 2005, la Défense belge a fermé tous ses postes d'attachés de défense des pays européens, membres de l'UE ou de l'OTAN. En contrepartie, un réseau de trois « European Bilateral Network Officers » (EBNO) a été mis en place afin d'assurer le maintien des relations bilatérales avec les pays d'Europe occidentale et centrale. Six ans plus tard, où en est-on avec la gestion de nos relations bilatérales et comment le fonctionnement du réseau des EBNO se positionne-t-il par rapport à l'attaché de défense classique ? Quels en sont les acquis positifs et comment peut-on améliorer cette approche spécifiquement belge, par exemple en transformant les EBNO en attachés de défense itinérants ?

Het aanknopen van bilaterale relaties op diplomatiek en militair vlak tussen staten is een gewoonte die tot ver in de geschiedenis teruggaat. De eerste poging om tot een internationaal juridisch sluitende overeenkomst tussen staten te komen, vond echter pas plaats in de marge van het Congres van Wenen in 1815. Deze overeenkomsten werden uitgewerkt en uitgebreid om uiteindelijk uit te monden in het Verdrag van Wenen inzake diplomatiek verkeer van 24 april 1964. Vandaag zijn 187 van de 192 erkende staten partij bij het verdrag, waaronder België. De verdragstekst behandelt ook de modaliteiten waaronder defensieorganisaties van twee staten bilaterale relaties kunnen aanknopen en militaire

vertegenwoordigers (“defensieattachés”), geattacheerd aan de respectieve diplomatieke posten, kunnen uitwisselen. Deze reciprociteit is absoluut, maar een staat kan afzien van dit recht. In de tekst wordt eveneens het zogeheten accreditatieproces van defensieattachés toegelicht, wordt er toegestaan dat één defensieattaché meerdere accreditaties kan verwerven en dat hij ook niet hoeft te resideren in de landen waarvoor hij geaccrediteerd is. Hieruit vloeit het statuut van reizende defensieattaché voort: een defensieattaché die vanuit zijn thuisland opereert.

Oorspronkelijk voorzag de Belgische Defensie in defensieattachés bij de bevriende westerse naties en in de Afrikaanse landen die een rol speelden voor het Belgische beleid. Later kwamen er posten bij in de voormalige Oostbloklanden, Azië en Zuid-Amerika. De bilaterale relaties met de westers georiënteerde landen in Europa werden behartigd door enkele residerende defensieattachés. Hun aantal en verantwoordelijkheidsgebied veranderden in de loop der jaren, maar aan het principe van een residerende defensieattaché werd nooit getornd.

Vanaf 2005 kwam hierin verandering. Alle posten in de Europese ruimte, op dat ogenblik negen in totaal, werden gesloten. Ter vervanging werden binnen het departement Strategie van de Defensiestaf drie *European Bilateral Network Officers* (EBNO) in plaats gesteld. Elke EBNO kreeg de verantwoordelijkheid voor een groep landen:

- EBNO 1: Duitsland, Estland, Hongarije, Letland, Litouwen, Polen, Slowakije, Slovenië en Tsjechië;
- EBNO 2: Cyprus, Frankrijk, Griekenland, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Luxemburg, Malta, Nederland, Portugal en Spanje;
- EBNO 3: Bulgarije, Oostenrijk, Denemarken, Finland, IJsland, Italië, Kroatië, Noorwegen, Roemenië, Zweden en Zwitserland.

De EBNO werd NIET geaccrediteerd, maar voerde alle taken van een defensieattaché uit, behalve deze die voortvloeiden uit exclusief protocollaire verplichtingen. Hij was niet bevoegd voor het domein inlichtingen of voor de contacten met de defensie-industrie. Daarnaast nam hij voor de beschouwde landen de rol van deskofficier binnen de Defensiestaf op zich. Deze ingreep heeft bij Defensie budgetten vrijgemaakt waardoor nieuwe defensieattachéposten in Afrika en Azië geopend konden worden.

Na zes jaar is het tijd om een evaluatie te maken van de bilaterale militaire relaties in de Europese ruimte en van de functie EBNO, in het bijzonder in vergelijking met de klassieke residerende defensieattaché.

ZIJN BILATERALE DEFENSIERELATIES IN DE EUROPESE RUIMTE VOORBIJGESTREEFD?

63

Het bestaan van de NAVO en van het gemeenschappelijk veiligheids- en defensiebeleid binnen de EU, vooral na de inwerkingstelling van het Verdrag van Lissabon, doet de vraag rijzen of het onderhouden van bilaterale militaire relaties tussen de betrokken Europese lidstaten nog zinvol is. Tenslotte zijn er bij die multilaterale organisaties permanente vertegenwoordigingen (PV), waarin een sterke militaire aanwezigheid is en die elkaar op regelmatige basis zien. Daarnaast worden periodiek geïnstitutionaliseerde vergaderingen op ministerieel, chef Defensie en policy director's niveau gehouden die deze autoriteiten toelaten om met elkaar te spreken.

Hoewel sommige landen reeds jaren gezamenlijk lid zijn van de EU en van de NAVO, blijkt uit verschillende contacten hoe moeilijk het is om elkaars veiligheids- en defensiebeleid te lezen. Dit is vooral te wijten aan de materie, die deel uitmaakt van het wezen van de respectieve staten en de uitdrukking bij uitstek is van hun soevereiniteit en de relatief oppervlakkige en formele aard van de contacten tijdens multilaterale fora en commissies. Staten doen aan nationale besluitvorming in hun hoofdsteden, alvorens de resultaten hiervan op de multilaterale fora te verdedigen. Grote delen van het nationale veiligheidsdebat blijven een zuivere nationale aangelegenheid en halen de desks van de PV niet. Enkel door bilaterale contacten met de juiste personen kan men zich een goed beeld vormen van de dieperliggende beweegredenen die bepaalde landen tot specifieke beleidsopties brengen en welke elementen eventueel aanleiding kunnen geven tot onderhandeling. Het resultaat van deze besprekingen kan zowel bilateraal als multilateraal aangewend worden. Deze relaties onderhouden heeft echter een kostprijs. Ieder land zal op basis van het voorgaande en zijn eigen belangen invulling geven aan zijn behoeften in bilaterale relaties, ook op militair vlak. België heeft, met de invoering van de EBNO-status, getracht een aangepast antwoord te bieden op deze behoefte, zonder de noodzaak ervan in vraag te stellen.

EBNO-STATUS: POSITIEVE VERWORVENHEDEN

De vervanging van de bestaande residerende defensieattachés in West- en Centraal-Europa door EBNO's heeft voor de Belgische Defensie verschillende voordelen opgeleverd.

De budgettaire impact van de aanstelling van een EBNO is minimaal. De totale jaarlijkse werkingskosten van de drie EBNO's samen bedragen de helft van wat een gemiddelde residerende defensieattachépost, bestaande uit een defensieattaché, zijn onderofficier-secretaris en zijn klerk-chauffeur, in Europa kost aan Defensie.

De EBNO-status geeft aan Defensie een zekere soepelheid bij het aanstellen en beheren van deze officieren ten opzichte van federale overheidsdienst Buitenlandse Zaken en de lokale defensieautoriteiten van de betrokken landen. Tijdens de uitoefening van zijn opdracht in het buitenland kan de EBNO op basis van de bestaande NAVO-, NAVO PfP-, EU- en bilaterale akkoorden rechtstreekse contacten met deze autoriteiten onderhouden.

Defensie heeft in een EBNO voorzien voor alle West- en Centraal-Europese landen en niet enkel in die landen waar voordien Belgische defensieattachés geaccrediteerd waren. Zo heeft Defensie onder meer haar contacten met de Scandinavische landen kunnen verdiepen en blijft Defensie een goede band onderhouden met alle Centraal-Europese landen na de sluiting van defensieattachéposten. Op deze manier behandelt België ook alle landen op gelijke voet. Het niet-residerende karakter van de EBNO laat hem toe om zich te concentreren op zijn kerntaken en zich niet te verliezen in tal van protocollaire activiteiten, zelfs indien dit een beperktere informatie-uitwisseling, zowel met de Belgische ambassade als met de lokale defensieautoriteiten en de aanwezige defensieattachés, tot gevolg heeft. Globaal genomen heeft het niet-residerende karakter echter een kleinere impact dan enkele decennia geleden gezien de virtuele communicatiemogelijkheden en de goede transportmogelijkheden. Elke hoofdstad van de Europese ruimte is vanuit Brussel dagelijks bereikbaar, de maximale vliegduur bedraagt vier uur. Voor Berlijn, Parijs en London is dit zelfs twee uur. In geval van een dringend bilateraal overleg kan er snel gehandeld worden. Het verdwijnen van het netwerkaspect ter plaatse wordt ook deels gecompenseerd door de relatieve openheid van de buitenlandse defensieattachés van onze westerse bondgenoten die tijdens de werkbezoeken ter plaatse de EBNO's te woord staan.

Door de integratie van de EBNO binnen het stafdepartement Strategie is de aansturing optimaal en kan de informatiedoorstroming binnen het departement met de divisies Defensiepolitiek en Defensieontwikkeling vlotter verlopen. Zijn dubbele rol, bilaterale contacten ter plaatse en de deskofficier in Evere geven hem principieel controle over alle informatie die door de Defensiestaf met betrekking tot het beschouwde land wordt verhandeld.

De praktische invulling van het takenpakket van een EBNO kan tevens op een soepele wijze aangepast worden aan de noden van Defensie. Indien de Belgische Defensie om opportuniteitsredenen tijdelijk meer samenwerkt met één of ander land op het vlak van defensiebeleid, buitenlandse operaties, training of materieelbeheer, kan in diezelfde periode de betrokken EBNO, in samenwerking met de geïnteresseerde departementen binnen Defensie, zijn aandacht meer op dat land richten. Bijvoorbeeld, wanneer dat land het voorzitterschap van de EU waarneemt of samen met het Belgische leger aan een vredesondersteunende operatie in een bepaalde regio deelneemt.

Guido Maene

Bilateraal werkbezoek aan de Finse Defensie

EBNO-STATUS: VERBETERINGSMOGELIJKHEDEN

Het grootste verschil tussen EBNO's en defensieattachés is tegelijkertijd ook het grootste pijnpunt. De EBNO is niet geaccrediteerd en heeft dus geen internationaal erkend statuut zoals de defensieattaché overeenkomstig het Verdrag van Wenen. Theoretisch zou men hieraan kunnen verhelpen door een specifieke overeenkomst met de betrokken landen te sluiten, maar in feite is dit een redundant werk dat voor de betrokken landen geen meerwaarde geeft ten opzichte van het bestaande Verdrag van Wenen.

Door de EBNO-status verzaakt België ook aan het reciprociteitsprincipe. Sommige landen hebben dat reeds aangegrepen om ook hun accreditatie in te trekken. Toch blijven er op dit ogenblik 18 defensieattachés of militaire raadgevers van de “EBNO”-landen in België geaccrediteerd. Twee defensieattachés en één militaire raadgever resideren in België, elf resideren in een buurland en vier opereren als reizende defensieattaché vanuit hun nationale grondgebied.

De EBNO-status vestigt voor de Belgische ambassadeurs een ongewone manier van werken met de lokale Defensie. Het belet hen echter niet om de EBNO's praktisch zo veel mogelijk te steunen in hun taken. Uiteraard ondersteunen de EBNO's op een zelfde wijze de werking van de ambassades met betrekking tot defensieaangelegenheden. Wel is de EBNO geografisch afgesneden van de informatiestromen in de diplomatieke post zelf en varieert de communicatie tussen de posten en de EBNO in Brussel nogal sterk.

Weinig defensieorganisaties van de betrokken landen aanvaarden in de praktijk de EBNO volledig zoals het door het concept is voorzien. Allen stellen voor om de EBNO te laten accrediteren als een reizende defensieattaché. Vermits het om bevriende naties gaat, wordt er in de praktijk overgegaan tot een *modus vivendi* waarbij de EBNO bij de bilaterale contacten wordt betrokken. Door het ontbreken van enig officieel statuut interpreteert elk land echter de inhoud en het verloop ervan volgens zijn eigen inzichten en is er ook geen benchmarking met de defensieattachés van andere landen mogelijk. Het initiatief om contact op te nemen ligt meestal bij de EBNO. Het communicatiekanaal voor deze contacten is niet eenduidig gedefinieerd: ofwel verlopen ze via de defensieattaché die in België geaccrediteerd is, ofwel, bij gebrek hieraan, via de lokale deskofficier voor België of de internationale liaisondiensten die ook gebruikt worden door de defensieattachés. In dat laatste geval betekent dit uiteraard niet dat de gelijkschakeling van beide functies wordt aanvaard.

Wat betreft het inhoudelijke van de contacten wensen sommige staten dit te beperken tot het louter opstellen en opvolgen van bilaterale samenwerkingsplannen of activiteiten. Andere laten daarnaast ook toe om medewerkers van de stafdepartementen Defensiebeleid, Defensieontwikkeling of Operaties te ontmoeten.

De kwaliteit en doeltreffendheid van de informatie-uitwisseling met de lokale defensieautoriteiten varieert sterk en wordt hoofdzakelijk bepaald door een goede kennis van de defensieorganisatie en de aanspreekbaarheid van de hogere militaire autoriteiten met de juiste beslissingsbevoegdheid. Voor de EBNO is

het niveau van de contacten meestal beperkt tot verantwoordelijken van het middenmanagement. Om tot het hoger management door te stoten is opnieuw een statuut van geaccrediteerde nodig of een ad-hocbrief van een equivalent niveau in België.

Traditioneel organiseren de ministeries van Defensie van elk land jaarlijks een specifiek programma voor de defensieattachés, meestal gegroepeerd in één à twee bezoeken, en enkele bijzondere evenementen (briefing van de minister van Defensie, ontmoeting met de chef Defensie,...). Dit is een uitgelezen kans om snel een goed beeld te krijgen van de werking van de betrokken Defensie. Enkele uitzonderingen niet te na gesproken, wordt de EBNO hierop niet uitgenodigd.

BESLUITEN EN VOORSTELLEN

Ondanks de institutionele evolutie in West- en Centraal-Europa, wordt het investeren in goede bilaterale relaties – ook op militair vlak – tussen de betrokken landen, waaronder België, als een meerwaarde beschouwd en dus niet in vraag gesteld. De Belgische invulling hiervan, met name de vervanging van residentie Belgische defensieattachés door officieren met EBNO-status, is echter een stap die door geen enkel ander land werd genomen. Het heeft bij Defensie budgetten vrijgemaakt die onder meer aangewend werden om nieuwe behoeften aan defensieattachéposten in Afrika en Azië te bekostigen. In het kader van de contacten met buitenlandse Defensies heeft het EBNO-status toegelaten om bilaterale relaties met bijkomende landen in de Europese ruimte aan te knopen.

Maar de totale loskoppeling van de EBNO met het statuut van defensieattaché, zoals bepaald in het Verdrag van Wenen, maakt de praktische invulling ervan ten opzichte van de andere landen moeilijk werkbaar. De accreditatie van de EBNO, zodat hij kan beschouwd worden als een reizende defensieattaché, zou dit euvel grotendeels wegwerken, zonder meerkosten voor Defensie te genereren. Hiermee zou de Belgische Defensie zich terug schikken naar de diplomatieke gewoonten ter zake en naar wat er gebeurt bij alle andere Europese defensie-organisaties die in West- en Centraal-Europa bilaterale relaties onderhouden, zonder de positieve verworvenheden van de EBNO-status te verliezen.

De wagenoverste van de Pandur, met achter hem het Waarnemings- en Inlichtingenplatform (WIP)

De ogen en oren van de Landcomponent

JAN ABTS

Jan Abts begon zijn loopbaan in een tankbataljon en combineerde nadien onderrichts- en commandofuncties met staffuncties in de nationale structuur en in een internationaal verband. Op 26 september 2009 werd hij bevorderd tot luitenant-kolonel en sinds 28 oktober 2011 is hij de korpscommandant van het Bataljon Jagers te Paard.

Partant de l'importance croissante des renseignements dans les conflits contemporains, le lieutenant-colonel Abts décrit dans son article le contexte qui a mené à une réorganisation de la capacité d'acquisition de renseignements au sein de la composante terre. Elle se traduit essentiellement par l'adoption du concept ISTAR (Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance) et la création du nouveau bataillon de chasseurs à cheval, unité bilingue casernée à Heverlee. L'auteur dépeint l'organisation, les missions et les moyens de son bataillon et termine par les défis qui l'attendent.

Wat zou er gebeurd zijn indien Napoleon tijdig had geweten dat Blücher op weg was naar Waterloo na zijn nederlaag bij Ligny, en niet naar de heimat? Zouden de Fransen bij Dien Bien Phu in het zand hebben gebeten indien ze hadden geweten dat Giap in staat was om zijn zware artillerie ter plaatse te brengen? Inlichtingen hebben altijd een grote rol gespeeld in de militaire geschiedenis. Er zijn bibliotheken volgeschreven met blunders in dit domein, die nefaste gevolgen hadden voor de verhoopte uitkomst van een veldslag of campagne. Het belang van inlichtingen is enkel maar gegroeid in de conflicten van het jongste decennium, waarbij het onderscheid tussen strijders en niet-strijders stelselmatig vervaagde.

In de Belgische Defensie heeft dit toenemende belang van inlichtingen, samen met de budgettaire imperatieven, geleid tot een aantal beslissingen met betrekking tot de structuur, het ambitieniveau en de organisatie van de inlichtingen-vergarijgsorganen. Zo wordt er momenteel gewerkt aan een Joint Intelligence

Structure, waarin de bevoegdheden en procedures van de verschillende actoren beschreven worden. Wat de Landcomponent betreft, werd al in 2005 beslist om het concept *Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance* (ISTAR) over te nemen en verder uit te werken. Het was van bij aanvang de bedoeling de tactische commandant beter te ondersteunen gedurende het tactische beslissingsproces door zijn situational awareness en understanding te verhogen en het verlies aan informatie en inlichtingen te beperken. De transformatie van Defensie, waartoe in oktober 2009 werd beslist, wijzigde de structuren ingrijpend. Er werd onder meer beslist om in elke manoeuvre-eenheid een BIC (*Battle Group Intelligence Cell*) te creëren en de tactische inlichtingenvergaringscapaciteit werd geconcentreerd in het nieuw opgerichte Bataljon Jagers te Paard, dat ook bekend werd onder de naam “ISTAR-bataljon”. Dit artikel heeft tot doel de organisatie, opdrachten en middelen van dit bataljon toe te lichten.

DE LAATSTE CAVALERIE-EENHEID

Het bataljon werd in de zomer van 2011 opgericht op basis van twee bestaande eenheden: het Regiment Eerste Jagers te Paard – Gidsen uit Leopoldsburg en het *deuxième/quatrième régiment de chasseurs à cheval* uit Saive (regio Luik). Het nieuwe bataljon heeft de tradities overgenomen van het Eerste, Tweede en Vierde Jagers te Paard. Na het verdwijnen van de tankbataljons bij de transformatie is het Bataljon Jagers te Paard de enige overgebleven eenheid van Defensie die niet alleen door zijn naam, maar ook door zijn opdracht beschouwd kan worden als een cavalerie-eenheid. Terzelfder tijd is het ook de op één na jongste eenheid van Defensie.

Daniel Orban

Luxemburgse kaderleden krijgen hun professionele vorming in het Bataljon Jagers te Paard.

Het bataljon is een tweetalige eenheid, die gekazerneerd werd in het Kwartier Commandant de Hemptinne te Heverlee, waar ooit ‘logistiekers’ en paracommando’s de lakens uitdeelden. Deze beslissing had ingrijpende gevolgen voor een groot deel van het personeel

Operatoren van de slagveldbewakingsradar, die ook gebruikt kan worden op een driepoot in plaats van op een M113 of Unimog.

Daniel Orban

(65% van de militairen van het bataljon wonen tussen de 50 en 100 km van hun nieuwe werkplek), maar was een logisch gevolg van de wil om een aantal actoren op het vlak van inlichtingen en veiligheid samen te brengen in één kwartier. Heverlee huisvest immers niet alleen het Bataljon Jagers te Paard, maar ook de Inlichtingen- en Veiligheidsschool, de Information Operations Group en – sinds enkele maanden – de Special Forces Group. Het bataljon heeft twee petergemeenten (Brugge en Blegny) en drie zustereenheden (het Nederlandse Joint ISTAR Commando, het Franse 1er régiment de spahis en de Luxemburgse Verkenningcompagnie).

Vaak wordt de enige correcte Nederlandse naam van het bataljon – Bataljon Jagers te Paard – verward met het Engelse acroniem ISTAR. *Allied Joint Publication 2* van de NAVO definieert ISTAR als een activiteit in het domein informatievergaring, waarbij de planning en de inzet van sensoren geïntegreerd en gesynchroniseerd worden met systemen voor het analyseren en uitbaten van inlichtingen en voor het bestoken van de tegenstander, en dit ter ondersteuning van lopende of toekomstige operaties. Eigenlijk komt het erop neer dat de inlichtingenverwerving georganiseerd en uitgevoerd wordt door het verzamelen en analyseren van informatie op een zo doeltreffend en efficiënt mogelijke manier.

In vergelijking met de voormalige verkenningbataljons zijn er enkele grote verschillen: waar deze bataljons uitsluitend optraden als grondverkenningseenheden, enkel gevechtstaken hadden en over een zeer beperkte (single source) analysecapaciteit beschikten, kan het huidige Bataljon Jagers te Paard niet langer beschouwd worden als een manoeuvre-eenheid. Het bataljon begint zijn steuntaak al uit te voeren tijdens het beslissingsproces van de gesteunde eenheid, integreert naast grondverkenning nog allerlei andere sensoren en steunt

op meerdere bronnen voor het uitvoeren van analyses over tegenstander, terrein, bevolking, enz. Zo zullen voor bepaalde opdrachten ook sensoren en analysecapaciteit van de Luchtcomponent geïntegreerd kunnen worden in het bataljon. Merken we nog op dat in bepaalde omstandigheden – en mits versterking met

Daniel Orban

De boordschutter van de Pandur, met achter hem het Waarnemings- en Inlichtingenplatform (WIP). Een verbeterde boordbewapening zou de prestatie van de Pandurs zeker ten goede komen.

een infanteriepeloton – de eskadrons van het bataljon nog een beperkt aantal gevechtsopdrachten kunnen uitvoeren, maar de gesteunde tactische commandant moet zich ervan bewust zijn dat hij op dat moment zijn inlichtingenverwervingscapaciteit verliest.

OPDRACHTEN

Het Bataljon Jagers te Paard heeft als belangrijkste opdracht de tactische commandant te voorzien van de noodzakelijke tactische inlichtingen om operaties te plannen en uit te voeren. Het bataljon heeft dus de capaciteit om informatie te vergaren en te verwerken tot inlichtingen, die vervolgens tijdig ter beschikking gesteld worden van de “klant”. Die klant is over het algemeen van het niveau brigade of hoger: onze belangrijkste afnemer is de Medium Brigade, maar het bataljon kan ook opereren ten voordele van de staf van het Eurocorps of van het Rapid Reaction Corps - Lille, van een interventiemacht zoals de NATO Response Forces (NRF) of de European Union Battle Group (EUBG), of van een sectorcommando.

Het bataljon kan echter ook een gevechtsgroep (battle group, eenheid van het niveau bataljon) steunen door het ter beschikking stellen van een eskadron met een aangepaste samenstelling. We spreken dan van een “multisensor-detachement”, waarvan de samenstelling ad hoc bepaald wordt in functie van de uit te voeren opdracht. Een mogelijke samenstelling kan zijn: een

eskadronsstaf, twee verkenningpelotons op PANDUR-voertuigen, een slagveldbewakingspeloton en een human intelligence team. Dit concept staat nog in de kinderschoenen, maar werd in oktober 2012 een eerste keer uitgetest in Bergen ter gelegenheid van de evaluatie van het Medium Bataljon Bevrijding-5de Linie. Het is duidelijk dat het zal toelaten om flexibel in te spelen op wisselende behoeften, waarbij de complementariteit van de verschillende sensoren maximaal zal uitgebuit worden. Even duidelijk is dat dit concept de trainingsbehoeften zal verhogen en het werk van de eskadronscommandant er niet eenvoudiger op zal maken.

De tweede belangrijke opdracht van het bataljon kan samengevat worden onder de noemer “het centre of excellence worden op het vlak van tactische inlichtingen”. Defensie voert sinds twintig jaar buitenlandse operaties uit en daarbij werden veel – en soms harde – lessen geleerd. Zo was de continuïteit van de inlichtingenverwervingsinspanning een permanente zorg. Verschillende detachementen hanteerden verschillende werkmethoden, verschillende gegevensbanken, verschillende hard- en software, enz. Het gevolg was dat er veel bruikbare inlichtingen verloren gingen bij de aflossingen tussen de verschillende uitgestuurde eenheden, wat de situational awareness van deze eenheden – en dus hun veiligheid – zeker niet ten goede kwam. Tegen die achtergrond werd beslist dat het Bataljon Jagers te Paard de behoeder zal worden van de tactische inlichtingen die in een operatie worden ingewonnen. Het bataljon zal verantwoordelijk zijn voor de uniforme vorming van het inlichtingenpersoneel van de operationele detachementen, de gegevensbanken beheren en daarnaast ook rechtstreekse steun verlenen bij de voorbereiding en uitvoering van de verschillende operaties, onder meer door gebruik te maken van het reach back mechanisme. Zo levert het Bataljon Jagers te Paard nu al steun tijdens het planningsproces van een mogelijke evacuatieoperatie van landgenoten (*Non-Combatant Evacuation Operation of NEO*).

De derde grote opdracht is het verzekeren van alle vormingen van zijn personeel. Het Bataljon Jagers te Paard is de enige eenheid van de Landcomponent die alle vormingen zelf verstrekt in beide landstalen, van de jonge beroepsvrijwilliger via de wagenoverste tot de pelotonscommandant die in Heverlee samen met de collega's van het Luxemburgse leger zijn professionele vorming ontvangt. Daarnaast wordt nog voorzien in een deel van de vorming van de keuronderofficieren en zal het bataljon vanaf 2013 ook verantwoordelijk zijn voor de vorming van alle PANDUR-chauffeurs bij Defensie (met inbegrip van die van de Medische Component). Deze verschillende vormingen slopen een groot stuk van de middelen aan personeel en materieel op.

De Chefs Defensie van België en Luxemburg schouwen de troepen van het Bataljon Jagers te Paard ter gelegenheid van de uitreiking van de brevetten aan de nieuwe kaderleden op 27 juni 2012.

De Luxemburgse CHOD, Generaal Reinig, reikt brevetten uit aan zijn nieuwe kaderleden op 27 juni 2012.

EEN HUIS MET VELE KAMERS

Het bataljon heeft een organisatietabel van zowat 670 functies en bestaat uit vijf eskadrons. Naast een staf- en diensteneskadron en een instructie-eskadron, wordt de core gevormd door twee eentalige grondverkenningsekadrons en een tweetalig slagveldbewakingsekadron. De twee grondverkenningsekadrons bestaan elk uit vier verkenningsspelotons met telkens vijf PANDUR-wielvoertuigen en uit een voltigeurspeloton dat nu nog uitgerust is met UNIMOG-wielvoertuigen. Terwijl de voltigeurs vooral focussen op het uitgestegen werk, kunnen de PANDUR-bemanningen met hun hoofdmaterieel waarnemen tot op 8 km, herkennen tot 4 km en identificeren tot 2 km.

Het vijfde eskadron van het bataljon is het slagveldbewakingsekadron, dat beschikt over vier radarpelotons, elk uitgerust met drie radars van Israëliëse makelij op een M113-rupsvoertuig of UNIMOG. Deze radars kunnen op basis van een akoestische signatuur detecteren tot op 60 km. Ze zijn echter niet meer van

de jongste en werken op basis van line of sight. Hoewel het onmiskenbaar een wapensysteem is dat stamt uit de Koude Oorlog, heeft het systeem de jongste jaren, dankzij een dynamische ploeg van medewerkers, een evolutie ondergaan die het aantal mogelijke toepassingen heeft verhoogd. Een voorbeeld daarvan is de bewaking van het luchtruim ter gelegenheid van topvergaderingen in Brussel. De radar wordt ook aangewend om ongenode gasten te detecteren op luchtmachtbases.

In het instructie-eskadron ten slotte vinden we nog twee operationele elementen terug, die ook van groot belang zijn voor de uitbouw van de capaciteiten van het bataljon. Het gaat om twee pelotons human intelligence. Dit concept staat nog in de steigers, maar de organisatie van de capaciteit werd al vastgelegd en het vormingsconcept is zo goed als voltooid.

UITDAGINGEN

Zoals vermeld bestaat het bataljon nog maar een dik jaar. De eerste uitdaging bestaat er dan ook in om een coherent geheel te vormen, dat de toevertrouwde opdrachten tot een goed einde kan brengen. Het bataljon is samengesteld uit militairen van diverse eenheden en wapens, ieder met zijn bedrijfscultuur en tradities. Die diversiteit is ongetwijfeld een bron van rijkdom, maar tegelijkertijd ook een hinderpaal want alle neuzen moeten in dezelfde richting wijzen. De sociale tol die het personeel betaalt, werd al vermeld. Ondertussen bewijzen de Jagers elke dag opnieuw dat samenwerken en leven in een tweetalige eenheid helemaal niet onmogelijk is.

De tweede grote uitdaging is van een heel andere orde: de operationaliteitsgraad van het PANDUR-patrimonium. Die schommelde acht maanden geleden rond

Bn ISTAR, JSC Pothel

De M113 met de slagveldbewakingsradar

DG Com

De Pandur in actie, met het Waarnemings- en Inlichtingenplatform (WIP) op de mast van 5 m

de twintig percent omwille van allerlei redenen: de staat van de voertuigen die uitgeleend waren aan Afrikaanse partners, de onvolmaaktheden van het reconversieprogramma (waarbij een troepentransportvoertuig werd omgebouwd tot verkenningsvoertuig), de achterstand bij de technische ombouw van de voertuigen, de onvoldoende dimensionering van het maintenancepeloton, de financiële beperkingen en de gebrekkige kennis van het voertuig in hoofde van de gebruikers zijn maar enkele oorzaken. Ondertussen is de operationaliteitsgraad opgetrokken tot ongeveer vijftig percent, vooral dankzij grote inspanningen in het bataljon en enige steun in de logistieke keten, maar de toestand blijft broos en noopt elke dag tot het maken van keuzes en het stellen van prioriteiten. In de PANDUR zal in de komende jaren nog fors moeten geïnvesteerd worden om de gebruikers toe te laten hun opdracht uit te voeren in een toestand van relatieve veiligheid, doeltreffendheid en comfort. De verhoging van de pay load is daarbij het eerste element, maar de installatie van de jammers, het verbeteren van de bepantsering en het performanter maken van de boordbewapening zijn andere onontbeerlijke stappen indien we de PANDUR nog 15 jaar in dienst willen houden.

De derde grote uitdaging is de verhoging van het trainingsniveau. Omwille van de transformatie, operationele opdrachten, de verhuis naar Heverlee en het verdwijnen van heel wat ervaring, was dat significant gedaald in de afgelopen jaren. Daaraan wordt momenteel fors gewerkt, maar de weg is nog lang. Het is de bedoeling met een volledig operationeel bataljon te kunnen deel uitmaken van de European Union Battle Group (EUBG) in de tweede helft van 2014. Een eerdere operationele inzet zou echter wenselijk zijn omdat het de strijd tegen de attritie (het voortijdige vertrek van jonge militairen) ten goede zou komen en een fikse return on

investment kan opleveren. “Use it or loose it” is een adagio dat al eens wordt misbruikt, maar hier lijkt het toch op zijn plaats.

Ten slotte moeten we in de volgende jaren nadenken over het incorporeren van een aantal nieuwe sensoren. Zonder te vervallen in utopisch irrealisme, lijken de

DIG Com

Een capaciteit in volle ontwikkeling:
de tactische *Human Intelligence teams*

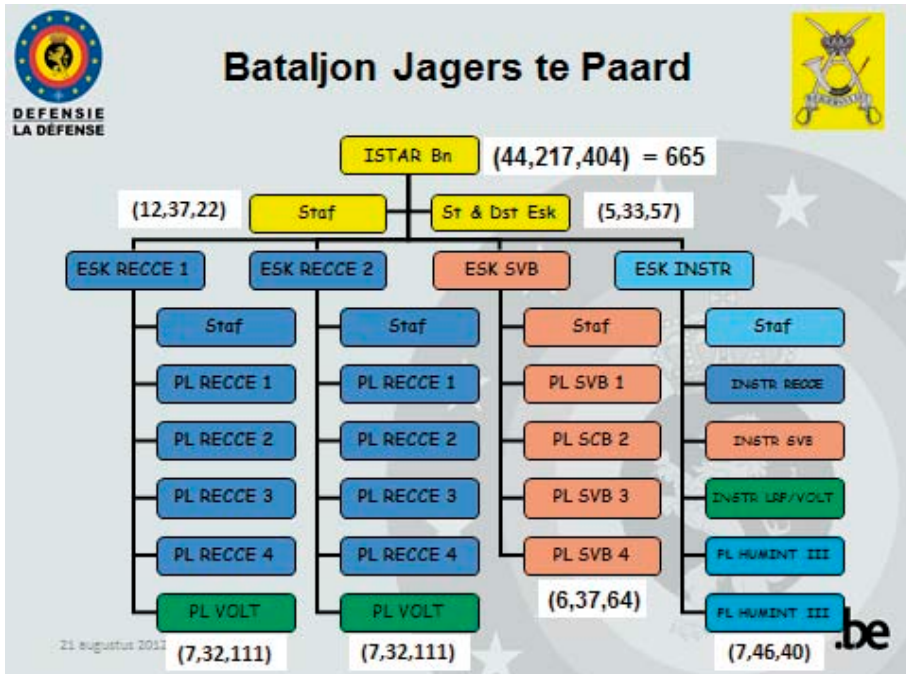
DG Com

Het Kwartier Commandant de Hemptinne in Heverlee

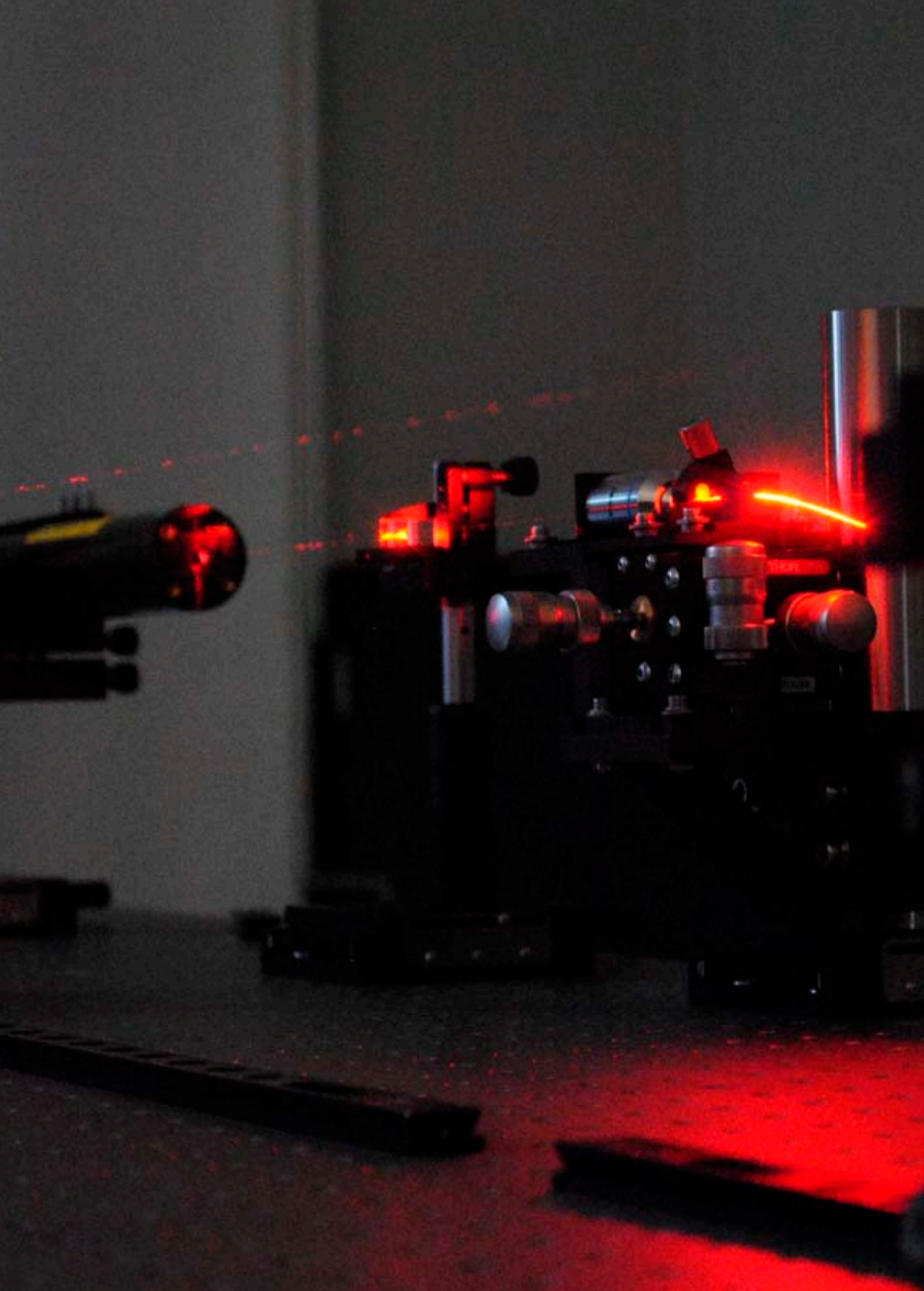
verwerving van kleine onbemande vliegtuigjes (“mini-UAV’s”) en het creëren van een capaciteit op het vlak van Signal Intelligence absolute voorwaarden om in de toekomst relevant te blijven als ISTAR-eenheid. Een nauwere samenwerking met onze partners Nederland en Luxemburg kan veel synergie opleveren en

het kostenplaatje beperken. In ruil kan de Landcomponent een nichecapaciteit invullen die steeds méér aan belang zal winnen in toekomstige conflicten.

□

Trefwoorden: inlichtingensteun – sensoren – analysecapaciteit – ISTAR

Fibre optique dans un interféromètre de Mach-Zehnder pour mesurer les variations d'indice de réfraction

La recherche scientifique et technologique à la Défense

RICHARD MARCHAL

Le colonel ingénieur du matériel militaire Richard Marchal est directeur du département Recherche scientifique et technologique de la Défense (RSTD), auprès de l'Institut royal supérieur de défense (IRSD).

MICHEL DIRICKX

Le colonel Michel Dirickx est le chef de la cellule Recherche scientifique au sein de l'École royale militaire (ERM). Dans le cadre du patrimoine de l'ERM, il gère tous les projets de recherche scientifique au sein de l'école.

Wetenschappelijk en technologisch onderzoek bij Defensie (WTOD) is weinig bekend. Het beperkt zich niet tot onderzoeksactiviteiten binnen de Koninklijke Militaire School (KMS). Ook andere defensieorganismen en Belgische of buitenlandse academische en technische instellingen nemen hieraan deel. Ook bij de NAVO (Noord-Atlantische Verdragsorganisatie) en bij het EDA (Europees Defensieagentschap) wordt aan R&T (Research and Technology) gedaan. Dit artikel probeert te schetsen waar Defensie zich in dat R&T-netwerk bevindt en hoe het WTOD-programma opgesteld en beheerd wordt. In tijden van schaarste zijn de sleutelwoorden juiste strategie, coördinatie van de inspanningen, deling en verspreiding van de resultaten.

En Belgique, à la notable exception du spatial et des pôles d'attraction interuniversitaires, la recherche scientifique relève de la compétence des Régions et Communautés. Toutefois, les instances fédérales sont habilitées à conduire la recherche scientifique nécessaire à l'exercice de leurs propres compétences, y compris pour l'exécution d'accords internationaux ou supranationaux.

C'est le cas pour la Défense, dont les besoins en matière de recherche scientifique et technologique (c.-à-d. la recherche appliquée) s'inscrivent dans le cadre

de trois thèmes stratégiques : optimisation de l'enseignement académique de l'École royale militaire (université fédérale) et maintien de son accréditation, support à l'opérationnel et aide à la décision. Il s'agit là de besoins spécifiques qui ne peuvent être délégués aux Régions et Communautés.

La Défense entretient donc un programme pluriannuel de recherche scientifique et technologique, auquel elle consacre annuellement plus de cinq millions d'euros. Ce programme est établi par le département de la recherche scientifique et technologique, au sein de l'Institut royal supérieur de défense.

LE DÉPARTEMENT RSTD DE L'IRSD

Le département RSTD de l'IRSD n'effectue pas lui-même d'activités de recherche, mais il gère le cycle de vie complet du programme de recherche : proposition de la stratégie de recherche, appel annuel à projets, évaluation et priorisation des nouveaux candidats-projets, établissement du programme RSTD, suivi des projets en ce compris la gestion des ressources humaines, matérielles et budgétaires qui y sont affectées et enfin évaluation des projets lors de leur clôture. Pour ce faire, le directeur est assisté par des « *domain managers* » disposant de compétences dans un ensemble de domaines scientifiques – DAP (*Data Acquisition and Processing*), HFM (*Human Factors and Medicine*), MSP (*Mobility, Systems and Protection*), SMS (*System Modelling and Simulation*) – ainsi que par une cellule Synthèse et Procédures, chargée notamment des processus budgétaires. Des procédures et des structures ont été mises en place pour garantir l'objectivité et la pertinence du programme : conseil d'administration de l'IRSD, comité scientifique et comités d'experts scientifiques (un par domaine).

Les projets sont menés par différents pôles d'excellence en matière de recherche. La plupart d'entre eux se situent au sein de l'École royale militaire : comportement dynamique des matériaux ; mobilité terrestre, aérienne et maritime ; signal, systèmes, senseurs, information, intelligence et communication ; physique des plasmas et fusion thermonucléaire contrôlée ; protection contre les risques chimiques, bactériologiques, radiologiques, nucléaires et explosifs (CBRNE) ; étude des conflits ; gestion des risques, crises et catastrophes. D'autres pôles sont les laboratoires de la Défense (avec leur antenne CTMA – Centre de technologies moléculaires appliquées – au sein de l'Université catholique de Louvain), l'hôpital militaire, le Centre d'études de sécurité et défense de l'IRSD, ainsi que le musée de l'Armée et de l'Histoire militaire. Des partenaires externes, belges et étrangers, collaborent également à de nombreux projets de recherche.

© CTMA

À l'extérieur, le directeur RSTD représente la Belgique auprès de la STO (*Science and Technology Organization*) de l'OTAN (Organisation du traité de l'Atlantique Nord), de la direction R&T de l'EDA (*European Defence Agency*) et du service public de programmation de la Politique scientifique (BELSPO). Il désigne les participants belges aux différents groupes et sous-groupes de travail de ces organisations : « *panels* » de la STO, « *CapTech* » (*Capability Technology area*) de l'EDA, et suit les travaux des différents domaines dans lesquels la Défense est active.

En interne, le département RSTD travaille en étroite collaboration avec les pôles de recherche, et en particulier avec le service de gestion de la recherche de l'ERM (RSWO : recherche scientifique – *wetenschappelijk onderzoek*), auquel il fournit des moyens et délègue des tâches de gestion.

LA CELLULE RSWO DE L'ERM

Le service RSWO gère le « patrimoine » de l'ERM, qui est la concrétisation de sa personnalité juridique, distincte de celle de la Défense. Le Patrimoine permet à l'ERM d'embaucher des chercheurs, de conclure des conventions de collaboration avec d'autres universités, de recevoir des moyens financiers externes, de gérer et

d'exploiter des actifs immobiliers et mobiliers, matériels et immatériels, comme des brevets par exemple. À côté des projets de recherche du programme RSTD qui sont confiés à l'ERM, RSWO gère également des projets de recherche financés par des sources externes à la Défense : Union européenne, Agence spatiale européenne, EDA, Communauté européenne de l'énergie atomique (EURATOM), BELSPO et les Communautés et Régions. Ces projets ne font donc pas partie du programme RSTD qui, lui, est intégralement financé par la Défense.

Cet apport extérieur de financement, par le truchement du Patrimoine, mais également via d'autres centres de recherche externes auxquels la Défense participe, permet d'augmenter, directement ou indirectement, les moyens alloués à nos projets. Car en matière de recherche scientifique et technologique, les maître-mots sont « collaboration » et « partage ». Partager les efforts et les résultats entre les organismes de recherche impliqués directement dans les projets, certes, mais aussi au sein des structures de la STO et de l'EDA, où de vastes projets collaboratifs sont menés. On peut donc non seulement y aligner les stratégies de recherche (et donc ne pas disperser les efforts), mais également y coordonner les activités et partager et disséminer les résultats. C'est la raison pour laquelle notre communauté scientifique de défense est représentée, comme mentionné ci-dessus, dans ces structures multinationales de recherche pour la défense.

LA SCIENCE AND TECHNOLOGY ORGANIZATION (STO) DE L'OTAN

La STO est une nouvelle organisation de l'OTAN, créée le 1er juillet de cette année. Elle regroupe l'ancienne RTO (*Research and Technology Organization*) et le NURC (*NATO Undersea Research Centre*) de La Spezia, qui dépendait auparavant de l'ACT (*Allied Command Transformation*) et qui s'appelle désormais CMRE (*Centre for Maritime Research and Experimentation*). L'ancienne RTA (*Research and Technology Agency*) de Neuilly-sur-Seine devient quant à elle le CSO (*Collaboration Support Office*). À la tête de la STO se trouve le *Science and Technology Board* (STB), composé des directeurs de recherche des nations membres, présidé par le directeur scientifique de l'OTAN (ou *chief scientist*), qui rapporte directement au secrétaire général de l'OTAN. Le directeur scientifique a son siège à Bruxelles. Le général-major d'aviation belge Albert Husniaux, ex-directeur de la RTA, a le privilège d'assumer le premier mandat de directeur scientifique, après avoir été sélectionné par le STB et désigné par le Conseil de l'Atlantique Nord. Il s'agit d'une fonction de type « contribution nationale volontaire », les nations ayant voulu un représentant à la tête de l'organisation.

Sous différentes appellations, cette organisation à vocation de recherche scientifique existe depuis 1952. Il s'agit donc d'une structure extrêmement bien rodée, ayant produit des résultats scientifiques innombrables dans tous les domaines intéressant la sécurité et la défense. Ces domaines sont organisés en « *panels* » : AVT (*Applied Vehicle Technology*), HFM (*Human Factors and Medicine*), IST (*Information System Technology*), SAS (*System Analysis and Studies*), SCI (*System Concepts and Integration*), SET (*Sensors & Electronics Technology*), chaque panel gérant des groupes de travail spécifiques. À côté de ces panels, on trouve aussi le NMSG (*NATO Modelling and Simulation Group*) et l'IMC (*Information Management Committee*).

Comme mentionné plus haut, collaboration, coordination des efforts et partage des résultats sont les leviers indispensables à la recherche scientifique. C'est donc le « *core business* » de la STO : alignement des stratégies S&T au sein de l'OTAN, coordination des efforts des panels et des autres entités pratiquant de la recherche au sein de l'OTAN, partage et dissémination des résultats par le biais de nombreuses publications, séminaires et formations.

LE DIRECTORAT RECHERCHE ET TECHNOLOGIE (R&T) DE L'EDA

L'EDA est le pendant européen de ce qu'est la STO pour l'OTAN. Il s'agit cependant d'une organisation bien plus jeune, puisqu'elle ne fut créée qu'en juillet 2004. Son siège est situé à Bruxelles.

À côté des services administratifs et de support, l'EDA comprend quatre directorats : les capacités, la R&T, l'armement, l'industrie et le marché. Le sous-chef d'état-major Stratégie (ACOS Strat) coordonne la représentation belge auprès de l'EDA. En ce qui concerne la R&T, c'est le directeur RSTD qui y représente la Défense belge.

En matière de R&T, l'EDA est organisée de manière différente de la STO. Elle comporte trois clusters de « *CapTech* » (*Capability Technology area*) : IAP (*Information Acquisition and Processing*), GEM (*Guidance, Energy and Materials*) et ESM (*Environment, Systems & Modelling*). Chacun de ces trois clusters est subdivisé en quatre CapTech's, qu'il serait trop long d'énumérer ici. La Défense belge a tout comme dans chaque panel STO des représentants dans chaque CapTech EDA. Il s'agit de domain managers de RSTD, d'autres représentants de la Défense, ou de représentants du monde académique (ERM ou autre).

Alors que la démarche collaborative à la STO est une démarche «*bottom-up*» où les nations contribuent sur une base volontaire à des activités communes, l'EDA-R&T procède de deux manières complémentaires. Les projets «*catégorie B*» sont montés de manière analogue à la STO : un projet est proposé par au moins deux nations membres au sein d'un *CapTech*, et est en principe ouvert à d'autres nations. Ces projets impliquent souvent un nombre limité de nations (3 à 4) et ont un budget modeste (quelques millions d'euros). Les projets «*catégorie A*», par contre, participent d'une démarche «*top-down*» : le projet est proposé par une ou plusieurs nations ou par le directeur de l'agence, et présuppose la participation de toutes les nations, sous réserve de désistement explicite. Ce genre de projet implique donc un plus grand nombre de nations. Ainsi, le *Joint Investment Program (JIP) «Force Protection»*, démarré en 2007 pour trois ans et un budget de 55 millions d'euros, a rassemblé les efforts de 20 nations, dont la Belgique. Un autre programme de catégorie A auquel la Défense belge participe actuellement est le JIP-CBRN (protection contre les menaces chimiques, biologiques, radiologiques et nucléaires).

CONCLUSIONS

Les contraintes budgétaires, le matériel acquis en moindre quantité et le besoin d'interopérabilité conduisent de plus en plus les nations à l'achat de matériel COTS (*commercial off-the-shelf*), MOTS (*military off-the-shelf*), ou à des acquisitions dans un cadre coopératif. Certains pourraient dès lors être tentés de faire l'impasse sur l'expertise scientifique et technologique au sein de notre Défense. L'achat de matériel existant n'appelle a priori aucune expertise particulière, et dans le cadre de programmes multinationaux d'acquisition, d'autres pays participants sont susceptibles de pallier notre manque d'expertise.

C'est oublier le principe de *risk, cost and burden sharing*, mais aussi le fait qu'une analyse critique reste nécessaire afin de planifier et d'acquérir, à terme, les meilleures capacités, et de les utiliser de la façon la plus efficace, la plus efficiente et avec la meilleure sécurité possible. Les experts de terrain (ceux qui savent ce dont on a besoin en matière de fonctionnalités) auront toujours besoin d'experts techniques ou scientifiques pour les aider à faire le meilleur choix. En outre, l'évolution toujours plus rapide de la technique et du contexte global de sécurité et de défense rend la recherche scientifique et technologique plus indispensable que jamais.

Un autre apport de la recherche scientifique et technologique à la Défense, peut-être le plus important, est indirect. Il s'agit en effet pour l'ERM de dispenser

aux futurs officiers des formations tenant compte des spécificités militaires et pouvant être mises en œuvre pratiquement. La recherche spécifique permet donc de maintenir et de renforcer ce lien entre le monde académique et la réalité du terrain.

La gestion de la recherche au sein de la communauté de sécurité et de défense n'est pas simple. Les acteurs sont très nombreux, les procédures longues et complexes, les budgets limités, les priorités nombreuses, les attentes parfois exagérées. Ces difficultés se retrouvent dans d'autres démarches collaboratives, notamment en matière d'acquisition d'armement, ou lors d'opérations militaires dans un contexte multinational. Mais nous sommes intimement convaincus que le jeu en vaut largement la chandelle, et que la recherche scientifique et technologique doit rester une priorité de la Défense, même en ces temps de vaches maigres.

Mots-clés : recherche – science – technologie

De droom van president Obama en de non-proliferatieagenda

BART SMEDTS

Kapitein-commandant van het vliegwezen Smedts is vorser bij het Studiecentrum voor Veiligheid en Defensie binnen het Koninklijk Hoger Instituut voor Defensie.

Voordien stond hij aan het hoofd van het Federaal Oriëntatielaboratorium.

La réalisation des objectifs de la non-prolifération est complexe. Qu'il s'agisse de la suppression des armes nucléaires, vœu pieux du président Obama, ou de la destruction des armes non conventionnelles dans d'autres domaines du spectre CBRN (chimique, bactériologique, radiologique et nucléaire), celles-ci ne disparaîtront pas à court terme malgré les échéances qui ont été fixées. Des conséquences directes pour la Défense seront également évoquées.

Ondanks het bestaan van verdragen voor elk domein van het CBRN-spectrum is er ook vandaag nog een gevaar voor proliferatie. Zowel het niet-naleven van de verdragen als nieuwe vormen van instabiliteit zijn hiervan de oorzaak. Soms lijkt een verdrag niet bij machte om de naleving ervan te garanderen, terwijl in andere gevallen de controle op de naleving een onmogelijke opdracht blijkt. De uitdaging die kandidaat-proliferatoren vormen voor de internationale gemeenschap is een bijkomende hindernis die de geloofwaardigheid van het non-proliferatieregime ondermijnt. In 2004 formuleerde toenmalige secretaris-generaal van de Verenigde Naties Kofi Annan zijn zorg omtrent de mogelijkheid van een nieuwe proliferatiegolf. Vijf jaar later verkondigde president Obama in Praag zijn droom van een wereld zonder nucleaire wapens. In wat volgt zullen we trachten duidelijk te maken waarom deze droom zeer moeilijk realiseerbaar blijkt. Meer nog: naast het voortbestaan van kernwapenarsenalen en vectoren zijn er ook problemen inzake het verbod op kernproeven, de naleving van de agenda voor de ontmanteling van chemische wapens en de universalisering van

het verdrag met betrekking tot biologische wapens. We zullen zien dat dit ook voor België zeer concrete gevolgen kan hebben.

88

NUCLEAIR

Wie non-proliferatie in verband wil brengen met kernwapens, denkt automatisch aan het non-proliferatieverdrag (NPV). Naast het verbod om kernwapens te produceren, op te slaan of te verhandelen, wil het verdrag de garantie bieden voor een vreedzaam gebruik van kernenergie. De controle op de naleving van het verdrag en de veiligheidsovereenkomsten (*safeguards agreements*) worden uitgevoerd door het Internationaal Atoomenergieagentschap (*International Atomic Energy Agency – IAEA*). Het is net deze instantie die zich zorgen maakt over een mogelijke heropleving van een proliferatiegolf, voornamelijk omwille van de probleemgevallen Iran en Noord-Korea. De uitdagende positie van deze landen ten opzicht van de bekommernis van de internationale gemeenschap omtrent hun kernprogramma baart zorgen over het voortbestaan en de afdwingbaarheid van het non-proliferatieverdrag: een nucleaire doorbraakcapaciteit van Iran bijvoorbeeld zou een onmiddellijke reactie uitlokken van Israël omdat het zich existentieel bedreigd voelt door Iran. Ook buurlanden als Saoedi-Arabië zouden geneigd zijn om gelijke tred te houden met de destructieve capaciteit van een

Stephan Boonen

F-16-wapenplatform

kernwapenvaardig Iran, als onmiddellijke buur en belangrijkste economische, politieke en ideologische tegenpool. Daarnaast is een land als Noord-Korea, ondanks de machtswissel, niet van positie gewijzigd ten opzichte van de internationale gemeenschap: het blijft een isolationistische koers varen, bezit kernwapens en vectoren en voert ook op regelmatige basis al dan niet geslaagde proeven uit om zijn macht tentoon te spreiden. Internationale economische sancties hebben tot dusver geen van beide landen kunnen overhalen om de regels van de internationale gemeenschap te respecteren. Een boycot op de olie-export van Iran en een bevrozing van opbrengstvaluta zou echter de ademruimte wegnemen van een regime dat zijn inkomsten voornamelijk uit deze bron moet halen. Beveiliging van eigen aanvoer door projecten tot omzeiling van olietransport door de Straat van Hormuz zou bovendien enkel de dreiging wegnemen zolang het land niet over kernwapens bezit.

Naast Iran en Noord-Korea blijven drie belangrijke kernwapenstaten – India, Pakistan en Israël – buiten het verdrag. Paradoxaal is het NPV het meest universele wapenbeheersingsakkoord en heeft het ingebouwde controlemechanismen en terugkoppelingen naar de VN-Veiligheidsraad. Het non-proliferatie-evenwicht reikt echter verder dan het verdrag alleen: onzekerheid over bilaterale overeenkomsten, het verdrag voor stopzetting van kernproeven (*Comprehensive Test Ban Treaty – CTBT*) of zelfs de productie van splijtstof (*Fissile Material Cut-off Treaty – FMCT*) zijn slechts enkele elementen die mee het broze evenwicht bepalen tussen conventionele en niet-conventionele wapens en de finaliteit van de droom van Praag in gevaar kunnen brengen. Het NPV, vierde onlangs zijn 40ste verjaardag, maar heeft ondanks zijn universele uitbreiding nog geen algemene toetreding kunnen afdwingen. Erger nog is de schijnbaar partijdige behandeling van landen: terwijl Noord-Korea aan de schandpaal wordt genageld omwille van een mislukte raketlancering, blijkt de internationale gemeenschap enkele dagen later amper aandacht te hebben voor de lancering van een Indiase intercontinentale ballistische raket. Ook het feit dat commerciële akkoorden met India worden gesloten met betrekking tot kernenergie en wapens stuit op onbegrip in een land als Iran. Een consequente houding van de grootmachten zou bijdragen aan het scheppen van de gunstige omstandigheden om in dit dossier een diplomatieke oplossing te kristalliseren.

Maar wat heeft België hiermee te maken? Naast de solidariteitsclausule voor het dragen van de verantwoordelijkheden binnen de NAVO is België bezitter van vectoren met duale capaciteit en zal het in de nabije toekomst voor- en nadelen moeten afwegen om bij de vervanging van de F-16 al dan niet bijkomende niet-conventionele capaciteit te integreren in het vervangende wapensysteem. Het

antwoord voor dit dilemma wordt ons aangereikt door onze bondgenoten: “De NAVO is vastberaden in het behoud van een aangepast pakket van nucleaire, conventionele en raketbeschermingscapaciteit voor afschrikking en verdediging teneinde haar engagementen na te komen als uiteengezet in het strategisch concept (NATO, 2012; 54 – eigen vertaling).” Ook voor België zijn er dus zeer concrete gevolgen mogelijk die mee de internationale perceptie bepalen voor de haalbaarheid van een kernwapenvrije wereld.

CHEMISCH

Het verdrag inzake chemische wapens (*Convention on the Prohibition, of the Development, Production, Stockpiling and use of Chemical Weapons and on their destruction – CWC*) verbiedt de productie, opslag, aankoop en transfer van chemische wapens. De Organisatie voor het Verbod op Chemische Wapens (OVCW) houdt toezicht op de correcte uitvoering van dit verdrag. Alle partijen verbonden zich ertoe om hun chemische wapens te vernietigen tegen 29 april 2012, maar men weet ondertussen dat noch Rusland, noch de Verenigde Staten die deadline hebben gehaald: Rusland zou pas klaar zijn in de loop van 2015. Sommigen in de VS schatten in dat dit doel pas tegen 2020 zal kunnen worden bereikt.

Maar ook de meest recente ontwikkelingen in Libië hebben merkwaardige feiten aan het licht gebracht: na de revolutie en de terugkeer van de wapeninspecteurs in de opslagplaats van Ruwagha (zuidoost-Libië), werd de integriteit van een gekende hoeveelheid mosterdgas bevestigd en veilig gesteld. Feit is dat het gebrek aan controle tijdens een periode van intense spanning de mogelijkheid zou kunnen bieden voor het wegvloeien van bestaande onbeveiligde stocks. Verontrustender is echter de melding in november 2011 van het nieuwe Libische regime dat een nieuwe opslagplaats voor chemische munitie was ontdekt. Ondanks de toetreding van Libië tot het verdrag inzake chemische wapens in 2004 en doorgedreven inspecties, moet men tot de vaststelling komen dat het Khad-dafiregime wel degelijk beschikte over niet-aangegeven hoeveelheden chemische munitie. Ook hiermee stelt men vast dat de overleving en de geloofwaardigheid van een controlemechanisme meer moet voorstellen dan een vrijwillige, soms selectieve, aangifte van beschikbare stocks en capaciteit. De herzieningsconferentie van 2013 zou een antwoord moeten bieden op de vermelde uitdagingen en verstrijken van deadlines, wil men een vorm van geloofwaardigheid behouden.

Daarnaast dient een bijzondere aandacht te gaan naar Syrië dat de conventie niet ondertekende: men gaat uit van het bestaan van een operationele stock

Jürgen Braakenvelt

Federaal Oriëntatielaboratorium voor screening van CBRNE-risico's

chemische munitie en vectoren (Bilal Y. Saab et al., 2012). In de huidige stand van zaken is de controle over deze wapens door de regeringstroepen niet zo vanzelfsprekend meer: mogelijk was dat de aanleiding voor de verplaatsing van chemische munitie in juli laatstleden. Zowel voor Israël als voor de Verenigde Staten is een ongecontroleerde verplaatsing van dergelijke wapens een voldoende voorwaarde voor interventie, wat voor Syrië dan weer een argument zou kunnen zijn voor het gebruik van die wapens. Ook voor België heeft dit gevolgen: de werking van onze troepen in Libanon zou danig verstoord kunnen worden in geval van spill-over van het Syrische conflict, in het bijzonder indien een niet-conventionele dreiging tot de dagelijkse realiteit zou behoren.

BIOLOGISCH

In 1972 werd de Biological and Toxin Weapons Convention (BTWC) geopend voor ondertekening en in 1975 trad ze in werking: ze verbiedt de ontwikkeling, productie, opslag, aankoop en transfer van pathogenen en daartoe ontwikkelde wapensystemen of andere vectoren. Het gebrek aan een controleorganisme verbonden aan dit verdrag om naleving af te dwingen is een ernstig gebrek van dit regime. De mislukte onderhandelingen over de modaliteiten en inplaatsstelling van een verificatiesysteem hebben de geloofwaardigheid van het verdrag

ernstig ondermijnd. Een op consensus gebaseerd proces van onderhandelingen zette de BTWC in 2006 opnieuw op de rails. Ook de zevende herzieningsconferentie kon op 22 december 2011 opnieuw een aanvaardbare consensustekst voorleggen. Het is echter lang niet zeker of ook in dit geval de uitvoerbaarheid en de naleving van het verdrag belangrijker zullen bevonden worden dan commerciële belangen. Zoals in december jongstleden gesteld, bieden staten die de conventie niet naleven een bedreiging voor de geloofwaardigheid van het BTWC. Mogelijk ware het een oplossing geweest om een permanente structuur uit te bouwen ter ondersteuning en ter controle van de naleving van het verdrag: biotechnologie biedt immers een groot aantal mogelijkheden voor duale toepassingen. Het is dan ook merkwaardig dat de uitvoering van dit verdrag geen controleagentschap bezit, analoog aan het CWC of het NPT. Zolang dit ontbreekt, heeft de internationale gemeenschap geen middelen om de naleving af te dwingen. Mogelijk laat de volgende herziening in 2016 nieuwe stappen toe in die richting.

Misschien kan België vanuit de Europese Unie met een aantal gelijkgestemden een initiatief in die richting opstarten: een kleine kern volstaat soms om het systeem in gang te zetten!

CBRNE

Een spin-off van deze proliferatiegevoelige materie vinden we terug in een van de risico's die volgens het strategische concept van de NAVO aandacht vereisen nl. CBRNE-dreiging. België is rijk aan internationale instellingen en bedrijven. Het land heeft ook een voorgeschiedenis met nucleaire en chemische industrie. Reden genoeg om de CBRNE-dreiging niet te verwaarlozen. De E is niet zonder belang in het acroniem: de mogelijkheid om explosief materiaal gecombineerd terug te vinden met chemische, biologische of radiologische agentia is reëel. Nochtans zijn de disciplines voor de behandeling van deze risico's verspreid over verschillende actoren. Een essentiële bijdrage kan hierin geleverd worden door het Federaal Oriëntatielaboratorium dat de kennis en het materiaal heeft om een gecombineerd risico te discrimineren. Deze capaciteit werd in 2007 ingehuldigd, maar is nog steeds onvoldoende gekend bij juridische en veiligheidsdiensten. Maar ook binnen Defensie wordt deze capaciteit niet genoeg uitgebaat: misschien is concurrentie daar niet vreemd aan. Het laboratorium profileert zich nochtans als aanvullende speler in een keten waarin elke tussenkomst alleen mogelijk wordt dankzij het werk van experts die de risico's kunnen uitsluiten en beveiligen voor de volgende spelers in de keten.

BESLUIT

Of we het nu willen of niet: België draagt mee de gevolgen van de ontwikkelingen inzake non-proliferatie: van de keuze over de vervanging van wapensystemen, over de ontmanteling van chemische munitie en de handel in precursoren, tot wetenschappelijk onderzoek naar biologische agentia, Defensie is in alle aspecten van het CBRNE-spectrum betrokken partij. Op korte termijn kan dit nopen tot keuzes met operationele implicaties. Maar ook andere landen zullen mee de agenda bepalen: zo zijn er bijvoorbeeld de nucleaire ambities van Iran of het gevaar van ongecontroleerde chemische wapens in Syrië. In de onmiddellijke nabijheid kan dit ook operationele gevolgen hebben voor onze troepen in Libanon. De spreiding van risico's op nationaal grondgebied blijft natuurlijk eveneens bestaan: de paraatheid om terroristische dreiging aan te pakken moet adequaat uitgebraat worden. Het Federaal Oriëntatielaboratorium, dat in Peutie gelegen is, biedt een unieke capaciteit die in staat is alle risico's van het CBRNE-spectrum te screenen. Tot op vandaag wordt deze capaciteit nog te weinig gebruikt ondanks het unieke karakter van dit project. Een tiental interventies per jaar door een gebrek aan bekendheid, onaangepaste aanvraagprocedures of existentiële concurrentie leidt tot ondergewaardeerde infrastructuur en knowhow.

□

Trefwoorden: non-proliferatie – wapenplatform – CBRNE

Referenties:

- NATO. 2012. *Chicago Summit Declaration. Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Chicago on 20 May 2012*. NATO Press Release 20 May 2012.
- Bilal Y.Saab, Chen Kane and Leonard Spectro. *Assad's Toxic Assets*. Geraadpleegd op 7 juni 2012. Beschikbaar via <http://mideast.foreignpolicy.com>
- *Convention on the prohibition of the development, production, stockpiling and use of chemical weapons and on their destruction*: <http://disarmament.un.org/wmd/cwc/cwctext.htm>
- *Convention on the Prohibition of the Development, Production and Stockpiling of Bacteriological (Biological) and Toxin Weapons and on their destruction*: <http://disarmament.un.org/wmd/bwc/index.html>
- *EU WMD strategy*, EC Document 15708/03 published December 10, 2003.
- *Treaty on the non-proliferation of nuclear weapons*: <http://disarmament.un.org/wmd/npt/npttext.html>

ALTHEA - Inzet detachement helicopters vanuit vliegbasis Mostar - Jun / Nov 06

ATHENA-mechanisme

LEON SYMOENS

Luitenant-kolonel Leon Symoens heeft als pantserofficier gediend in het 2de Regiment Gidsen. Hij heeft vervolgens verschillende budgettaire functies bekleed binnen de Defensiestaf. Na de vorming tot militair administrateur werd hij verantwoordelijk voor het budgetbeheer van de operaties. Hij vertegenwoordigt tevens België in het Special Committee ATHENA.

95

Partant de l'article 41.2 du traité sur l'Union européenne, le Conseil de l'Union européenne a décidé de créer un mécanisme de gestion de financement des coûts communs des opérations ayant des implications militaires ou dans le domaine de la défense. L'auteur nous démontre que ce mécanisme fait preuve d'une flexibilité opérationnelle budgétaire sans précédent dans la législation budgétaire nationale. Il développe ensuite la structure des coûts communs opérationnels et termine par quelques réflexions sur un lien éventuel entre l'extension du financement en commun et la génération des forces.

Het Verdrag betreffende de Europese Unie (VEU) bepaalt in zijn artikel 41.2 dat alle beleidsuitgaven ten laste vallen van de begroting van de Unie, behalve wanneer deze beleidsuitgaven voortvloeien uit operaties die gevolgen hebben op militair of defensiegebied. Het VEU heeft hierbij echter wel nagelaten om een verdere eenduidige omschrijving te geven van wat dient beschouwd te worden als “operaties met gevolgen op militair of defensiegebied”.

Vanuit deze verdragsrechtelijke basis heeft een Raadsbesluit vervolgens een mechanisme in het le-

De godin Athena - Symbool ATHENA-mechanisme

Jos Hansout

ATALANTA - Inzet FFG Louise-Marie - Okt 10 / Jan 11

ven geroepen voor het beheer van de financiering van de gemeenschappelijke kosten van dergelijke operaties, het zogeheten ATHENA-mechanisme. In dit Raadsbesluit werd tevens een eerste invulling gegeven aan het begrip “operaties met gevolgen op militair of defensiegebied” door de tussenkomst van het ATHENA-mechanisme te richten naar enerzijds “operaties” (bevolen door een EU-commandant vanuit een EU-hoofdkwartier en anderzijds “ondersteunende militaire acties” (niet bevolen door een EU-commandant en zonder activatie van een EU-hoofdkwartier. De Raad heeft echter de deur opengelaten voor een creatievere benadering van dit begrip door in de preambule te verklaren dat de Raad zelf geval per geval beslist of een operatie al dan niet gevolgen heeft op militair of defensiegebied. In het verleden is hiervan al meermaals gebruik gemaakt. Het ATHENA-mechanisme heeft bijvoorbeeld reeds ingestaan voor de kosten van een liaisonbureau met de commerciële maritieme wereld (*Anti-Piracy Coordination Cell*), een trainingsopdracht (EUTM Somalia) en als overbruggingsfonds voor een civiele missie (EUSEC). De aandachtige lezer kan hier trouwens onmiddellijk ook de link leggen met ons eigen nationale beslissingsproces waarbij in se om het even welke activiteit kan beschouwd worden als een “operationele inzet”, op voorwaarde echter dat die activiteit aldus ook aanvaard wordt door de ministerraad.

BEHEERSORGANEN VAN HET ATHENA-MECHANISME

Het ATHENA-mechanisme wordt, onder het gezag van een *Special Committee* (SC), beheerd door een permanente uitvoeringsautoriteit (*Administrator*), de operatie commandant (Ops Comd) die steeds voor zijn operatie de uiteindelijke begrotingsverantwoordelijke blijft en een rekenplichtige (*Accounting Officer*). Er werd bovendien door de Raad uitdrukkelijk beslist dat het ATHENA-mechanisme, naast door de lidstaten ter beschikking gestelde experten, maximaal gebruik dient te maken van de bestaande administratieve structuren binnen de EU, wat dus meteen ook met zich meebrengt dat het ATHENA-mechanisme op zich een bijzonder lichte administratieve voetafdruk heeft. Als hoogste beslissingsorgaan binnen het ATHENA-mechanisme, bestaat het SC uit één vertegenwoordiger per lidstaat van de EU, met uitzondering echter van Denemarken dat niet deelneemt aan besluiten en acties van de EU die gevolgen hebben op defensiegebied.

Het SC is op zich een budgetcomité zoals men dit kan terugvinden in elke internationale organisatie en heeft dan ook een aantal klassieke opdrachten binnen zijn takenpakket zoals daar zijn de goedkeuring van de begroting van de diverse operaties en de goedkeuring van de rekeningen met daaropvolgend het toekennen van een kwijting aan de *Administrator*, de Ops Comd en de *Accounting Officer*. Daarnaast heeft het SC echter ook een normerende bevoegdheid, aangezien het instaat voor het vastleggen van het financieel regelgevende kader binnen ATHENA. Ten slotte heeft het SC eveneens een daadwerkelijke beslissingsbevoegdheid, aangezien enerzijds het SC ad hoc kan beslissen of een welbepaalde categorie van kosten al dan niet zal aanvaard worden voor gemeenschappelijke financiering en anderzijds door het heel specifieke artikel 15.7, dat bepaalt dat het SC in bijzondere omstandigheden geval per geval kan beslissen dat om het even welke kost alle kosten tijdens de actieve fase van een operatie aanvaard kan worden voor gemeenschappelijke financiering. Vooral dit laatste artikel geeft bij uitstek een flexibiliteit die al vaak nodig is gebleken in het kader van EU-operaties en een vorm van autonomie is die in geen enkele nationale begrotingswetgeving kan worden teruggevonden.

REFERENTIEBEDRAG

Zonder de lezer te willen overstelpen met een in extenso omschrijving van alle begrotingsprocessen werkzaam binnen het ATHENA-mechanisme, houd ik toch eraan om een tweede voorbeeld te geven van de operationele budgettaire

flexibiliteit die ingebouwd is in het ATHENA-mechanisme, met vermelding van twee valkuilen die hiermee verband houden.

98

Elk Raadsbesluit waarmee beslist wordt hetzij een operatie van de EU te lanceren, hetzij een bestaande EU-operatie te verlengen, zal een referentiebedrag bevatten. Dit referentiebedrag is de op dat ogenblik meest accurate inschatting van de gemeenschappelijke kosten van die operatie. Het belang van dit referentiebedrag wordt echter duidelijk wanneer men weet dat de goedkeuring ervan automatisch de Ops Comd het recht geeft om uitgaven vast te leggen, contracten af te sluiten en zelfs facturen te betalen, dit alles met een limiet van 30% van het referentiebedrag, tenzij de Raad een ander percentage heeft bepaald. Concreet heeft de Ops Comd hiermee dus reeds een belangrijke budgettaire autonomie nog voor zijn budget door het SC is goedgekeurd, zelfs nog voor hij aan het SC ook maar een budget heeft voorgesteld. Dit is werkelijk een unicum ondenkbaar in de nationale begrotingswetgevingen.

Een eerste mogelijke valkuil hierbij is natuurlijk een (veel) te hoog geschat referentiebedrag met hieraan gekoppeld een hoog percentage dat goedgekeurd is door de Raad (ik herinner de lezer bijvoorbeeld aan de operatie EUFOR RD Congo, waarbij de Raad had ingestemd met een percentage van 70%). De aandachtige lezer zal onmiddellijk begrijpen dat de goedkeuring van een door de Ops Comd ingediend begrotingsvoorstel niet onmiddellijk de grootste zorg zal zijn. Om hieraan toch enigszins een gezond tegengewicht te kunnen geven, werd tijdens de laatste herziening van het ATHENA-mechanisme vastgelegd dat de *Administrator* bij het opvragen van de bijdragen van de lidstaten ten gevolge van de goedkeuring van een referentiebedrag, telkens weer een operationele inschatting van de financiële behoefte moet maken.

De tweede valkuil is dan weer een belangrijke onderschatting van het referentiebedrag met als enige bedoeling te vermijden dat het lanceren van een EU-operatie zou gekelderd worden omwille van haar budgettaire niet-haalbaarheid. Ik herhaal hierbij graag de budgettaire historiek van de operatie EUFOR Tchad/RCA. Aanvankelijk schommelden de naar voor gebrachte referentiebedragen voor deze operatie tussen 120 en 140 miljoen EUR. Het werd echter vrij snel duidelijk dat een referentiebedrag dat de magische grens van 100 miljoen EUR zou overschrijden, politiek onaanvaardbaar was. Na enig lobbywerk werd het voorgestelde referentiebedrag dan maar herleid tot 99 miljoen EUR (trouwens met een percentage van 50% goedgekeurd door de Raad!). Wanneer de Ops Comd echter aan het SC zijn initiële begroting ter goedkeuring voorlegde, bleek de behoefte opnieuw 125 miljoen EUR te bedragen. De lidstaten zagen zich

Pierre Bogaert

EUFOR Tchad / RCA - Opbouw FHQ N'Djamena door Belgisch detachement genie/
Field Accomodation Unit (FAU) - Mar / Jul 08

hierdoor onverwachts geconfronteerd met belangrijke bijkomende bijdrages. Om dit soort van “creatief” gebruik te kunnen weren, beschikt het SC over het artikel 20.2 dat bepaalt dat wanneer het ingediende budgetvoorstel substantieel afwijkt van het goedgekeurde referentiebedrag, het SC het recht heeft om het budgetvoorstel ter goedkeuring voor te leggen aan de Raad. Het hoeft echter niet te verbazen dat er niet onmiddellijk veel bereidwilligheid bestaat om dergelijk artikel in te roepen, dat wellicht zou inslaan als een bom. Ook in het geval van de operatie EUFOR Tchad / RCA werd dit artikel niet ingeroepen.

STRUCTUUR VAN DE OPERATIONELE GEMEENSCHAPPELIJKE KOSTEN

De operationele kosten die in aanmerking komen voor gemeenschappelijke financiering zijn gestructureerd in afzonderlijke bijlagen aan het Raadsbesluit en zijn bovendien gelinkt aan zowel de periode waarin de kosten in aanmerking kunnen worden genomen als aan de autoriteit die tot gemeenschappelijke financiering kan beslissen.

In bijlage I vinden we de zogeheten vaste administratieve kosten die steeds ten laste worden genomen door het ATHENA-mechanisme.

Bijlage II betreft de voorbereidende fase van een operatie die vanaf de goedkeuring van het crisisbeheersingsconcept (*Crisis Management Concept*) tot de benoeming van de Ops Comd loopt. Tijdens deze fase worden de kosten voor informatieopdrachten (*Fact Finding Missions*) en verkenningen gemeenschappelijk gefinancierd.

Bijlage III heeft betrekking op de actieve fase van een operatie en kent op zich drie onderverdelingen. De bijlage III-A vermeldt alle kosten die steeds gemeenschappelijk gefinancierd zullen worden. We vinden hierin terug de kosten voor de (her)ontplooiing en functionering van het operationeel hoofdkwartier (OHQ) en het hoofdkwartier van de troepenmacht (FHQ) naast een aantal kosten voor de troepenmacht zelf, zoals kritische infrastructuurwerken, medische installaties op een luchthaven van ontplooiing (APOD) en de aankoop van satellietbeelden voor zover deze niet kunnen gedragen worden door het budget van het EU-Satellietcentrum. Bijlage III-B beperkt zich tot de (aanzienlijke) transportkosten van de troepenmacht zelf en de activatie van een ondergeschikt multinationalaal hoofdkwartier. Ze vereisen een specifieke goedkeuring door de Raad. De bijlage III-C ten slotte vermeldt een aantal kosten waarbij de beslissingsbevoegdheid werd gedelegeerd aan het SC. We vinden hierin onder meer de logementfaciliteiten voor de troepenmacht zelf, de medische installaties die zich niet op een APOD bevinden en de kosten voor verschillende vormen van informatievergarig.

De bijlage IV ten slotte groepeerde de eventuele kosten die gepaard gaan met het afwikkelen van een operatie (*Winding-up phase*).

GEMEENSCHAPPELIJKE KOSTEN EN TROEPENGENERATIE **(FORCE GENERATION)**

Vaak hoort men in discussies dat een verruimde gemeenschappelijke financiering tevens zal leiden tot een succesvollere force generation. Klassieke voorstanders hiervan zijn Frankrijk, Italië en Griekenland. Andere lidstaten zoals Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, Nederland en ook België zijn hierover minder enthousiast (sommige gewagen zelfs van een force generation myth). Een rationele analyse leert ons inderdaad dat meerdere criteria meespelen in een nationaal beslissingsproces voor de inzet van een troepenmacht. Er is vooreerst het politieke-militaire aspect waarbij men zich de vraag moet stellen of het überhaupt wenselijk is om aanwezig te zijn in een bepaalde regio. Bovendien dient nagegaan te worden of de gevraagde capaciteiten nog wel in overeenstemming zijn met de nationale

prioriteiten. Wanneer men bijvoorbeeld principieel gekozen heeft voor de ontwikkeling van een mediane capaciteit, zal het minder opportuun zijn om deel te nemen aan een operatie waarin tanks een hoofdrol spelen. Vervolgens is er de veiligheidsanalyse die moet nagaan of er al dan niet een specifieke negatieve houding bestaat tegenover een welbepaalde lidstaat. Er dient daarna nagegaan te worden of de gevraagde capaciteiten in die periode wel beschikbaar zijn voor inzet. De wens van bepaalde lidstaten om een zeker evenwicht te bereiken in hun NATO-, EU- en VN-engagements speelt eveneens een rol in de beslissing om al dan niet deel te nemen aan een welbepaalde operatie. Ten slotte stelt zich de vraag of de geplande operationele inzet op dat ogenblik wel budgettair haalbaar is (*affordability*). Het is duidelijk dat een verruimde gemeenschappelijke financiering enkel op dit laatste beslissingscriterium een invloed zal kunnen uitoefenen. Een eventuele verruimde gemeenschappelijke financiering is dus allesbehalve een garantie tot een vlottere troepengeneratie. Enkele voorbeelden ter ondersteuning van deze stellingname zijn de medische evacuatiehelikopters in de operatie ALTHEA die door Duitsland bijkomend werden geleverd, niet omdat deze vergoed werden, maar wel omdat het Duitse parlement sowieso een adequate medische ondersteuning eiste daar waar Duitse soldaten zijn ontplooid. De gevraagde maritieme patrouillevliegtuigen voor de operatie ATALANTA werden door de lidstaten niet geleverd, zelfs niet nadat een akkoord werd gegeven voor uitzonderlijke gemeenschappelijke financiering, en ook de NATO kan niet alle voor ISAF gevraagde capaciteiten genereren, zelfs niet nadat specifieke bijkomende gemeenschappelijke financiering voor deze operatie werd toegelaten.

Ten slotte moet specifiek voor België erop worden gewezen dat de bijdrage aan de gemeenschappelijke kosten voor NATO- en EU-operaties eveneens gedragen wordt door het budget “Inzet” (een specifiek programma binnen de begroting van Defensie goedgekeurd op parlementair niveau) en dat wanneer deze kostenbijdrage substantieel zou verhogen zonder dat bijkomende begrotingsmiddelen op dit programma ter beschikking worden gesteld, dit onafwendbaar met zich zal meebrengen dat er minder middelen zullen overblijven om de kosten te dekken van in operaties ontplooid Belgische soldaten. Een ongebreidelde uitbreiding van de gemeenschappelijke financiering dreigt dus voor België contraproductief te worden. Laten we de toekomst van het ATHENA-mechanisme dus maar eerder zoeken in het bestendigen van de operationele budgettaire flexibiliteit, hetgeen tevens onmiddellijk kan bijdragen tot de succesvolle uitvoering van operaties van de EU.

□

Publiek-publieke en publiek-private samenwerkingen in het kader van de upgrade van het *Wide Area Network* van Defensie (PPS WAN)

DAVY BODDEZ

Kapitein van het vliegwezen Ir. Davy Boddez startte zijn loopbaan in 2006 bij het ATCC (Air Traffic Control Center) Semmerzake in het domein van de CIS. Hij werd in 2010 overgeplaatst naar DG MR C&I CIS waar hij materieelbeheerder werd van het *Wide Area Network* (WAN) van Defensie. In die hoedanigheid is hij tot vandaag verantwoordelijk voor het project voor de modernisering van de WAN (*Upgrade WAN*).

Le réseau BEMILCOM, établi depuis 1986, est composé de liaisons de type faisceau hertzien qui forment ainsi le réseau (WAN, Wide Area Network) actuel de la Défense. Compte tenu des besoins croissants en bande passante et en stabilité, le réseau a dû subir une modification profonde. L'évolution de l'infrastructure CIS actuelle vers des liaisons en fibres optiques constitue un élément essentiel dans ce projet. Les investissements réalisés les années précédentes sur le plan des fibres optiques ont été rentabilisés par le concept PPS (collaboration public-public ou public-privé). Ce concept est basé sur l'échange des droits d'utilisation des fibres en ayant recours à des unités de mesure simples pour équilibrer l'échange. Cet article vous expliquera l'historique de cette solution, le processus de développement et l'analyse des expériences du concept PPS. Fin 2013, le réseau actuel sera transformé en un réseau moderne et performant qui sera de plus prêt à évoluer afin de soutenir les besoins des années à venir, sans adaptation des accords de collaboration déjà conclus.

Het sinds 1986 operationele BEMILCOM-netwerk steunt op gerichte radioverbindingen en doet dienst als netwerk tussen de kwartieren (*het Wide Area Network, WAN*) van Defensie. Om te kunnen voldoen aan de groeiende behoefte aan bandbreedte diende het netwerk een grondige aanpassing te ondergaan. Door het rentabiliseren van eerder gedane investeringen via publiek-publiek en publiek-private samenwerkingen zal eind 2013 deze behoefte ingevuld worden op basis van een modern glasvezelnetwerk. In onderstaand artikel wordt ingegaan op het verloop van deze PPS'en gevolgd door een analyse van de opgedane ervaringen.

BEHOEFTE

Begin 2000 werd vastgesteld dat het BEMILCOM-netwerk van Defensie te kampen had met capaciteitsproblemen. Om met een betrouwbaar en performant netwerk te kunnen voldoen aan de groeiende vraag naar bandbreedte tussen de militaire kwartieren, werd gestart met de overgang op glasvezel. Deze keuze is in overeenstemming met de algemene technologische evolutie die ook door de verschillende telecomoperatoren ingevoerd is.

Van 2000 tot 2004 concentreerde de overgang naar optische vezel zich hoofdzakelijk op de verbindingen tussen de eenheden rond Brussel (*het Metropolitan Area Network, MAN*). In 2005 schakelde de MAN dan ook succesvol over op glasvezel.

In diezelfde periode 2000-2005 werden punctuele investeringen uitgevoerd om, in een tweede fase, dit glasvezelnetwerk uit te breiden naar de hoofdassen van de WAN.

Teneinde het volledige *Wide Area Network* van Defensie over te schakelen naar optische vezel werd sinds 2006 een groot investeringsdossier gepland ten bedrage van 27 miljoen euro.

MOGELIJKHEDEN

Gezien de omvang van de betrokken investering en de beperkte investeringsruimte werden alle alternatieven onderzocht om tot een tijdige implementatie van het aangepaste netwerk te komen. De mogelijkheden van outsourcing van het netwerk, het huren van glasvezels en het opzetten van samenwerkingsverbanden werden bestudeerd.

Na de liberalisering van de telecommarkt zijn er meerdere operatoren actief op de Belgische markt die voor professionele klanten een volledige netwerkaansluiting kunnen verzorgen. De optie om te outsourcen was dus technisch haalbaar. Naast vrij hoge functioneringskosten bracht dit ook specifieke problemen met zich mee om bestaande systemen aan te passen aan de industriële standaarden en impliceerde dit voor het netwerk van Defensie een afhankelijkheid, op gebied van de goede werking, van de beste kooptelecomoperator.

Om deze afhankelijkheid te beperken en om de kosten te reduceren, werd ook een prospectie gedaan om glasvezel te huren bij de telecomoperatoren. Deze prospectie leerde dat de operatoren niet geneigd zijn om hele vezels ter beschikking te stellen van klanten voor het realiseren van hun netwerken. Gezien de grote totale capaciteit van een glasvezel ten opzichte van de actuele behoefte van Defensie kan een operator meer klanten bedienen met een glasvezel in zijn eigen netwerk.

De derde piste bestond erin om samenwerkingsverbanden met andere partners te zoeken. In eerste instantie werden publieke partners in beschouwing genomen en in tweede instantie private partners. Deze aanpak had tot doel het in de periode 2000-2005 opgebouwde patrimonium van Defensie maximaal te laten renderen door capaciteit te ruilen met andere partijen.

Deze overcapaciteit van Defensie is te wijten aan het feit dat een typische glasvezelkabel bestaat uit 72 glasvezels waarmee 36 bidirectionele connecties kunnen opgezet worden. Doordat Defensie lussen implementeert die de verschillende kwartieren met elkaar verbinden, is er dus maar een behoefte om twee à vier glasvezels per kabel te gebruiken. Bovendien bevindt deze overcapaciteit zich in Brussel, waar de vraag naar dergelijke verbindingen hoog is en het verkrijgen van vergunningen voor het plaatsen van bijkomende kabels moeilijk is.

Na analyse van de verschillende alternatieven heeft de materieelbeheerder geopteerd voor een glasvezelverbinding van de belangrijke kwartieren door middel van geldmiddelen deels afkomstig van het eigen patrimonium en deels verkregen door ruilvereenkomsten. Voor niet-operationele kwartieren die geen specifieke behoeften hadden en die te ver van beschikbare glasvezelverbindingen lagen, was outsourcing een economische en aanvaardbare oplossing.

SAMENWERKINGSAKKOORDEN

In 2006 werden de gesprekken hieromtrent opgestart met het Waals Gewest (in de praktijk met de MET, de netwerkbeheerder van het Waals Gewest). Hierbij

werd duidelijk dat deze publieke partner beschikte over een aanzienlijke optische vezelinfrastructuur en bijkomende interesse had in de glasvezels van Defensie in Brussel.

Een conventie werd opgesteld met het Waals Gewest en ondertekend door de bevoegde ministers. Deze conventie is gebaseerd op het toekennen van gebruiksrechten op elkanders infrastructuur. Iedere partner blijft eigenaar van zijn patrimonium, maar verleent voor minimaal 20 jaar een gebruiksrecht op een aantal van zijn optische vezels. De eigenaar blijft verantwoordelijk voor alle wettelijke en praktische verplichtingen op zijn eigendom, zoals retributierechten, kosten gerelateerd aan opgelegde aanpassingen en interventiekosten bij kabelbreuken. De begunstigde staat in voor het aansluiten van zijn sites (kwartieren) op de glasvezelinfrastructuur. Deze aansluiting wordt de “*last mile*” genoemd.

De samenwerking gaat uit van een eenvoudig evenwicht. Voor iedere kilometer glasvezel van de ene partij wordt een gelijk aantal kilometers glasvezel ter beschikking gesteld door de andere partij.

Gezien de wederzijdse afhankelijkheid was het noodzakelijk om hersteltermijnen op te leggen in de vorm van *Service Level Agreements (SLA)*. Binnen de conventie worden SLA-parameters bepaald waarbij incidenten binnen een termijn van 24 uur moeten opgelost worden. Om aan haar verplichtingen te voldoen, gebruikt Defensie het bestaande onderhoudscontract waarin deze termijnen contractueel bepaald zijn.

Na deze primeur werd een gelijkaardige publiek-publieke samenwerking afgesloten met het Vlaams Gewest.

Al gauw bleek dat niet alle kwartieren op deze manier konden aangesloten worden. Uit de marktprospectie bleek echter dat er ook telecomoperatoren op de markt waren die interesse hadden om een gelijkaardige overeenkomst af te sluiten met Defensie. Teneinde de wetgeving op de overheidsopdrachten te respecteren, werd dit via een openbare aanbesteding gerealiseerd. Na evaluatie van de inschrijvers werden domaniale concessies afgesloten met twee private partners (COLT en Interoute). Deze publiek-private samenwerkingen zijn gebaseerd op dezelfde principes als de publiek-publieke samenwerking.

Met deze overeenkomsten bleven er nog twee trajecten (West-Vlaanderen en Limburg) over die Defensie in eigen beheer diende te realiseren. De markten hiervoor werden eind 2011 toegewezen na een openbare aanbesteding.

De onderstaande figuur geeft de uiteindelijke samenstelling van het glasvezelnetwerk (1750 km) waarvan Defensie gebruik maakt. Enkel het rode deel (705 km) is effectief bezit van Defensie, op de andere trajecten heeft Defensie gebruiksrechten op de vezels van de betrokken partner.

ANALYSE

De sleutel voor succes was het principe van gebruiksrechten. Doordat er geen eigendomsoverdracht is, blijft het eenvoudig en beheersbaar om de samenwerkingsakkoorden tot stand te brengen.

Bovendien wordt gebruik gemaakt van een eenvoudige, onveranderlijke en duidelijk meetbare basis voor de ruil. Men heeft afgezien van complexe parameters zoals “economische waarde” of “installatiekosten” en zich beperkt tot het aantal kilometer glasvezel.

Bij de uitvoering van de samenwerkingsakkoorden is het principe van openbaarheid en mededinging nageleefd. De publiek-private samenwerkingen hebben het normale proces doorlopen met de nodige goedkeuring van alle bevoegde autoriteiten, waaronder de Inspectie van Financiën.

Ook het aspect risicobeheersing blijft in de samenwerkingsakkoorden gerespecteerd. De risico's worden beperkt door het feit dat de partners niet afhankelijk zijn van elkanders netwerk, enkel van de glasvezels die in dezelfde kabel zitten. Door het principe van SLA (met boeteclausules) beschikt Defensie over dezelfde dienstverlening op de glasvezels van de partners als op haar eigen vezels.

De beschikbaarheid van de glasvezel biedt ook het nodige groeipotentieel zonder dat bijkomende vezels nodig zijn. Daardoor kan ook de toekomstige groei opgevangen worden zonder de samenwerkingsakkoorden te moeten wijzigen. Een enkel vezelpaar wordt tegenwoordig voor 1 Gbps gebruikt, maar dit kan met de huidige technologie eenvoudig opgedreven worden naar 80 Gbps door gebruik te maken van verschillende golf lengtes. Verdere evoluties zullen deze grens in de toekomst waarschijnlijk nog verleggen.

Door de overeenkomsten zal Defensie beschikken over het gebruik van in totaal 1750 km glasvezelverbindingen. Hiervan is slechts 705 km eigendom van Defensie. Hierdoor zijn ook de toekomstige onderhoudskosten voor het glasvezelnetwerk kleiner.

Door de ruilovereenkomsten zijn de glasvezelkabels van Defensie thans voor 50% bezet. Er is dus nog potentieel voor bijkomende overeenkomsten om de actueel geoutsourcete kwartieren desgevallend terug te kunnen insourcen wanneer bijkomende glasvezels kunnen verkregen worden via ruilovereenkomsten met bestaande of nieuwe partners.

De eerste externe vezels zijn in gebruik genomen medio 2011 en hun gebruik voldoet aan de gestelde verwachtingen op het vlak van betrouwbaarheid en kwaliteit. De samenwerking tussen de betrokken partijen voor de dagelijkse exploitatie is geregeld via het *Network Operations Center* van het Competentie Centrum Vliegend Materieel en CIS en geeft voldoening.

BESLUIT

De publiek-publiek en publiek-private samenwerkingen in het domein Wide Area Netwerk werden gerealiseerd met inachtneming van de wetgeving op de overheidsopdrachten en de concurrentie heeft hierbij normaal gespeeld. De overeenkomsten zijn gebaseerd op het ruilen van gebruiksrechten, niet op de overdracht van eigendom. Beide partijen doen winst door de ruilovereenkomst die op een eenvoudig meetbare grootte (kilometers glasvezel) steunt.

De risico's verbonden aan de afhankelijkheid van externe partijen worden beheerst door enerzijds de keuze om enkel glasvezel te gebruiken en anderzijds door via *Service Level Agreements* eenzelfde support level te verkrijgen als voor de eigen systemen.

De gekozen oplossing biedt een voldoende groeipotentieel om ook aan de toekomstige behoeftes te kunnen voldoen zonder dat hiervoor de overeenkomsten moeten herzien worden.

Het realiseren van de samenwerkingsakkoorden heeft voor Defensie aanzienlijk investeringskosten uitgespaard (4 miljoen euro in plaats van 27 miljoen euro).

Bovenal is het dankzij deze samenwerkingen dat Defensie tegen eind 2013 het BEMILCOM-netwerk volledig kan verlaten voor een betrouwbaarder en performanter glasvezelnetwerk.

□

Trefwoorden: WAN – optische vezel – PPS

De Arabische Lente in Egypte

BART BONNER

Luitenant-kolonel staffbrevethouder Bart Bonner is sinds augustus 2011 als defensieattaché geaccrediteerd voor Egypte en Soedan.

Daarvoor was hij werkzaam op het stafdepartement Strategie, meer bepaald in de cel Defensiebeleid / Strategische Objectieven.

111

Cet article décrit l'actualité politique et sécuritaire de l'Égypte après la révolution et la turbulente année révolue. Y sont abordés les défis internes et le rôle-clé que joue l'Égypte dans les dossiers sécuritaires de la région. Ce pays n'est d'ailleurs pas sans importance pour l'exécution des missions de la Défense belge. L'auteur développe aussi quelques particularités de la fonction d'attaché de défense dans un pays islamique géré dans une large mesure par des militaires.

Wij zijn bevoorrechte getuigen van een belangrijk keerpunt in de geschiedenis van het Midden-Oosten, zoveel is zeker. Een voor een maken autocratische regimes in de Arabische wereld plaats voor een ander, waarschijnlijk democratischer, staatsmodel. Niet elke revolutie kent een gelijklopend verloop en de uiteindelijke end state is dan ook nog verre van duidelijk. Wat wel vast staat is dat dit proces, waar dan ook, onomkeerbaar zal zijn.

EGYPTE... EEN SLEUTELLAND IN HET MIDDEN-OOSTEN

Egypte heeft sinds de revolutie van begin 2011 een belangrijke metamorfose ondergaan. Er is nog steeds een dynamiek aan de gang die telkens weer voor onverwachte wendingen zorgt. Om het land sociaal, economisch en qua veiligheid terug op de sporen te krijgen, zijn er immense inspanningen nodig. Naar schatting leeft meer dan een derde van de bevolking onder de door de VN bepaalde armoedegrens. De “informele economie” blijft fundamenteel voor het inkomen

van het merendeel van de bevolking, een gegarandeerd inkomen is voor velen een utopie. Investeerders blijven weg, de toeristen evenzo. De criminaliteit is enorm gestegen sinds de revolutie. Het globale plaatje oogt dus niet goed, sociale en economische onrust is niet uit te sluiten. Iedereen beseft dat bij een ineenstorting van dit land, met zijn meer dan 90 miljoen inwoners (en een indrukwekkende aangroei), de gevolgen dramatisch zullen zijn voor de hele regio.

Belangrijk om te beseffen is dat religie in Egypte zeer nadrukkelijk aanwezig is: de bevolking is er gelovig of laat zich leiden door godsdienstige dictaten. Godsdienst speelde geen doorslaggevende rol tijdens de revolutie, maar is fundamenteel voor het huidige politieke steekspel.

En toch... Egypte mag zich gelukkig prijzen. Het is erin geslaagd stappen te zetten in een democratiseringsproces, de nieuwe president is het legitieme bewijs daarvan. De aanloop naar de presidentsverkiezingen kende tal van verrassende momenten, het resultaat was tot bij de aankondiging hoogst onzeker. De machtsgreep op de gevestigde (militaire) orde in de maand augustus was onverwacht en de dynamiek erachter blijft tot nog toe onduidelijk. De laatste weken lijkt het erop dat het nieuwe (gematigd) islamitische regime de touwtjes meer dan ooit in handen heeft. Maar het is moeilijk om de interne mechanismen te doorgronden. Daarenboven volgen de cultuur en mentaliteit niet altijd onze westerse logica. Een uitdaging dus voor de analist...

Egypte speelt ontegensprekelijk een sterk determinerende rol in de regio. De uitkomst van de Arabische Lente in dit land zal bepalend zijn voor het gehele

Midden-Oosten, in het bijzonder voor de talrijke veiligheidsvraagstukken die er vandaag hangende zijn. President Morsi aarzelt niet om opnieuw het politiek-strategische gewicht van zijn land te benadrukken. Op de schouders van Egypte rusten dan ook enkele belangrijke verantwoordelijkheden voor de regionale stabiliteit: de veiligheid van het Suezkanaal of de precare situatie in de Sinaïwoestijn. Het hoeft geen betoog dat het aantal smokkelroutes voor wapens, munitie, mensen,... langs de grenzen met Libië en Soedan groot is en dat deze moeilijk te controleren zijn. Egypte is tevens rechtstreeks betrokken bij het Palestijnse vraagstuk met name door de legale en illegale toegangen tot de Gazastreek, maar ook door de bemiddelende rol die Cairo speelt bij de onderhandelingen tussen de Palestijnse hoofdrolspelers. Ten slotte, misschien nog het meest cruciale veiligheidsaspect, is de relatie met buurland Israël.

Instabiliteit aan de zuidelijke grens van de Europese Unie heeft een rechtstreekse impact op de Europese veiligheid, vandaar de aandacht binnen het Europees nabuurschapsbeleid, met een nieuw Actieplan in de maak en een EU-Egypt Taskforce die dit najaar zal samenkomen. Egypte beschouwde zichzelf in het verleden als een belangrijke partner voor de NAVO en engageerde zich in het “NATO Mediterranean Dialogue”-initiatief. Ook na de revolutie bleef het land een voorstander van een nauwe samenwerking met de Alliantie. Egyptische militairen bevestigen dat deze coöperatie een essentieel element blijft van het Egyptische buitenland- en veiligheidsbeleid.

BELGISCHE BELANGEN IN EGYPTE EN DE ROL VAN DE DEFENSIEATTACHÉ

Politieke, economische en consulaire criteria zorgen ervoor dat Egypte een belangrijke positie inneemt in het Belgische buitenland- en veiligheidsbeleid. Het

President Morsi en Premier Di Rupo

President Morsi en Van Rompuy

zijn met name factoren zoals het “soortelijke gewicht” van het land (bevolking, ligging, militaire macht, impact in de regio) en het feit dat zowel NAVO als EU een bijzondere behandeling voorschrijven, die hiervoor zorgen. Voor België is Egypte geen essentiële handelspartner, maar de Egyptische-Belgische handel behoort tot de omvangrijkste van de EU-landen. Enkele grote Belgische ondernemingen zijn hier actief, onder andere bij de bouw van het nieuwe Egyptische Museum.

Voor de Belgische Defensie is de strategische ligging van primordiaal belang. Egypte ligt “halfweg” onze operatietonelen in de regio van de Grote Meren en Afghanistan en het Suezkanaal is van primordiaal belang voor operaties zoals Atalanta. Het vraagt een zekere investering, maar de goede verstandhouding met de Egyptische militaire autoriteiten zorgt voor een vlotte en flexibele samenwerking.

Zoals reeds in eerder verschenen artikels beschreven, situeren de opdrachten van een defensieattaché zich in drie hoofddomeinen: hij (of zij) analyseert de relevante aspecten van de veiligheidssituatie, coördineert alle Belgische defensiegerelateerde activiteiten in en boven het desbetreffende grondgebied en vertegenwoordigt de Minister en de Belgische Defensie zo nodig.

Sfeerbeeld verkiezingen.

Het is moeilijk om een allesomvattende analyse te maken van de veiligheidsuitdagingen van dit land, dat nog zoekt naar een nieuwe identiteit. Samen met de politieke analisten werkzaam binnen de ambassade wordt quasi dagelijks overlegd en getracht een inschatting te maken van de gebeurtenissen, ook op veiligheidsgebied. Gelet op het feit dat Egypte in belangrijke mate een militair gestuurde samenleving is (eveneens wat de economie betreft), is de inbreng van een “militaire deskundige” essentieel.

De groep der defensieattachés is uiteraard een bron van informatie. Ons Belgische multilaterale engagement met betrekking tot de NAVO en EU zorgt voor een verregaande betrokkenheid bij werkgroepen georganiseerd onder de defensieattachés. Ook de Soedanese accreditatie gaf aanleiding tot het vormen van een subgroep. Er zijn echter nog opportuniteiten. Multinationale vredesinitiatieven in de regio, in het bijzonder de MFO (*Multinational Force and Observers*: de internationale troepenmacht aanwezig in de Sinai ter controle en opvolging van de vredesakkoorden van Camp David tussen Israël en Egypte) verdienen meer Belgische steun. Een initiatief ter zake wordt momenteel bestudeerd.

De individuele, weliswaar niet altijd makkelijk te organiseren, contacten met huidige en voormalige Egyptische militairen, zijn de inspanning meer dan waard. Zij geven een idee van hun perceptie van risico's en dreigingen en van de politieke evolutie. Het is momenteel niet aan de orde om op korte termijn over te gaan tot een verregaande militaire bilaterale samenwerking tussen België en Egypte. Enkele activiteiten, in de domeinen vorming en medische ondersteuning, worden sterk geapprecieerd en zullen nog verder uitgebouwd worden.

CONCLUSIE

Egypte vervult door zijn “soortelijke gewicht” en door zijn internationale ambities een sleutelrol in de regio, in het bijzonder in de talrijke veiligheidsvraagstukken. Een nauwgezette strategische veiligheidsanalyse is dan ook aangewezen. De verschillende samenwerkingsinitiatieven en de goede contacten met de Egyptische autoriteiten zorgen voor positieve en waardevolle betrekkingen met de Belgische Defensie, wat meer dan noodzakelijk is voor een adequate uitvoering van onze opdrachten.

AT-32

Alpha Jet

1.000.000

2ND FIGHTER SQDN
2008

1000000

La coopération franco-belge pour la formation de nos pilotes sous le regard du commandant du détachement belge à Cazaux

JEAN-FRANÇOIS BALON

Après une carrière sur F-16 le lieutenant-colonel aviateur Jean-François Balon assume depuis septembre 2011 la fonction de chef des opérations, directeur des études et instructeur pilote au sein de l'École de transition opérationnelle à la base aérienne de Cazaux en France. Il est en même temps le commandant du détachement belge sur place.

Frankrijk en België hebben een zeer intense samenwerking opgezet voor de opleiding van militaire piloten. Het brede kader van de bilaterale akkoorden wordt hier toegelicht, alsook de vele interacties tussen de Franse en Belgische militaire overheden. Bijzondere aandacht gaat naar de ervaringen opgedaan door het Belgische detachement dat permanent is gehuisvest op de Franse basis te Cazaux. Hierbij komen uiteraard ook de persoonlijke ervaringen van de commandant van het detachement aan bod.

LA COOPÉRATION FRANCO-BELGE POUR LA FORMATION DES PILOTES D'AÉRONEFS MILITAIRES AU SEIN DE L'AJETS (ADVANCED JET TRAINING SCHOOL)

Au début des années 2000, la cellule chargée de la formation des pilotes au sein de l'état-major de la force aérienne est à la recherche d'une solution pour résoudre les problèmes rencontrés par la Belgique pendant l'entraînement initial de ses pilotes à Beauvechain. Sur une proposition de l'armée de l'air française, mais surtout sous l'impulsion des deux ministres de la Défense de l'époque,

un projet de partenariat nous est soumis, portant toutefois uniquement sur la formation avancée de nos élèves. Ce partenariat nous permettrait de former nos pilotes en France et de valoriser le potentiel de notre flotte d'Alpha Jet. En contrepartie, la France pourrait utiliser nos Alpha Jet modernisés, au vu des avantages qu'ils procurent : système de visée tête haute, centrale de navigation compensée par GPS, symbologie de tir type F-16...

L'AJETS, système binational de formation, est créé à Tours en 2004 suite à la signature d'un arrangement technique entre la France et la Belgique. L'AJETS se voit confier la responsabilité de former les élèves pilotes de chasse français et belge en France. Nos pilotes de transport et d'hélicoptère belges seront dès lors aussi formés en France, respectivement sur les bases d'Avord et de Dax. Des syllabus, des règlements et des procédures communs aux deux pays sont rédigés. De même, du personnel, du matériel volant et de l'infrastructure des deux pays sont mis en commun afin de réaliser ce projet.

Les orientations stratégiques, ainsi que les décisions importantes sont entérinées une fois l'an, à la fin du mois de mai, au cours d'une réunion du comité directeur, coprésidé par le général Gelée, commandant les forces aériennes françaises et le général-major aviateur Vandevoorde, commandant la composante aérienne belge. Lors de cette réunion, les quatre groupes de travail responsables de la formation (GT Fmn), des aspects organisationnels (GT Org), des aspects techniques (GT Tech) et du budget (GT C&F) font le bilan de l'année écoulée et proposent des changements, améliorations pour l'année à venir.

Les problèmes opérationnels qui se posent en cours d'année sont résolus par les deux coordinateurs désignés, à savoir le colonel aviateur Pierre, commandant du centre de compétence air, et son homologue français.

APERÇU DE LA FORMATION D'UN PILOTE DE CHASSE

La formation de nos pilotes de chasse belges se fait en quatre phases. La première phase, purement académique est dispensée à l'École royale militaire. Elle dure un an pour les élèves du cadre auxiliaire et cinq ans pour le cadre de carrière. La seconde phase, phase initiale d'apprentissage en vol, a lieu à la base de Beauvechain au sein de la *Basic Flying Training School* (BFTS), unité dépendant du centre de compétence air. Les élèves qui ont été choisis pour devenir pilotes de chasse sont alors dirigés vers Tours. Les autres rejoignent les bases de Dax et Avord, et ceci après une année de formation.

En France, c'est sur les bases aériennes de Tours et de Cazaux que la Belgique a mis en place deux détachements permanents, chargés de la formation de nos futurs pilotes de chasse. À Tours, au cours de la troisième phase, ils apprendront à piloter pour la première fois, au sein de l'École d'aviation de chasse (EAC), un avion à réaction (Alpha Jet ancienne génération) et perfectionneront leur technique de vol. À l'issue de leur passage à l'EAC, ils obtiendront leur brevet de pilote de chasse français, et par la même occasion, leur brevet de pilote militaire belge. À Cazaux, quatrième et dernière partie de la formation, les stagiaires sont initiés aux techniques des opérations militaires avec un avion de chasse, ceci au sein de l'École de transition opérationnelle (ETO). Ils apprennent tout ce qui est nécessaire pour leur passage vers le F-16, avion de combat utilisé par notre composante aérienne. Ces techniques regroupent l'initiation au com-

bat aérien, les navigations de combat vers un objectif terrestre, le tir air-sol et l'appui aérien aux troupes au sol (*CAS : Close Air Support*). Au terme de cette formation, les stagiaires obtiennent leur brevet supérieur militaire, qui leur ouvre la porte des escadrilles de combat sur F-16. Ils sont alors de jeunes pilotes, disposant de tous les atouts nécessaires pour entamer leur conversion sur avion de combat.

LE DÉTACHEMENT PERMANENT BELGE À CAZAUX

Composé de cinq pilotes instructeurs, deux employés administratifs et onze techniciens, dont deux officiers, ce détachement accueille chaque année les jeunes pilotes stagiaires en provenance de Tours. Les instructeurs pilotes, qui possèdent tous une expérience sur F-16, et les officiers techniciens restent trois ans sur place. Les autres membres du personnel restent pendant cinq ans dans leur fonction. Ces durées émanent de la politique de notre direction générale des Ressources humaines (DGHR) pour le personnel expatrié. Tout le personnel est placé sous commandement fonctionnel français, tant en ce qui concerne la partie technique que la partie opérationnelle. Cependant, le commandant du détachement belge assure la liaison avec ce commandement en cas de problème. Pour la partie opérationnelle, le détachement est en contact avec le centre de compétence air de Beauvechain via la partie belge du commandement de l'AJeTS.

Pour la partie technique, la liaison se fait directement avec notre direction générale des Ressources matérielles (DGMR) à l'état-major d'Evere. L'intégration de notre personnel est actée dans l'arrangement technique, cependant la gestion administrative de tout le personnel reste une prérogative purement belge.

LA FORMATION DE NOS STAGIAIRES À L'ETO

La formation à Cazaux s'étale sur une période de 34 semaines, soit presque neuf mois. Au programme sont prévus 105 vols, avec un niveau d'ambition de trois missions par semaine. La formation étant partagée avec la France, des instructeurs pilotes tant français que belges participent aux vols de nos stagiaires. Les stagiaires belges, tous affectés au second escadron, volent exclusivement sur Alpha Jet belge. Il n'est donc pas rare de voir une patrouille de deux avions avec un stagiaire belge et un instructeur français dans l'un, et l'inverse dans l'autre. Toute la formation est cependant dispensée en anglais, langue de prédilection de l'aviation, depuis le briefing jusqu'au débriefing, en passant par le vol. De même, toute la documentation utilisée est rédigée en anglais. Toutefois, le français est parfois utilisé afin de clarifier des situations confuses, mais ceci reste extrêmement rare.

Pendant cette période, les stagiaires vont découvrir deux syllabus différents. Ils suivent d'abord un tronc commun d'une durée de 28 semaines et composé de cinq disciplines : vols de continuité, combat aérien, navigation, missions combinées et tir air-sol. Ensuite, un module avancé de 6 semaines, comprenant le CAS, du vol aux instruments, et des interceptions en vol, leur est proposé. Notre stagiaire est alors fin prêt pour entamer sa conversion sur F-16.

LA FONCTION DE CHEF DES OPÉRATIONS À L'ETO

Le chef des opérations de l'ETO a dans ses attributions de grandes responsabilités au sein de l'école. Il gère les opérations en vol, réserve l'espace aérien nécessaire et les créneaux de tir, assure un suivi des munitions, ainsi que du potentiel de vol. Dans ses fonctions de directeur des études, il assure le suivi de la progression des stagiaires, organise les cours au sol, veille au respect des règlements et directives en vigueur, intervient quand un stagiaire est en difficulté. Enfin, il est aussi instructeur pilote au sein de l'école. C'est donc avec un emploi du temps bien chargé que j'occupe cette fonction, et mes deux adjoints français sont d'une aide fort précieuse en toute occasion.

EXPÉRIENCE PERSONNELLE DANS LA STRUCTURE FRANÇAISE

122

La fonction d'officier supérieur en état-major multinational requiert diplomatie, patience, rigueur et exemplarité. Les susceptibilités respectives sont souvent mises à mal, chacun essayant le plus possible de favoriser ses intérêts nationaux. C'est ici que la notion de coopération prend vraiment sa signification. Les intérêts des deux parties doivent être au mieux préservés et les avantages tirés de part et d'autre sont le résultat des efforts de tous. Ceci n'est pas toujours possible, malheureusement. L'adaptation à un nouveau système de travail, une autre mentalité, d'autres procédures a été pour moi laborieuse. Une immersion totale dans le monde militaire opérationnel français est un changement de taille pour un officier éduqué à la « belge ». Notre flexibilité et ouverture d'esprit joue parfois en notre défaveur, et cela a été le cas pour moi. Mais seul compte le résultat final, et lorsque je vois les stagiaires belges, arborant fièrement leur brevet de pilote sur leur poitrine, venir me remercier pour le travail accompli, je me dis que finalement, l'objectif est quand même atteint. Tous les moments vécus par ces jeunes pilotes, pendant les deux ans de leur formation en France, resteront à jamais gravés dans leur mémoire. C'est donc avec fierté et dans ce but que malgré les petits soucis que je rencontre parfois, ma motivation reste intacte, et que je suis si heureux de pouvoir participer à cette magnifique expérience.

□

Mots-clés : Cazaux – AJETS (*Advanced Jet Training School*) – formation pilotes

Recente publicaties – Publications récentes

Crises économique et financière : quelles implications pour la sécurité mondiale ?

LIEUTENANT POL-HENRY DASSELEER

Chercheur au Centre d'études de sécurité et défense

En partant des crises économique et financière, la présente étude a pour but d'analyser les conséquences de ces événements sur les domaines de sécurité et défense. Ces chocs systémiques ont eu l'effet d'accélérateurs de tendances car ces dernières sont des processus qui tirent leurs racines de l'histoire longue des relations internationales.

La concentration américaine sur l'océan Pacifique, la place de la Chine en Asie et dans le monde ainsi que la recherche de cohérence interne au sein de l'Union européenne sont les éléments qui forgeront le contexte international de ce début de XXIe siècle.

Défense antimissile et sécurité européenne : variations conceptuelles, positionnements politico-stratégiques et perspectives de mise en œuvre

MONSIEUR ALAIN DE NEVE

Chercheur au Centre d'études de sécurité et défense

L'adoption lors du sommet de Lisbonne de novembre 2010 par les chefs d'État et de gouvernement de l'Alliance atlantique d'une défense antimissile étendue à l'ensemble des territoires et populations de ses membres a fait suite à la réorientation du projet de Missile Defense des États-Unis en septembre 2009, elle-même inscrite dans la politique du «Reset» entre Washington et Moscou. Bien que les Européens n'aient jamais considéré la question de l'antimissile comme un thème de débat au niveau de l'UE, la décision de l'OTAN oblige ceux-ci à intégrer cette dimension dans leurs perspectives programmatiques militaires. Quelles sont les implications d'une défense antimissile pour le continent européen ? Quelles peuvent être les modalités d'une parti-

cupation européenne au système envisagé ? Quels sont les buts industriels, stratégiques et politiques qui se situent à la base du projet ? Telles sont quelques-unes des questions qu'ambitionne d'explorer la présente étude.

Piraterij in de Hoorn van Afrika

STEFAN DECONINCK

*Voormalig onderzoeker bij het Studiecentrum
voor Veiligheid en Defensie*

In deze studie worden de elementen gesitueerd die hebben bijgedragen aan de opkomst van de Somalische piraterij en de voortdurende aanpassing aan wijzigende omstandigheden die het zo succesvol maken. Tevens wordt ingegaan op het belang van de Somalische piraterij als bedreiging van de internationale scheepvaart, waarbij gekeken wordt naar de economische schade die het veroorzaakt, het veiligheidsprobleem in ruime zin, en de geopolitieke context waarin de Somalische piraterij en antipiraterijmaatregelen gezien moeten worden.

Aan de hand van data over aanvallen op schepen analyseren we de ontwikkelingen die de Somalische piraterij doormaakt, met aandacht voor de uitdijende intensiteit van het fenomeen, zowel wat betreft het aantal aanvallen als de geografische verspreiding ervan, deels als een reactie op de internationale antipiraterijmaatregelen, deels als het gevolg van ontwikkelingen op het Somalische vasteland.

De internationale en Belgische antipiraterijmaatregelen worden eveneens beschreven.

Doctoraten-Doctorats

Maj van het vliegwezen, stafbrevethouder Baudouin Heuninckx, Ir verdedigde met succes zijn doctoraatsthesis “Multinationale samenwerking bij de aankoop van materiaal. Uitdagingen en wettelijke knelpunten in een verenigd Europa” aan de *University of Nottingham* en de Koninklijke Militaire School.

Belgisch Militair Tijdschrift

De doelstelling van dit tijdschrift is de militaire en burgerlijke verantwoordelijken op de hoogte te houden van wat er leeft bij Defensie en wat de uitdagingen zijn. Dat gebeurt door middel van artikelen in het politiek-militaire domein, de internationale relaties, de operaties en alle aanverwante thema's.

Revue Militaire Belge

Cette revue a pour objet d'informer les responsables militaires et civils des réalités et des enjeux qui touchent la Défense dans les domaines politico-militaires, des relations internationales, des opérations ou des ressources qui y sont liées.

**DEFENSIE
LA DÉFENSE**

ISBN 90 77762 321

NUR 853 / 654